

SORULARLA RİSALE-İ NUR DERSLERİ

— — — — —
A l a a d d i n B a ş a r

SÖZLER

Dördüncü Söz'den, Dokuzuncu Söz'e

zafer
YAYINLARI

YAYIN NO: 251

genel yayın yönetmeni: **Ergün Ür** yayınevi editörü: **Özkan Öze**

iç düzen/kapak: **Zafer Yayınları** tashih: **Emine Aydın**

baskı, cilt: **Vesta Ofset** tel: **0 212 445 72 52**

Birinci baskı: **Nisan, 2009**

zafer
YAYINLARI

Zafer Yayınları, Zafer Yayın Grubu'nun bir kuruluşudur.

Mahmutbey mh. Deve kaldırım cd. Gelincik sk. no:6 Bağcılar- İstanbul,Türkiye

Tel: (0 212) 446 21 00, Fax: (0 212) 446 01 39

<http://www.zafer yayinlari.com> E-mail: [bilgi@zafer yayinlari.com](mailto: bilgi@zafer yayinlari.com)

isbn: 978 975 261 154 2

Copyright © 2009 Zafer Yayınları. Her hakkı mahfuzdur.

SORULARLA RİSALE-İ NUR DERSLERİ

Dördüncü Söz'den, Dokuzuncu Söz'e

2

A l a a d d i n B a ş a r

sorular

Dördüncü Söz

“Namaz dinin direğidir.” hadisi dinimizin namazla ayakta durduğunu ifade etmektedir. Burada diğer ibadetlere nispeten, namazın öne çıkarılışının sebebi ne olabilir? 25

Namazın, ucuz ve az bir masrafla kazanılması maddeten midir? 28

Bediüzzaman, yirmi dört saati müteaddit yerlerde yirmi dört altına benzetiyor. Niçin? 29

Hizmetkârların iki ay uzaklıktaki çiftliğe gönderilmelerini biraz açar mısınız? 30

Yirmi dört altının sadece yol, bilet masrafı ve oradaki meskene lazım bazı şeyleri almaya tahsisi nedendir? Namaz kılan kişi dünya işleriyle hiç uğraşmayacak mı? 30

Gemi, şimendifer, araba ve tayyareye aynı istasyondan, sermayeye göre binilmesini, biraz açar mısınız? 31

Bahtiyar olan hizmetkâr, yirmi dört altından az bir kısmını harcayarak, efendisinin hoşuna gidecek güzel bir ticaret yapıyor, sermayesi birden bine çıkıyor. O halde sermayenin büyük kısmının kullanımı ile ilgili neler söyleyebilirsiniz? 32

Bir altının, namaz biletine verilmesi halinde tayyareye binme ihtimali nazara veriliyor. Acaba günahkâr insanların, bu bilete sahip olduklarında kurtulmaları kesinleşiyor mu? 33

Namaz, temsilde define anahtarına benzetiliyor? Bu benzetmeyi biraz açar mısınız? 33

“Namazdan hoşlanmayan nefsim” ifadesi genel midir? Yani nefsi mutmainne veya daha yüksek makamda olanlar için de geçerli midir? 35

“Namazı şevkle kılmak” ifadesini nasıl anlamalıyız? Namazını şevkle kılmayanların sorumluluğu var mıdır? 36

Bazı kimselerin bin senelik yolu bir günde, bazılarının da elli bin senelik yolu bir günde kat etmelerini nasıl anlamalıyız? Bu meseleye delalet eden iki ayet hangileridir?..... 37

“Bir saatini yüzde doksan dokuz kazancı musaddak olan namaza ve bilete vermek” deniliyor. Niçin yüzde yüz değil de, yüzde doksan dokuz? 39

“Namazda ruhun, kalbin ve aklın büyük bir rahatı vardır” ifadesinde geçen üç manevî duygunun rahat ve huzurunu nasıl anlamalıyız? 39

“Namaz kılanın fani ömrü, bir cihetle, bakileşiyor. Diğer insanların da ömürleri baki değil midir? 40

Beşinci Söz

“Namaz kılmak ve büyük günahları işlememek” insanın hakiki vazifesi olarak anlatılıyor. Acaba namazın dışındaki diğer farz olan ibadetler niçin zikredilmemiştir? 43

Temsilde vazifeperver neferin erzak ve tayinatını hiç düşünmediği nazara veriliyor. Bundan dünya hayatına hiç önem vermemek gibi bir mana çıkar mı? 43

Külliyatın birçok yerinde 'Allah'ın vazifesi' ifadesi çok geçiyor. Burada vazife bir nevi sorumluluk çağrışımı yapıyor. Bu ifadeyi nasıl anlamalıyız? 44

Bizim vazifemiz olan 'talim ve harbe' padişahın teshilat ve yardımından söz ediliyor. Bu kolaylığı ve yardımı nasıl anlayabiliriz? 46

Hayatın; "en parlak bir mücize-i sanat-ı samedaniye" ve bir "harika-i hikmet-i Rabbaniye" olmasını izah eder misiniz? 48

En zayıf, en aptal hayvanların en iyi beslenmesi ve en aciz ve en nazik mahlukların en iyi rızkı yemeleri Rezzakiyet kanunu içerisinde örnek olarak veriliyor. İnsanlar için bu misal genel bir kaide olur mu? 50

"Vasıta-i rızk-ı helal" nedir? "Vasıta-i rızk-ı haram" da var mıdır? İzah eder misiniz? 52

Vasıta-i rızk-ı helalin ihtiyar ve iktidar ile olmadığı acz ve zaaf ile doğru orantılı olduğu anlatılıyor. Acaba burada tembellik ve yanlış tevekkül anlaşılmaz mı? 52

"İnsanın ibadet için yaratıldığını, fıtratı ve manevî cihazatı gösteriyor" cümlesini açıklar mısınız? 53

İnsanın hayat-ı manevîye ve uhreviyesine lazım olan; "İlim, iftikar, tazarru ve ibadet" cihetinde hayvanatın sultanı ve kumandanı hükmünde olmasını nasıl anlamalıyız. ... 55

İnsanın nazlı ve niyazlı bir abd olması ne demektir? Makam-ı naz ve makam-ı niyazı mukayese eder misiniz? 57

Mükerrem ve muhterem misafir arasında fark var mıdır? 58

Altıncı Söz

“Nefis ve malını Cenab-ı Hakk’a satmak” ne demektir? 63

“O’na abd ve asker olmak” ifadesinde askerlikle kulluk eş anlamda mı kullanılmıştır? 63

Hikâyedeki beş mertebe kâr ile beş derece hasareti maddeleştirerek izah edebilir misiniz? 64

Nefis ve malını Allah’a satan insan “âli bir padişahın has, serbest bir yaveri, askeri olur” ifadesindeki serbestiyet ve askerliği nasıl anlamalıyız? 74

Padişahın fermanını dinleyen ve aklı başında olan nefer ticareti kabul ediyor. Acaba sadece akıl, bu ticareti kabul etmekte ve fermanı dinlemekte kifayet eder mi? Çünkü aklı başında olan nice insanlar bu ticaretten mahrumdurlar. 76

Emaneti sahib-i hakikisine satmakta, “fani mal beka bulur. Çünkü zat-ı zülcelale verilen ve onun yolunda sarf edilen

ömr-ü zâil, bakiye inkılâp eder.” Bu dünyada insan bütün ömrünü Allah yolunda sarf edemiyor. Ömrümüzün çok az bir kısmı ibadetle geçiyor. Böyle bir ömrün bekaya inkılâbı nasıl olacaktır? 76

Aklın Allah hesabına çalıştırılması halinde “sahibini ebedi saadete müheyya eden bir mürşid-i Rabbanî derecesine çıkmasını” nasıl anlamalıyız? İslâmî literatürde mürşitler, insanlara hak ve hakikatin yolunu gösteren büyük âlimler ve velilerdir. Burada ise sanki akıl ön plana çıkarılmış gibi oluyor. 78

Gözün ruh için bir pencere olmasını biraz açar mısınız? 79

Gözün “şu kâinat kitabının bir mütalaacısı, sanat-ı Rabbanîyenin seyircisi ve rahmet çiçeklerinin mübarek bir arısı olması”; ne demektir? 80

Tat alma duygusu için kullanılan “maharetli nazır ve şakir müfettiş” ifadelerinden ne kastedilmektedir? 81

Azaların Allah namına çalıştırılmaması “emanete hıyanet” olarak nazara veriliyor. Halbuki, birçok keşşafkar ve bilim adamları Allah’ı bilmedikleri halde insanlığa faydalı çalışmalar yapıyorlar. Bunlara ihanet gözûyle bakabilir miyiz? Ayrıca, Allah’ın vermiş olduğu istidat ile fennî keşifler yapmayan müslümanlar da bu kabiliyetlerine hıyanet etmiş olmuyorlar mı? 83

“Cihazat-ı insaniyeyi hayvanlıktan aşağı düşürüp, hikmet-i İlâhîyeye iftira ve zulm etmek”ten söz ediliyor. Diğer taraftan üstadımız uçak için, “nevim namına iftihar ediyorum” diyor; medeniyet harikalarını tebrik ve takdir ediyor. Bu meseleyi nasıl anlamalıyız? 85

Üstad, helâl dairesinin keyfe kâfi geldiğini, harama girmeye lüzum olmadığını ifade ediyor. Bu zamanda ise harama bulaşmayan insanlar nadirdir. Bu konuda ne dersiniz? 86

Feraiz-i İlâhîyenin az ve hafif olması, ne anlama geliyor? Zira bu asrın insanlarına dinî mükellefiyetler sıralandığında ürküyorlar ve korkuyorlar... 88

Yedinci Söz

“Kâinatın Tılsım-ı Muğlâkı” ne demektir ?..... 91

“Amentü billâhi ve bi'l-yevmi'l-âhir” iki rûkn-ü imanidir. Bu iki rûkne niçin tılsım-ı müşkülküşa deniyor? Sadece bu iki rûkûn mü saadet kapısını açıyor? Diğer iman esasları niçin nazara verilmiyor? 92

Hikâyede Üstad'ımız kendisinin de öyle bir dессasa aldandığını ifade ediyor. Bu ne demektir? 93

“İki yaradan biri acz-i beşeri, diğeri fakr-ı insanîdir.”
Bu iki yarayı biraz açar mısınız? Bu iki yaraya tılsım olarak Cenâb-ı Hakka iman ve ahirete iman devasını tavsiye ediyor. Mûnasebeti nedir açıklar mısınız? Diğer ilaçlar ise; şükür ve kanaat ile talep ve dua ile Rezzâk-ı Rahim’in rahmetine itimaddır” diye ifade ediliyor. Bunu izah edebilir misiniz? 93

“Emr-i kûn feyekûn’e malik bir sultana acz tezkeresi ile istinad etme”yi nasıl anlamalıyız? 97

“Arif-i billahın aczden ve mehafetullahtan lezzet almasını biraz açar mısınız? Verilen misalde annesinin sinesine korkuyla sarılan çocuktaki halet, bir refleks ve sevk-i fitrinin bir tezahürü değil midir? 108

Beşerin uzun yolculuğunda beş para etmeyen fen, felsefe, sanat ve hikmetten maksat nedir? 111

“Kâinatın , mescid-i kebir” olması ne demektir? 111

“Hidayetiyle amel etmek” ne demektir? 113

Sekizinci Söz

İlk cümlede; dünya, insan ruhu ve dinin mahiyetiyle ilgili sıralama yapılıyor ve mûnasebet kuruluyor. Bunu biraz açar mısınız? 117

Âlemin tilsimini açan ve beşer ruhunu zulûmattan kurtaran Kelime-i Tevhid olduğu ifade ediliyor. Ancak diğer iman hakikatleri ve özellikle Efendimizle (a.s.m) ilgili itikad boyutu zikredilmiyor. Bunu nasıl anlamalıyız?..... 1 1 7

"Sağ yolda külfet içinde emniyet vardır. Sol yolda ise serbestiyet ve hürriyet içinde tehlike ve şekavet vardır." ifadesini açar mısınız? 1 1 8

Güzel huylu kardeşin sağ yola, ahlâksız ve serseri olanın sol yola gitmesinin, huyla ve fıtratla bir alakası var mıdır? Var ise yolu seçme ve tercih etmeyi nasıl anlamalıyız?... 1 2 0

Temsildeki kaçan insanın kendisini kuyuya atması kendi iradesiyle midir? Ayrıca; kuyunun yarısına kadar düşmesini,yarisında asılı kalmasını nasıl anlamalıyız?..... 1 2 2

"Ejderhanın başını otuz arşın yukarı kaldırması" cümlesinde otuz arşının hikmeti nedir?..... 1 2 2

Hadis-i Kudside: "Kulum beni nasıl tanırsa, onunla öyle muamele ederim" buyuruluyor. Fakat insanların çoğu Allah'ı bilmiyor ve tanımıyorlar. Bu hadis-i kudsi sadece inananları mı ilgilendiriyor.? Tüm insanları ilgilendiriyorsa bu kutsi hadisi nasıl anlamalıyız? 1 2 3

Her şeyin iyisine bakmak, murdar şeylerle hiç ilgilenmemek tavsiye ediliyor. Burada murdar şeylerden maksat nedir? 1 2 5

“Meyveleri ve nimetleri tatmaya izin var. Hayvan gibi yutmaya izin yoktur” ifadesinden haramlar ve israflar mı anlaşılır, yoksa helal nimetleri de sadece tatmak mı tavsiye ediliyor? 1 2 6

“O iki kardeşten biri ruh-u mü'min ve kalb-i salihdir, diğeri ise ruh-u kâfir ve kalb-i fasıktır” cümlelerinde iman ve küfrü ruhla, salâhat ve fıska kalble münasebetlendiriyor. Biraz açar mısınız? 1 2 7

Kudret-i Samedaniyenin sikkeyle, Rububiyet-i İlahiyyenin hatem ile, Saltanat-ı Uluhiyyetin turra ile ilgisini nasıl anlamalıyız? 1 2 8

“Sırr-ı imanla açılan, sırr-ı hikmet-i hilkat” tılsımını biraz izah eder misiniz? “Bunların miftahı ise Kelime-i Tevhid ile Allah'ın Hayy ve Kayyum olduğudur” deniyor. Aralarındaki münasebet nasıldır? 1 3 0

Ehl-i dalalet ve tuğyan için kabrin, vahşet ve nisyan içinde zindan gibi sıkıntılı kapı olması ifadesinde; “nisyan içinde zindan” ifadesi ne manaya geliyor? 1 3 0

“Zindan-ı dünyadan, bostan-ı cinana bir davettir.” ifadesinin, toprağın karanlığındaki tohumların ve çekirdeklerin inkişaf ve açılımla bir ilgisi var mıdır? Yoksa; ahiretle dünyanın sadece derece farklılığı mı nazara veriliyor? 1 3 1

“Ubudiyet ve imtihanın, talim ve talimatından bir paydostur” cümlesinden ahirette ubudiyetin ve ibadetin olmadığı anlaşılır mı? 1 3 3

Dokuzuncu Söz

Namazın beş vakte hikmet-i tahsisi konusunda bazı ilahiyatçılar beş vakitle ilgili şüpheli ifadelerde bulunuyorlar. Üstadımız bu hususa; Rum Suresinin 17 ve 18. ayetlerini delil olarak gösteriyor. Bu tespitler bizim için kâfidir. Ancak başkalarının daha tatmin olması açısından beş vakit ile ilgili nakli deliller hususunda bizleri aydınlatır mısınız? 1 3 7

Namazın beş vakte hikmet-i tahsisinin çok hikmetlerinden bir tanesine işaret ediliyor. Acaba başka hikmetler hususunda bir fikir ve kanaatiniz var mıdır? 1 4 2

“Her bir namazın vakti: 1-Mühim bir inkılap başı 2-Azim bir tasarruf-u İlâhînin ayinesi 3-İhsanat-ı külliye-i İlâhiyenin birer makesi” ifadelerini misallerle açabilir misiniz?.. 1 4 3

“Nimetlerin iki vakit ortasında toplanmış yekûnu” ifadesini nasıl anlamalıyız? 1 4 5

Allah'ın, celaline karşı kavlen ve fiilen sübhanallah demek, kemaline karşı lafzan ve amelen Allahüekber demek ve cemaline karşı da kalben ve lisanen hamd etmek ne anlama geliyor? 1 4 5

Tespih, tekbir ve hamdin namazın çekirdekleri hükmünde olması ne demektir? Namaz bu çekirdekleri geliştirip büyümesiyle mi meyve verme konumuna geliyor?... 1 4 9

Namazın sonunda da bu üç tespihin söylenmesi namazın manasını nasıl te'kid ve takviye ediyor? 1 5 0

İkinci nüktede sübhanallah diğen bir kulun, “Rabbinin kâinatın bütün kusuratından mukaddes ve muarra olduğunu” ilan ettiği söyleniyor. Ancak başka yerlerde kâinatta kusursuz bir faaliyet ve sanat icra edildiği ifade edilmektedir. O zaman bu noksanlık ve kusur kelimesi nasıl anlaşılmalıdır? 1 5 1

‘İnsan şu âlem-i Kebirin bir misal-i musağğarıdır.’ cümlesini açar mısınız? Her insan bu hakikati taşıyor mu? 1 5 2

Fatihanın Kur'an'ı azimüşşanın timsal-i münevveri olmasını nasıl anlamalıyız? 1 5 4

Namazın da bütün ibadetlerin envaina fihriste olması ne demektir? 1 5 5

Üçüncü Nüktede nazara verilen “Namaz – Kâinat – İnsan ve Kur'an” ilişkisini nasıl anlamalıyız? 1 5 6

Dördüncü Nükte'deki tabakat-ı ömr-ü insan ve edvar-ı ömr-ü âlem tabirlerini nasıl anlamalıyız? 1 5 6

Dokuzuncu Söz'de beş vaktin hikmeti anlatılırken buna

bir de gece namazı olan teheccüd namazı ilave ediliyor.
Bunun hikmeti ne olabilir? 1 5 7

Yatsı namazında ve onun vaktindeki hikmette geçen,
'insanın bakiye-i asarının da kaybolduğu ve nisvana
uğradığı' ifadesini açar mısınız? 1 5 8

Beşinci nüktede insanın fıtraten gayet zayıf ve aciz olduğu
anlatılıyor. Başka yerlerde ise eşref-i mahlukat, halife-i
ruy-i zemin ve mükerrem bir mahluk olduğu ifade ediliyor.
Bu iki farklı değerlendirmeyi nasıl yorumlarsınız? 1 6 0

Bütün mahlukatın tahiyat-ı mübarekelerini ve salavat-ı
tayyibelerini kendi hesabına Allah'a takim etme ifadesinde;
a- Bütün mahlukatın tahiyat ve salavatı ifade etmesi
nasıl oluyor. b- Bunların tamamını herkes Allah'a bihakkın
takdim edebilir mi? Kendi hesabına takdimi nasıl
anlamalıyız? 162

Akşam namazı, nasıl Resul-i Kibriyanın Risaletine şehadet
etmek manasına geliyor? 1 6 4

Akşam namazının, 'bu fani misafirhanede bakiyane bir
sohbet olduğunu' izah edebilir misiniz? 1 6 5

Bu âlemin Malik-i hakikisinin, gece ve gündüzü, kış ve
yazı, dünya ve ahireti, bir kitabın sahifeleri gibi suhuletle
çevirmesini bir iki misalle izah eder misiniz? 1 6 6

İşâ vaktinde İbrahimvari 'Lâ-uhibbû'l-âfilîn' demeyi nasıl yorumlarsınız? Burada Hz. İbrahim (a.s) ile ilgili hangi hadise nazara veriliyor? 1 6 8

Bir dakikacık ömr-ü baki içinde bir parçacık bir sohbet-i bakiyenin, dünyaya nur serpmesi, istikbali ışıklandırması, mevcudatın firak ve zevalinden neşet eden yaralara merhem olmasının izahı nasıldır? 1 7 1

'İyyake na'büdü' hitabına nasıl terakki edilir ve bu ifade nasıl terakkinin vesilesi oluyor? 1 7 3

'İyyakena'büdü ve iyyakenestain' demekle bütün mahlukat namına, tüm ibadâtı ve istianatı Allah'a herkes takdim edebilir mi? Bizler için bu hakikat nasıl anlaşılmalıdır? 1 7 6

"Sırat-ı müstakime hidayeti istemek" ifadesini biraz açıkla mısınız? 1 7 7

Muhabbet, mahviyet ve tezellül içinde "Allahü Ekber" deyip sücuda gitmek, yani bir nevi miraca çıkmak demek olan "İşâ namazını" kılmak ifadelerinin izahını yapabilir misiniz? Normalde her namaz müminin miracı değil midir? ... 1 8 0

Borç ve zimmet olarak beş vakit farz namaz nazara veriliyor. Borç ve zimmet kelimelerinden hangi manalar kast edilmiş olabilir. 1 8 1

takdim

OKUYUCULARIMIZIN, Nur Risaleleri'ndeki anahtar niteliğindeki kelime ve cümleleri izah etme gayesiyle kaleme aldığı *Nur'dan Kelimeler-Cümleler* kitaplarıyla tanıdığı Alaaddin Başar; bu yeni dizide, *Risale-i Nur* derslerine, soru-cevap şeklinde devam ediyor.

“Sorularla Risale-i Nur Dersleri” , www.nuriklimi.com (www.sorularlarisaleinur.com) sitesinin editörleri tarafından, başlatılan ve uzun soluklu olması ümit edilen bir çalışma.

Sitede görüntülü olarak yayınlanması için görüntülü kaydı yapılan “Sorularla Risale-i Nur Dersleri”,

internet kullanıcılarının hizmetine sunulurken; bu kıymetli sohbetlerin metinleri, yazarımız tarafından, kitap haline getirmek amacıyla yeniden düzenlendi. Böylece, bu kıymetli sohbetler, çok daha kalıcı bir hâl aldı.

...

Dizinin bu ikinci kitabında, soru-cevap faslı *Dördüncü Söz* ile *Dokuzuncu Söz* arasını kapsıyor...

Sorularla Risale-i Nur Dersleri Dizisi'nin, çok uzun soluklu ve çok bereketli bir seyir içinde sürmesini diler; başta yazarımız Alaaddin Başar olmak üzere, bu büyük ve hayırlı projenin tüm aşamalarında emeği geçen herkese teşekkür ederiz...

—Zafer Yayınları

SORULARLA RİSALE-İ NUR DERSLERİ

Dördüncü Söz'den, Dokuzuncu Söz'e

“Kat'î ve çok tecrübelerle anlaşılmış ki,
imani kurtarmak ve kuvvetlendirmek
ve tahkikî yapmanın en kısa ve en kolay yolu
Risale-i Nur'dadır. ”

— *Kastamonu Lahikası*

Dördüncü Söz

SORU: “Namaz dinin direğidir.” hadisi dinimizin namazla ayakta durduğunu ifade etmektedir. Burada diğer ibadetlere nispeten, namazın öne çıkarılışının sebebi ne olabilir?

BAKARA SÛRESİ’NİN başında, Kur’an’ın “muttakiler için bir hidayet olduğu” ifade edildikten sonra muttakinin sıfatları şöyle sıralanır:

*“Onlar gayba iman ederler,
Namazı dosdoğru kılarlar.*

Onlara rızık olarak verdiğimiz şeylerden infak ederler (başkalarına yardımda bulunur, böylece mali ibadetlerini de yaparlar).”

Mü’minun Sûresi’nin ilk ayetinde mü’minlerin kurtuluşta oldukları haber verilir ve sonraki ayetlerde mü’minlerin özellikleri sıralanır. Hemen ikinci ayette mü’minin ilk vasfı olarak “Onlar namazlarında huşu içindedirler” buyrulur.

Diğer bazı ayetlerde de namazın peşine hemen zekât kaydedilir. Yine, bazı ayetlerde de imandan sonra salih amel zikredilir.

Buna göre, bütün salih ameller namaz ve zekâta özetlenmiş bulunuyor. Bunlardan birincisi bedenî ibadetleri

diğeri ise malî ibadetleri temsil ediyorlar. Bu noktadan hareketle söz konusu hadis-i şerifin bütün ibadetleri içine aldığını ve “ibadetin, dinin direği olduğu” manasına geldiğini söyleyebiliriz.

Hadiste, özellikle namazın zikredilmesinin iki manası var: Birisi, namazın diğer ibadetlerden daha önemli ve devamlı olduğu. Nitekim, haccı zengin olan kimseler bir kez farz olarak eda ederler. Oruç sadece Ramazan ayında tutulur. Namaz ise bütün Müslümanlarca her gün beş defa farz olarak eda edilir. Ayrıca, birçok nafîle namazlar da kişinin hayatını adeta ibadet ağı ile örерler; kuşluk namazı, şükür namazı, abdest namazı, sefer namazı, evvabin namazı, gece namazı, sefer namazı, mübarek gecelerin özel namazları gibi.

Bediüzzaman'ın ibadet tarifinin bir yerinde şöyle geçer:

“Abd ile Ma'bud arasında en yüksek ve en latif nisbet ancak ibadettir.”

İşte bu nispet, namazda sanki devamlılık arz ediyor. Namazını kılan kişi, günün her devresinde Rabbini hatırlamakla, hayatını O'nun rızasına göre sürdürme şuuru kazanıyor.

Namazın tesiri namaz sonrası da devam ediyor.

İkinci husus da şu olabilir: Namaz kılmayan kimse haccı ve zekâtı da genellikle terk ediyor. Haramlardan sakınma konusunda da yeterince duyarlı olamıyor. Birçok emir ve yasaktan taviz vermeye başlıyor. Sanki zekâtın, haccın ve birçok emir ve yasağın direği de namaz oluyor.

*“Sana kitaptan vahyolunanı oku ve namazı dosdoğru kıl. Şüphe yok ki, namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıko-
yar...”* — Ankebut Sûresi, 45

Burada orucun bir istisnası var. Namaz kılmayan birçok Müslüman orucunu tutuyor. Bu da Allah'ın özel bir lütfudur. Beş vakit namazlarını kılmayan Müslümanlar da senede bir ay da olsa, kul olduklarını hatırlıyor, emir dairesinde hareket etme havasını teneffüs ediyorlar.

“Oruç benim içindir, onun mükâfatını da ben vereceğim” hadis-i kutsisi müslümanlar için büyük bir müjdedir.

Orucunu tutan müslümanların büyük kısmı teravih namazını da eda ediyorlar. Böylece dinin direği olan namazdan da feyizlenmiş oluyorlar.

Son olarak bir noktaya daha temas edelim: Hadiste “Namaz dinin direğidir” buyruluyor.

İslam dini, imanın altı şartı ile İslam'ın beş şartı üze-

rine kuruludur. Bu on bir esas, ayetlerde “iman ve salih amel” olarak özetlenmiştir.

Her günahta küfre giden bir yol olduğu *İkinci Lem’a*’da güzelce izah edilmiş. “Namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar...” hükmüyle bu gerçeği birlikte değerlendirdiğimizde, namaz kılmayan kişinin günahlara müptela olacağı, ahlâk değerlerinden gittikçe uzaklaşacağı, günahlar içinde yüzerek sonunda küfre girme tehlikesine maruz kalacağı ortaya çıkar. Konuya bu açıdan yaklaştığımızda namaz (daha geniş manasıyla, ibadet) imanının da direği olmuş olur.

SORU: Namazın, ucuz ve az bir masrafla kazanılması maddeten midir?

BU İFADE, namazın hac ve zekât gibi bir sermaye sarfını gerektirmediği, en fakir ve güçsüz adamın da bu büyük ibadeti kolayca yerine getirebildiğini ders veriyor. Ucuzluğu ve az masrafı, “emek ve zahmet” olarak da düşünssek, yine namazın çok az bir zahmetle eda edildiğini söyleyebiliyoruz.

“...namazda ruhun ve kalbin ve aklın büyük bir rahatı vardır. Hem cisme de o kadar ağır bir iş değildir.” — Sözler

SORU: Bediüzzaman yirmi dört saati niçin yirmi dört altına benzetiyor. Niçin?

MEYVE' RİSALESİ'NİN Dördüncü Meselesi'nde şu ifade geçer:

“Ömür sermayesi pek azdır, lüzumlu işler pek çoktur.”

İnsanın en büyük sermayesi ömrüdür. Dünya altınları da bu sermaye ile kazanılır, cennetteki köşkler ve saraylar da.

İnsan bu kısa ömrüyle ebedî bir saadeti kazanmak veya kaybetmekle karşı karşıyadır.

Nitekim bir hadis-i şerifte de şöyle buyrulur:

“İki nimet var ki zarara uğratılmaktadır: Sıhhat ve boş zaman.”

“Dünya ahiretin tarlasıdır.” Bu tarlaya “zaman” ekilmekte, karşılığında “ebediyet” elde edilmektedir. Ekilen tohumların hayır veya şer olmasına göre, ebediyet de “cennet veya cehennem” olarak ortaya çıkacaktır.

Altıncı Söz'de geçen şu ifadeler konumuz açısından çok önemlidir:

“O vakit ömür dakikaları, âdeta tohumlar, çekirdekler hükmünde zâhiren fenâ bulur, çürür; Fakat âlem-i bekada saadet çiçekleri açarlar ve sünbüllenirler.”

SORU: Hizmetkârların iki ay uzaklıktaki çiftliğe gönderilmelerini biraz açar mısınız?

“BİR GÜNLÜK mesafede bir istasyon vardır” cümlesinde bütün ömür bir gün ile, has ve güzel çiftliğin (cennetin) uzaklığı ise iki ay ile ifade ediliyor. Aradaki fark, ölümle başlayan ve cennetle son bulacak olan “kabir, mahşer, vakfe, mizan ve sırat” safhalarının tümünü temsil etmektedir.

Buradaki asıl maksat, dünya hayatının ebediyete göre çok kısa kaldığını ihtar etmek ve ahiret için yol tedarikinde bulunmayı ders vermektir.

SORU: Yirmi dört altının sadece yol, bilet masrafı ve oradaki meskene lazım bazı şeyleri almaya tahsisi nedendir? Namaz kılan kişi dünya işleriyle hiç uğraşmayacak mı?

İNSAN bir yolcudur. Ruhlar aleminden başlayan bu yolculuk cennet yahut cehennemle son bulacaktır. Yolcu yolunu düşünmeli, istasyonda oyalanmamalı.

Yirmi dört saatin tümünü ebediyete mal etmenin çaresi de aynı derste gösteriliyor; “namaz kılan insanın diğer bütün mübah dünyevî amellerinin de güzel bir niyet ile ibadet hükmüne geçeceği” haber veriliyor.

“Güzel niyet” şartına riayet etmek büyük önem taşır. Bilindiği gibi, bir insan müşriklerle harp emek üzere sefere çıktığında niyeti “ganimet elde etmek veya şöhret kazanmak” olsa cihat etmiş sayılmıyor. Harpler ancak *i’la-yı kelimetullah* şartını taşıdıklarında *cihat* sınıfına girerler. Aksi halde *kıtal* olarak kalırlar. Dünyaya çalışmakta da niyet “helal rızık kazanmak, başkalarına muhtaç olmamak, zengin olup zekât vererek bu farizayı da işlemek, sadaka sevabına nail olmak, iman ve Kur’an hizmetine yardım etmek” şeklinde olursa, yapılan bütün mesai ibadet hükmüne geçebilir. Şehrin en zengini olup, parmakla gösterilmek, isminden bolca söz edilmesini sağlamak, kazancını sefahatte sarf etmek gibi niyetlerle yapılan çalışmaların ahiret adına hiçbir faydası yoktur. Bunlar ebedî saadete bir yatırım olma mahiyetini taşımazlar. Haram ve israf ile yapılan harcamalardan ayrıca hesap da verilecektir.

SORU: Gemi, şimendifer, araba ve tayyareye aynı istasyondan, sermayeye göre binilmesini, biraz açar mısınız?

GEREK kabir hayatı, gerek mahşerde çekilecek sıkıntının derecesi, gerek mizan safhasının kolay geçmesi ve sırat-cennet arası yolculuk her mümin için farklı olacak demektir.

Amele göre takva kuvvetine göre o uzun yol farklı şekillerde alınıyor. Bilindiği gibi, cennete girmenin şartı imandır. Oradaki dereceler amellere göredir.

Üstad'ımız da insanın iman nuruyla cennete layık bir kıymet aldığını ifade ederek bu hakikati ders vermiştir. Takva kuvveti imanla ilgili olmakla birlikte, bu cümlede günahlardan sakınma manasında kullanılmıştır.

Amele göre ifadesi “salih ameli”, takva kuvvetine göre ifadesi de “günahlardan sakınmayı” ifade ederler.

Zaten, dünyevî ve uhrevî her türlü başarının esası, “zararlardan sakınmak ve menfaati celp etmektir.” Yani hem kazanç artırılacak, hem de onun korunması için gerekli tedbirler alınacaktır.

SORU Bahtiyar olan hizmetkâr, yirmi dört altından az bir kısmını harcayarak, efendisinin hoşuna gidecek güzel bir ticaret yapıyor, sermayesi birden bine çıkıyor. O halde sermayenin büyük kısmının kullanımı ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?

CEHENNEM azabından kurtulmak ve cennet nimetine mazhar olmak için bu kadar sermaye kâfi geliyor. Yani Allah, lütfuyla bu kadar az bir ibadeti kabul ediyor ve bizi rahmetine mazhar kılıp azabından emin ediyor. Ancak, şu var ki, dünyaya gelmek gibi cennete girmek de işin başıdır. Orada sonsuz mertebeler vardır. Cennete lütufla girilir, ancak oradaki mertebeler ibadete, marifete, takvaya göredir. Nasıl yokluktan kurtulup bu dünya hayatına kavuşmamızı yeterli görmeyip dünyanın her türlü nimetinden azamî derecede istifade etmeye çalışıyorsak, aynı şuuru, aynı azmi ve gayreti ebedî hayatımız için de sergilemeliyiz. Zira, o âlemde hayat ebedî, mertebeler sonsuzdur.

SORU: Bir altının, namaz biletine verilmesi halinde tayyareye binme ihtimali nazara veriliyor. Acaba günahkâr insanların, bu bilete sahip olduklarında kurtulmaları kesinleşiyor mu?

NAMAZ en büyük ibadettir. Sevabı çok azimdir. Mizanda büyük bir ağırlığı vardır. Bununla birlikte “zerre miskal sevabın ve günahın” tartılacağı o günde, namazlarını çok gerilerde bırakacak kadar günah işleyen kimsenin cehenneme uğraması mukadder görünüyor.

Ancak, “İlâhî rahmetin bir tecellisi olan şefaât müessesesi kimler için ne kadar çalışır? Cenab-ı Hak o fazla kusurlara rağmen kulunu affedip cennetine gönderir mi?” sorularına net cevap vermek zor. Bunu O’nun sonsuz lüt-fundan ve mağfiretinden bekliyor ve diliyoruz.

SORU: Namaz, temsilde define anahtarına benzetiliyor? Bu benzetmeyi biraz açar mısınız?

BU TEMSİLDE, namaz kılmak, zavallı miskin bir insanın bir define anahtarı bularak zengin olmasına benzetilmiştir. Bu define sadece ahiretle ilgili değildir. “Rabbinin huzuruna çıkmak, ihtiyaçlarını O’na arz etmek, yalnız O’na kul olduğunu ifade etmek, bütün nimetleri için O’na hamd etmek...” birer definedirler.

Namazla kalbin ve ruhun rahata kavuşması, hadiselerle karşı dayanma gücü kazanması, tevekkül ile dünyada da saadetli bir ömür geçirilmesi de birer definedirler.

Hadis-i şerifte haber verildiği gibi “Dünyada misafir ve yolcu olarak yaşama” şuuruna ermek ayrı bir definedir. Ölümün hiçlik olmayıp ebedî saadetin başlangıcı olduğunu bilmek, hastalıkların günahlara kefarete olduğuna inanmak da ayrı birer definedirler.

Namaz kılan ve hayatını rıza çizgisinde geçiren müminler için ahirette “gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, kalbe hatıra gelmesi mümkün olmayan” defineler olduğunu da bizzat Allah Resulü (asm.) bize haber vermişlerdir.

SORU: “Namazdan hoşlanmayan nefsim” ifadesi genel midir? Yani nefsi mutmainne veya daha yüksek makamda olanlar için de geçerli midir?

BEDİÜZZAMAN, Hazreti Yusuf’a (as.) ittiba ederek ayet-i kerime de haber verildiği gibi “Muhakkak nefis elbette kötülüğü ister” hükmünü dile getirmek üzere bu ifadeyi kullanıyor.

Burada nefsin mahiyetine nazar ediliyor. Ve hüküm umumî olarak veriliyor. Nefsin namazdan hoşlanmadığı gerçeği dile getiriliyor.

Ancak nefsin temizleyenler, terakkî ve teali ettirip *raziye ve marziye* makamına çıkanlar, yani “Allah onlardan, onlar da Allah’tan razı” şeklinde haber verilen ulviyete kavuşanlar namazı zevk ve şevk ile kılarlar. Onlar için namazdan hoşlanmamak düşünülemez. Aksine onlar, farzlarla yetinmeyip Allah Resulüne (asm.) ittiba ederek

nice nafile namazları da yine şevk ile kılar; Allah'a hitap etmenin, huzuruna çıkmanın zevkini daha çok yaşamak isterler.

SORU: “Namazı şevkle kılmak” ifadesini nasıl anlamalıyız? Namazını şevkle kılmayanların sorumluluğu var mıdır?

ÖNCE şunu ifade edelim: Namazın bir bakıma sonsuz mertebeleri vardır. Üstad'ın koyduğu tespite göre, “Şu zamanda amel-i salihin ihlasla muvaffakiyeti pek azdır.”

Bu fitne, sefahat, menfaat, enaniyet asrının manen kirlettiği havada, geçmiş asırların huzurunu yakalamak oldukça zordur.

İnsan namaz kılmanın önemini idrak ederek bu farzı işlemek üzere namaza başladığında, namazın şartlarını yerine getirdiği takdirde, hem ibadeti makbuldür, hem de sorumluluktan kurtulur. Ancak, namazdan alacağı feyzin ve sevabın derecesi ‘şevk’ unsuruyla yakından ilgilidir.

Şu noktanın karıştırılmaması gerekir: Namazı şevk ile kılamamak başkadır, namazı bir külfet addederek zorla kılarcasına isteksizce kılmak daha başkadır. Bu ikincisi, namaz konusunda bir baskı altında bulunmayan hiçbir mü'min için düşünülemez.

Namaz define anahtarına benzetiliyor. Bu anahtara şevk ile talip olunur, isteksizce değil.

Bediüzzaman'ın şu ifadeleri namazın şevk ile kılınmasını teşvik eden harika bir derstir:

“Arkadaş! Namaz, kul ile Allah arasında yüksek bir nisbet ve ulvî bir münasebet ve nezih bir hizmettir ki, her ruhu celb ve cezbetmek namazın şe'nindendir. ... Namaz, Hâlık-ı Zülcelal tarafından her yirmi dört saat zarfında tayin edilen vakitlerde manevî huzuruna yapılan bir davettir. Bu davetin şe'nindendir ki, her kalb kemal-i şevk ve iştiyakla icabet etsin. Ve mi'racvari olan o yüksek münacata mazhar olsun.”

— İşarâtü'l-İ'caz.

“Acaba bu misafirhane-i dünyada âciz ve fakir kalbine kut ve gına ve elbette bir menzilin olan kabrinde gıda ve ziya ve herhalde mahkemen olan Mahşer'de sened ve berat ve ister istemez üstünden geçilecek Sırat Köprüsü'nde nur ve burak olacak bir namaz, neticesiz midir veyahut ücreti az mıdır?”

— Sözler (21.Söz)

SORU: Bazı kimselerin bin senelik yolu bir günde, bazılarının da elli bin senelik yolu bir

günde kat etmelerini nasıl anlamalıyız? Bu meseleye delalet eden iki ayet hangileridir?

BU SÖZDE “Kabre, haşre, ebede gidecek beşer yolculuğu”nun, amele ve takva kuvvetine göre farklı derecelerle kat edileceği haber veriliyor.

Kabir hayatı çok çeşitlilik arz ediyor. Bazıları mahşer günü geldiğinde kendilerini sanki kabre biraz önce konmuş sanacaklar. Şehitler kendilerini ölmüş bilmeyecekler. İlim tahsil ederken vefat edenler orada ilimlerini ikmal edecekler. Haram dairesinde yaşayanlara kötü amelleri yılanlar, akrepler şeklinde karşılırlarına çıkacak ve onları rahatsız edecekler.

Kabir hayatı gibi, mahşerin dehşetini yaşama, *vakfe* denilen bekleme süresi, *mizan* ve *sırat*’tan geçmenin şekli ve süresi de herkes için farklı olacak.

Bin senelik yolun bir günde kat edilmesi, “sürati” ifade etmek içindir. Söz konusu yolun, normale göre yaklaşık “üç yüz atmış bin kat” daha kısa bir sürede gidileceğini ifade eder. Diğer rakam da bu manada değerlendirilecektir. İki ayet: Secde Sûresi 5. ayette şöyle buyrulur:

“Gökten yere kadar (bütün) işleri o tedvir eder. Sonra da o (iş) sizin saymakta olduklarınıza göre (size göre) bin yıl miktarında olan bir günde ona yükselir.”

Meâric Sûresi 4. ayette de şöyle buyrulmaktadır:

“Melekler ve Ruh (Cebrail), miktarı elli bin sene tutan o makamlara bir günde yükselirler.”

SORU: “Bir saatini yüzde doksan dokuz kazancı musaddak olan namaza ve bilete vermek” deniliyor. Niçin yüzde yüz değil de, yüzde doksan dokuz?

SIRAT-I MÜSTAKİM, “havf ve reca” arasında bulunmak, yani ne kadar ibadet etse cennetini garanti görmemek ve yine ne kadar günahkâr olsa Allah’ın rahmetinden ümidini kesmemektir. Yüzde yüz denmemekle bu hakikate işaret edilmiştir.

SORU: “Namazda ruhun, kalbin ve aklın büyük bir rahatı vardır” ifadesinde geçen üç manevî duygunun rahat ve huzurunu nasıl anlamalıyız?

RUH, “basit” olduğu, yani terkip olmadığı için “ruh, akıl ve kalp” bedeninin organları gibi müstakil birer varlık değildir.

Esas olan ruhtur. Ruh Allah'ın “şuurlu ve haricî vücut giymiş” bir kanunudur. Kalp, bir latife-i Rabbaniyedir. Bu latife için Bediüzzaman, “mazhar-ı hissiyatı vicdan, mak-es-i efkârı dimağdır” ifadesini kullanır.

Soruda geçen cümle ile, namazda hem kalbin, hem aklın, hem de hissiyatın rahata kavuştukları ve insan için birer sürur kaynağı oldukları ders verilmektedir.

İnsan kalbinin ancak zikirle yani Allah'ı anmak ve hatırlamakla tatmin olduğunu haber veren ayet-i kerimenin en ileri derecede masadaki namazdır.

“Neciyim, nereden gelip nereye gidiyorum?” sorularının cevabını arayan insan aklı, namaz ile Allah'a kul ve ebede yolcu olduğunu hatırlar. Bütün ihtiyaçlarını Allah'tan diler, bütün belaların şerrinden O'na sığınır. Bu ise ruh için en büyük bir rahat ve huzur vesilesidir.

SORU: Namaz kılanın fani ömrü, bir cihetle, bakileşiyor. Diğer insanların da ömürleri baki değil midir?

ÖMÜR sermayesinden namaza ayrılan kısım baki alem içindir. Cennet de cehennem de baki olmakla birlikte buradaki maksat namazın ebedi cenneti kazanmaya vesile olmasıdır.

Beşinci Söz

SORU: “Namaz kılmak ve büyük günahları işlememek” insanın hakiki vazifesi olarak anlatılıyor. Acaba namazın dışındaki diğer farz olan ibadetler niçin zikredilmemiştir?

“NAMAZ dinin direğidir” hadis-i şerifinin işaret ettiği gibi, din için en büyük tehlike namazdan uzak kalmak, Rabbinin huzuruna çıkmadan, O’na ibadet etmeden, yalvarmadan donuk, sönük ve hayvanî bir hayat geçirmektir. Böyle bir kişinin din binasının yıkılması ve imanının kaybedilmesi tehlikesi vardır.

Cuma, bayram ve teravîh namazlarında olsun bu büyük ibadeti yerine getirenler o çöküşten kendilerini bir derece kurtarabilirler.

Öte yandan, Kur’an-ı Kerim’de namaz ve zekât birlikte zikr edildiklerinde namaz bütün bedenî ibadetleri, zekât ise malî ibadetleri temsil eder. “Namaz dinin direğidir” hadisinde olduğu gibi bazen de namaz bütün ibadetlerin temsilcisi makamında görülür.

SORU: Temsilde vazifeperver neferin erzak ve tayinatını hiç düşünmediği nazara veriliyor. Bundan dünya hayatına hiç önem vermemek gibi bir mana çıkar mı?

BURADA “düşünmemek”, dünyada hiçbir iş yapmadan “tembelce oturmak” demek değildir. Üstad’ın tevekkül tarifinde de güzelce ortaya konduğu gibi, “sebeplere riayet ettikten sonra neticeleri Cenab-ı Hakk’tan beklemek, bütün hayırları O’ndan bilmek ve yalnız O’na minnetar olmak” manasındadır.

Tarlasına tohumunu eken ve gerekli bütün şartları yerine getiren kişi, artık yağmurun yağıp yağmamasını, ekinlerini dolunun vurup vurmayacağını düşünmez. O kendisine düşen vazifeyi yapmıştır, neticeye karışmaz.

Bediüzzaman’ın, *Lemaat* adlı eserinde “Elhakku ya’lu” konusunu işlerken Cenab-ı Hakkın iki ayrı şeriatından söz eder. Birisi bildiğimiz şeriattır, diğeri ise kâinatta koyduğu kanunlardır. Bu ikinci kanunlar manzumesine uyan kişiler dünyada maksatlarına erer, başarılı olurlar. Ekmeden biçmeyi bekleyenler, Allah’ın irade sıfatından gelen şeriatına uymadıklarından “vazifeperver nefer” tarifinin dışında kalırlar, bunun cezası olarak da dünyada mahrumiyetler içinde çileli bir hayat geçirirler.

SORU: Külliyyatın birçok yerinde ‘Allah’ın vazifesi’ ifadesi çok geçiyor. Burada vazife bir nevi sorumluluk çağrışımı yapıyor. Bu ifadeyi nasıl anlamalıyız?

BİLİNDİĞİ GİBİ insan için iki çeşit fiil, iş söz konusudur. Biri *ızdırarî*, diğeri *ihtiyarî*. Birincisinde, kulun hiçbir rolü, hiçbir vazifesi yoktur. Dileyen de Allah'tır, yaratan da... Organlarımızın çalışması, cinsiyetimiz, boyumuz, rengimiz, ırkımız bu gruba girer.

Bir de bu dünyaya imtihan için gönderilmiş bulunan insanın kendi iradesine bırakılan işler vardır. Bir örnek verelim:

Konuşmayı yaratan Allah'tır, ancak konuşmaya karar veren, konuştuğunda da doğru veya yanlış konuşmayı tercih eden kulun kendisidir. Burada tercih kulun vazifesi, konuşmayı yaratmak ise Allah'ın vazifesidir, yani bu iş O'nun yaratmasıyla meydana gelir. Bu ikinci fiillerde, kul cüz'i iradesini sarf ettikten sonra, sonucu Allah yaratır.

Cenab-ı Hakkın ezelde takdir ettiği bir hüküm vardır: "Kulum cüz'i iradesini neye sarf ederse ben küllî irademle onu yaratayım." "Kulum sebeplere teşebbüs etmedikçe ben müsebbebleri (neticeleri) yaratmayayım."

Bu takdiri yapan bizzat kendisidir. Kur'an-ı Kerimde bu ve benzeri kanunlar için "sünnetullah" tabiri geçer. Cenab-ı Hakkın kendisi hakkında irade ettiği bu kanunlara yine kendisinin uymasını bir mecburiyet olarak değerlendirmemeli, İlahî kanunlara uyma hususunda bizim de çok hassas olmamız gerektiği dersini almalıyız.

Bu konu *Mesnevî-i Nuriye*'de şöyle nazara verilir:

“Gafil olan insan, kendi vazifesini terkeder, Allah'ın vazifesiyle meşgul olur. Evet insan, gafletten dolayı iktidarı dâhilinde kolay olan ubudiyet vazifesinin terkiyle, zaîf kalbiyle rububiyet vazife-i sakîlesinin altına girer, altında ezilir. Ve aynı zamanda bütün istirahatını kaybetmekle âsi, şakî, hâin adamların partisine dâhil olur.

Evet insan bir askerdir. Askerlik vazifesi başka, hükûmetin vazifesi başkadır. Askerlik vazifesi talim, cihad gibi din ve vatani koruyacak işlerdir. Hükûmetin vazifesi ise, erzakını, libasını, silâhını vermektir. ... Bu itibarla insanın Allah'a karşı ubudiyet, vazifesidir. Terk-i kebair takvasıdır. Nefis ve şeytanla uğraşması, cihadıdır.”

SORU: Bizim vazifemiz olan ‘talim ve harbe’ padişahın teshilat ve yardımından söz ediliyor. Bu kolaylığı ve yardımı nasıl anlayabiliriz?

ALLAH'IN insana en büyük ihsanı akıldır. İnsan bu nimet ile cansızlar, bitkiler ve hayvanlar âleminden üstün olmuştur. Akıl, öğrenme aletidir. Bu aleti bize ihsan eden Rabbimiz, Peygamber denilen İlâhî elçileriyle bizlere

kendini tanıtmış, sıfatlarını, isimlerini bildirmiş, bu dünyada nasıl bir hayat geçirmemiz ve kendisine nasıl ibadet etmemiz gerektiğini öğretmiştir. Bütün bunlar akla bir yardım ve bir kolaylıktır. Bu yardım olmasaydı akıl bu sahalarda tek başına yürüyemez, gerçeğe ulaşamazdı.

Aynı akıl ile bu dünya nimetlerinden istifade etmekte, her şeyin yaratılış hikmetini anlamaya çalışmakta, hem dünyamızı hem de ahiretimizi saadetle geçirmeye çalışmaktayız.

Öte yandan, yaptığımız ibadetlerde bize düşen hisse pek azdır. “Teshilat ve yardım” denilince bunları da anlıyoruz.

Meselâ, namaz kılmakta bize düşen hisseyi şöyle bir düşünelim: Dünyayı döndürmekle namaz vaktimizi getiren Allah’tır. Namazda okuduğumuz sûreleri de O inzal etmiştir. O Sûreleri okumak üzere beynimizden dilimize, boğazımıza kadar bütün aletleri o yaratmış ve hizmetimize vermiştir. Namazdaki bütün hareketlerimizi de yaratan yine O’dur. Bize düşen hisse, sadece, namaza niyetlenmek, irademizi o istikamette kullanmaktan ibarettir.

Dördüncü Söz’de, “namaz kılan kişinin diğer mübah dünyevî amellerinin de bir nevi ibadet hükmünde olduğu” haber veriliyor. Bu dünyevî işlerimizi de yine O’nun ihsanı ve yardımını ile görür, hedeflerimize öylece ulaşırız.

“Çok esmaya mazhar ve çok vazifelerle mükellef ve çok düşmanlara mübtela olan insan, münacatında, istiazesinde çok isimleri zikreder. Nasılki nev-i insanın medar-ı fabri ve elhak en hakikî insan-ı kâmil olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm, Cevşen-ül Kebir namındaki münacatında binbir ismiyle dua ediyor; ateşten istiaze ediyor.”

— Sözler (24.Söz)

SORU: Hayatın; “en parlak bir mucize-i sanat-ı samedaniye” ve bir “harika-i hikmet-i Rabbaniye” olmasını izah eder misiniz?

SAMED İSMİ, “her şey O’na muhtaç, O ise hiçbir şeye muhtaç değil” demektir. Canlı olsun cansız olsun, bütün varlıklar, yoklukta kalmayıp varlık âlemine çıkmakla, Samed ismine ayna olmuşlardır. Ancak bu konuda en parlak ayna hayattır. Hayat denilince en mükemmel hayat olan insan hayatı akla gelir.

Mu’ciz, aciz bırakan demektir. Peygamber mucizelerini diğer insanlar yapmaktan aciz oldukları gibi, bu âlemdeki kudret mucizelerinin yapmak da beşer takatinin çok ötesindedir. Hayatın kendisi de bir mucizedir. Bu İlâhî eserin taklidi mümkün olmamıştır. Hayat bir mucize olmakla birlikte, onun hizmetine verilen su, hava, güneş,

mevsimler, rızıklar da birer mucizedir. Onların yapılması da ancak Allah'a mahsustur.

“Hem hayat, kâinatın tedbir ve idaresinde hükümferma olan rızık ve rahmet ve inayet ve hikmeti tazammun ediyor. Güya hayat onları arkasına takıp, girdiği yere çekiyor. Meselâ hayat bir cisme, bir bedene girdiği vakit; Hakîm ismi dahi tecelli eder, hikmetle yuvasını güzelce yapıp tanzim eder. Aynı halde Kerim ismi de tecelli edip, meskenini hacatına göre tertib ve tezyin eder...”

... İşte hayat bu câmi' mahiyeti itibariyle şuun-u zâtiye-i Rabbaniyeye âyinedarlık eden bir âyine-i Samediyettir.

— Sözler (33. Söz)

Bir meyve ağacı ilim ve hikmetle terbiye görmüş ve meyve verecek şekilde programlanmıştır. Aynen onun gibi, insan hayatı da bir İlâhî terbiyeden geçmekle ilim, irfan, iman ve marifet sahibi olmaya istidatlı bir hale getirilmiştir. Şu var ki, bu kabiliyetin yerinde kullanılıp kullanılmaması, bu dünya imtihanının bir gereği olarak, insana bırakılmıştır.

İnsan, aklını yerinde kullanırsa o manevî ağaçtan nice faydalı meyveler alabilir. Aksi halde çok zararlı sonuçlar da yine o aklın zehirli meyveleri olarak boy gösterirler.

Kalbimiz ve bütün his dünyamız da böyledir. Meselâ, insana sevgi hissi verilmiştir. İnsan ruhu, sevecek şekilde terbiye edilmiştir. Ancak, bu sevginin meşru yahut gayr-ı meşru sahalarda kullanılması insana bırakılmıştır.

Hayatla ruh arasındaki ilgi çoğu zaman sorulduğu için bu konuya da kısaca temas edelim:

Hayat ruhun sıfatıdır. Yani, insan ruhu hayat sahibi bir varlıktır. Bitkiler gibi ruhsuz varlıklarda da “yarı canlılık” dediğimiz bir hayat çeşidi vardır. Bitkide hükmeden kanunlar ruhla mukayese edildiklerinde aralarında “insanla ağaç kadar büyük bir farklılık” olduğu anlaşılır.

SORU: En zayıf, en aptal hayvanların en iyi beslenmesi ve en aciz ve en nazik mahlukların en iyi rızık yemeleri Rezzakiyet kanunu içerisinde örnek olarak veriliyor. İnsanlar için bu misal genel bir kaide olur mu?

BEDİÜZZAMAN, *Lemaat* adlı eserinde “Hayatın hakkı şamil ve ammdır” buyurur. Rızık hayatın hakkıdır. Allah neye hayat vermiş ise onun rızkını da veriyor. *Rezzak* ancak O’dur. Buna bir örnek olarak en aptal hayvanların en iyi beslenmeleri nazara veriliyor.

Bu örneği insanlara teşmil edemeyiz ve “En aptal in-

sanlar en iyi beslenirler” diyemeyiz. Bediüzzaman, “insana cüzi irade verildiğinden ve yine insanın kuvvelerine bir had konulmadığından muamelatta zulümlerin ortaya çıktığını” ifade ediyor.

İnsan zalim olmamalı, ama mazlum olmamak için de iradesini ve kuvvetini yeterince kullanmalıdır. Aksi halde, hakkını başkalarına kaptırıp mahrumiyetler içinde perişan bir hayat geçirmeye mahkûm olur.

Şu var ki, paranın ve servetin rızık olmadığını da unutmamalıyız. Parayı biz kazanabiliriz, ama ağaca meyveyi para ile yaptıramayız. O, Allah’ın askeridir ve O’nun ih-sanını bize takdim eden bir “tablacı” hükmündedir. Ağacı bir meyve fabrikası olarak yaratan ve programlayan kim ise rızığımızı veren de odur.

“Küre-i arz mağazasından me’kulât ve meşrubat ve libas ve sair ihtiyaçlarınızı temin ediyorsunuz. Parasız aldığınız bu malları İlâhî hazineden almayıp birer birer esbaba yaptıracak olursanız, acaba bir nar tanesini ne kadar zamanlarda elde edip, ne kadar pahalı alacaksınız? Çünkü o nar, bütün eşya ile alâkardır. Az bir zamanda, az bir kıymetle husule gelmesi imkân haricidir.” — Mesnevî-i Nuriye

Fazla para ile büyük gayr-ı menkuller satın alabiliriz,

fabrikalar kurup, iş yerleri açabiliriz; ama rızkımızı aynı ölçüde artırdığımızı söyleyemeyiz.

Rızık, Allah'ın sonsuz ihsanlarından bizim faydalana-bildiğimiz kısımdır. Aşırı zengin olmalarına rağmen, gerek iş yoğunluğu ve asap bozukluğu, gerekse doktor müdahalesi ve diyetler sebebiyle rızıktan hissesi çok az olan insanlar oldukça fazladır. Bu da işin bir başka yönüdür.

SORU: “Vasıta-i rızk-ı helal” nedir? ‘Vasıta-i rızk-ı haram’ da var mıdır? İzah eder misiniz?

“ZİRAAT, sanat, ticaret” ve bu üç temel unsura hizmet eden “memuriyet” gibi meşru yollarla elde edilen rızık helal; hırsızlık, rüşvet, ihtikâr, faiz gibi gayr-ı meşru yollarla elde edilen rızıklar ise haramdır.

SORU: Vasıta-i rızk-ı helalin ihtiyar ve iktidar ile olmadığı acz ve zaaf ile doğru orantılı olduğu anlatılıyor. Acaba burada tembellik ve yanlış tevekkül anlaşılmaz mı?

BEDİÜZZAMAN bu dersi insanları çalışmamaya değil, helal rızık ile iktifa edip harama girmemeye ve diğer insanların hakkına tecavüz etmemeye bir davettir.

Bütün hayvanların rızıkları İlâhî ilham ile kendilerine bildirilmiş, mideleri bunları hazmedecek biçimde, bütün organları da bunlardan faydalanacak şekilde planlanmıştır. Buna zıt bir yolda gitmek onlar için mümkün değildir. “Ata et, aslana ot” haram kılınmıştır. Bugün bir buçuk milyonu aşkın olduğu tespit edilen hayvan türlerinin bütün rızıkları acz ve fakırlarına bir imdat olarak rahmet haziresinde hazırlamış ve kendilerine verilmiştir. İnsan bu türlerden sadece birisidir. Bütün canlı türlerini rızıklandıran Allah, insanı da açlıktan öldürecek değildir. Şu var ki, insana cüzi irade verildiği ve yine insanın kuvveleri sınırlı tutulmadığı için, insanlar hırs ile birbirlerinin haklarına da tecavüz etmekte ve haram yollardan servet sahibi olma yoluna da gitmektedirler. Bu gibi kimseler çok aciz ve fakir bir varlık olduklarını, bu kâinatı ve içindeki her şeyi onlara Allah’ın ihsan ettiğini, hakkına tecavüz etmek istedikleri kimselerin de Allah’ın kulu olduklarını düşünseler ve helal rızka kanaat etseler, gasp ve zulüm yoluna girmeseler insanlık âlemindeki bu keşmekeşler ve bu haksızlıklar ortadan kalkacaktır.

SORU: “İnsanın ibadet için yaratıldığını, fıtratı ve manevî cihazatı gösteriyor” cümlesini açıklayabilir misiniz?

NURLARDA, “İnsanın fitratında cemale karşı muhabbet, kemale karşı meftuniyet, ihsana karşı perestîş vardır” diyor. Bu fitrî görevin Kur’anın bildirdiği ve Peygamberimizin (asm.) öğrettiği şekilde yapılmasıyla ibadet ortaya çıkar

İnsandaki cihazların ibadet için verildiği, Yirmi Üçüncü Söz’de geniş bir şekilde izah edilmiştir.

Özet olarak:

İnsan sonsuz aciz ve fakir yaratılmıştır. Her insan, bedenindeki organlar gibi, haricî âlemdeki eşyaya, yani havaya, suya, bitkilere, hayvanlara, Aya Güneşe de muhtaç olduğu için sonsuz fakirdir, bunların hiçbirini kendi gücüyle yapamayacağı için de sonsuz acizdir. İşte her vicdan bu manayı idrak eder; her insan kendisinin kul olduğunu, bütün bu eşyanın da ancak Allah’ın ihsanıyla ona hizmet ettiklerini yakinen bilir. Bu da sonsuz bir şükrü gerektirir. Bu şükür ise, başta namaz olmak üzere, ibadetlerle yapılabilir.

Öte yandan, insanın istidadı bütün hayvanlardan çok daha üstündür. İnsandan daha az sermayesi olan hayvanlar bu dünya hayatını güzelce geçirdiklerinden anlaşılıyor ki insana verilen bu büyük sermaye sadece bu fani dünya için değildir.

İnsan kalbi ancak Rabbini bilmek, tanımak ve ona iba-

det etmekle tatmin olmaktadır. İnsan aklı, ölümün hiçlik olmaması gerektiğini, aksi hale insana verilen bu mükemmel sermayenin sonunda hiç olacağını, buna ise Allah'ın hikmet ve rahmetinin müsaade etmeyeceğini bilir. Sadece bu fani dünya için yaratılmadığının şuuru içinde ölüm ötesi için de bir şeyler yapması gerektiğini ders verir.

“İnsanın cihazat cihetiyle zenginliği şu sırdandır ki: Akıl ve fikir sebebiyle insanın hasseleri, duyguları fazla inkişaf ve inbisat peyda etmiştir. Ve ihtiyacatın kesreti sebebiyle çok çeşit çeşit hissiyat peyda olmuştur. Ve hassasiyeti çok tenevvü etmiş. Ve fitratın câmiyeti sebebiyle pek çok makasda müteveccih arzulara medar olmuş ve pek çok vazife-i fitriyesi bulunduğu sebebiyle, âlât ve cihazatı ziyade inbisat peyda etmiştir. Ve ibadatın bütün enva'ına müstaid bir fitratta yaratıldığı için bütün kemalâtın tohumlarına câmi' bir istidad verilmiştir. İşte şu derece cihazatça zenginlik ve sermayece kesret, elbette ehemmiyetsiz muvakkat şu hayat-ı dünyeviyyenin tahsili için verilmemiştir.” — Sözlür (23. Söz)

SORU: İnsanın hayat-ı manevîye ve uhrevîyesine lazım olan; “İlim, iftikar, tazarru ve ibadet” cihetinde hayvanatın sultanı ve kumandanı hükmünde olmasını nasıl anlamalıyız?

HAYVANLARIN çok sade bir hayatları vardır. İlimden nasipleri yoktur. Sadece İlâhî ilhamla görevlerini yerine getirirler. Mesela, bir koyun nefes alırken, havayı tanımaz, içine çektiği havanın ciğerlerine gittiğini, böylece kanının temizlendiğini bilmez. Zaten kanın ne varlığından haberi vardır ne de vazifesinden.

Karanlık olunca uyur, aydınlıkta uyanır, dünyanın döndüğünü, böylece gecenin gidip gündüzün geldiğini bilmez.

Bütün bunları bilmemesi onun için bir nimettir. Çünkü kendisine verilen cihazlar ile mevcut işinden fazlasını yapacak halde değildir; bilip de rahatsız olmaması için kendisine çok şeyler bildirilmemiştir.

Bu hayatın ölümle son bulacağını farkında değildir, çünkü bunu bildiğinde ölüm ötesi için daha fazla süt vermek için çalışacak değildir.

İftikar noktasında da hayvan insanın çok gerilerindedir. Neyin fakiri olduğunu bilmediği gibi, muhtaç olduğu şeyler de insana nispeten çok azdır.

İnsan bütün bu ihtiyaçlarını bildiğinden ve sonsuz acizine de vakıf olduğundan her şey için Rabbine niyazda bulunur, tazarru ve dua eder. Her ihtiyacı için O'nun rahmet kapısını çalar.

İşte kendi mahiyetini böylece bilen insan, “her şeyin

dizgini elinde, her şeyin hazinesi yanında, her şeyin yanında nazır, her mekânda hazır” bir Kadîr-i Zülcelale “iman ile intisap eder ve ubudiyetle hizmetine girer.”

SORU: İnsanın nazlı ve niyazlı bir abd olması ne demektir? Makam-ı naz ve makam-ı niyazı mukayese eder misiniz?

İNSANIN nazlı olması çok yönlüdür. Bir risalede “nazeninane beslendiğimizden” söz edilir. Sadece beslenmemize dikkatle baksak ne kadar nazlı bir kul olduğumuz açıkça görülür. Bizim hizmetimize verilen hayvanlar ağızlarını yerlere sürterek rızıklarını temin ederken, insana el ile tutma, yemeğini pişirme gibi nice ihsanlarda bulunulmuştur. Öte yandan, insan “sair sekenelerde tasarruf” yetkisine sahiptir. Yani hizmetine verilen hayvanları dilediğinde kesip yiyebilmekte, onların “tesbihatlarına müdahale” edebilmektedir. Bu da nazlı bir varlık olmanın ayrı bir yönüdür.

Örnekleri çoğaltabiliriz.

Günümüzün en lüks seyahat vasıtası olan uçakta bile insan, tam sessiz bir yolculuk yapamıyor. Motorun gürültüsü az da olsa insanı rahatsız edebiliyor. Dünyamız ise hem kendi, hem de Güneş etrafında süratle döndü-

ğü halde, bu hareketin hiç farkında olmuyoruz. Allah Kelamı'nda, dünyanın insan için bir *beşik* olduğu haber veriliyor. Sanki bu beşikte istirahat eden nazlı yavrunun rahatsız olmaması için beşik çok dikkatle ve sessizce hareket ettiriliyor.

Nefesimizle kanımız temizlenirken de hiçbir şey duymuyoruz. Bu temizlik de nazlı misafire uygun olarak yapılıyor. Hücrelerimizin değişmesinden de hiç haberimiz olmuyor. Halbuki, bir bina yıkılıp yerine yenisi inşa edildiğinde ne kadar zorluklar ve çevre için ne kadar sıkıntı-lar ortaya çıktığını yakinen biliyoruz.

Bu kadar nazlı bir hayat süren insanın, bütün bu nimetlere karşı Rabbine iman ve itaat etmesi, sebeplere gönül bağlamaması, onlara yalvarırcasına zillet göstermesi gerekir.

Naz makamıyla bu konunun fazla ilgisi yok. Bir kısım evliyalar Vedud isminin tecellisiyle bazen öyle bir noktaya varıyorlar ki, dillerinden (görünürde bizim edep ölçüleri-mize uygun düşmeyen) bazı naz cümleleri dökülebiliyor. Üstad Hazretleri, “Senin hakkın naz değil niyazdır” buyurarak bu kapıyı kapıyor.

SORU: Mükerrerem ve muhterem misafir arasında fark var mıdır?

MÜKERREM, “ikrama mazhar olmuş kimse” demektir. İnsana yapılan bu İlâhî ikram, “Andolsun biz Ademoğullarını üstün kıldık, şan, şeref ve nimetler verdik (kerrem-na)” (İsrâ Sûresi, 70), “Muhakkak, biz insanı ahsen-i takvimde (en güzel bir biçimde) yarattık” (Tin Sûresi, 4) gibi birçok ayet-i kerimede haber verilmiştir.

Muhterem ise, “hürmet edilen, hürmete lââyık” manasınadır. Meleklerin Hazreti Adem’e secde etmeleri bu hürmetin en güzel ifadesi olduğu gibi, arzın halifesi olan insana bütün hayvanların ve bitkilerin hizmetkâr olmaları da bu hürmetin bir başka ifadesidir.

Altıncı Söz

SORU: “Nefis ve malını Cenab-ı Hakk’a satmak” ne demektir?

SATIŞTAN MAKSAT, mülkü mülk sahibinin rızası istikametinde kullanmaktır. Bir tarlayı birisine sattığınızda artık o tarlayı dilediğiniz gibi ekip biçemezsiniz. Bir memur da günün sekiz saatini devlete satmıştır. Bu müddet zarfında kendisine verilen görevleri yerine getirecek ve bu mesaisinin ücretini devletten alacaktır.

Ayet-i kerimede bizden kendi işlerimizi Allah’ın razı olduğu şekilde görmemiz isteniyor. Ruhunu, bedenini ve malını Allah’ın emri dairesinde kullanan, nefisini ve şeytanı işe karıştırmayan kişi bunları Allah’a satmış demektir. Mesela, göz bize bir İlâhî emanettir. Onu helâl dairesinde kullandığımız takdirde gözümüzü Allah’a satmış oluruz. Dersin devamında izah edildiği gibi bu satışın bütün kârı, hem bu dünyada hem de ahirette “saadet” olarak bize verilecektir.

Bu ayette geçen nefis kelimesi bazen “nefs-i emmare”yle karıştırılıyor. Buradaki *nefis*, “zat” manasınadır. Türkçesi “kendi” demektir; ruh ve bedeni birlikte ifade eder.

SORU: “O’na abd ve asker olmak” ifadesinde askerlikle kulluk eş anlamda mı kullanılmıştır?

BİR AYET-İ KERİME'DE, “semavat ve arzın orduları Allah'ındır” buyruluyor. Buna göre her kul Allah'ın askeridir. Kul ve köle, efendisinin emri altındadır ve onun verdiği görevleri eksiksiz olarak yerine getirmeye çalışır. Asker de öyledir. O da, kışladan içeri girdiğinde bütün şahsî arzularını geride bırakır, kendi keyfi ve isteği yönünde değil, kumandanının emri dairesinde hareket eder.

“... Ubudiyeti emreden tekliftir. Mükellefiyetini ifa edenin, mükellefiyet müddetince, mükellefiyet-i askeriye gibi yemekleri, libasları ve sair hayat lâzımları hazine-i Rahmandan verilir. Mükellefiyet-i askeriye iki buçuk senedir. Amma mükellefiyet-i ubudiyet, müddet-i ömürdür.” — Mesnevî-i Nuriye

Abd kelimesinde, “Mülk umumen O'nundur” manası biraz daha galiptir. Bir kulun, ne bedeni, ne ruhu, ne de istifadesine sunulan kâinat ve içindeki eşya onun şahsî malı değildir. İnsan, bunların tümünden, kulluk şuuruyla faydalanmaya çalışacak, işlerini rıza dairesinde görecektir.

SORU: Hikâyedeki beş mertebe kâr ile beş derece hasareti maddeleştirerek izah edebilir misiniz?

BEŞ MERTEBE kârı ana hatlarıyla şöyle düşünebiliriz:

Birinci kâr:

Hadis-i şerifte “Dünya ahretin mezrası (tarlası)dır” buyruluyor. Yani, o sonsuz ahiret âlemi bu fani dünya-nın mahsulleri için hazırlanmış bulunuyor. Üstad, ömür dakikalarımızı tohumlara, çekirdeklere benzetiyor. İnsan, ömür dakikalarını bu dünya tarlasında hayırlı işlere sarf ederse, o fani ve kısa ömür ahirette ebedî bir saadeti meyve verecektir.

“İnsan istidadı nisbetinde burada ekiyor ve ekiliyor, âhi-rette mahsul alıyor.” — Sözler

“..Rivayetlerde vardır ki; insanın ömür dakikaları insana avdet ederler. Ya gafletle muzlim olarak gelirler veya hasenat-ı muzie ile avdet ederler. — Mesnevî-i Nuriye

İkinci kâr:

Ayette nefis ve mallarını Allah’a satan kimsenin bu satıştan elde edeceği kazancın “cennet” olacağı haber veriliyor.

“Hem anlarsın ki: Öyle bir Rahman, öyle bir âlemde, öyle has ibadına öyle ikramlar edecek; ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne kalb-i beşere hutur etmiştir. Âmennâ” — Sözler. 10.söz

Üçüncü kâr:

Bu kâr, temsilî hikayede geçen şu ifadeye bakıyor: “Hem o makine ve fabrikadaki aletler benim namımla ve benim destgâhımda işlettirilecek...”

Tohumlara yahut çekirdeklere bir fiyat takdir edelim. Bunları toprak tezgâhına attığımızda onlardan çıkacak olan mahsullerin ve meyvelerin fiyatı birden bine çıkacaktır.

Bitkilerin yapısında hakim unsurun su olduğu biliniyor. Bu su, ağaç tezgahına girerek meyve olduğunda fiyatı birden bine çıkıyor.

İnsan, tüm varlığıyla bir tohum olduğu gibi, aklı, hafızası, görme ve işitme duyguları da yine birer tohum gibidir. Bunlar, “ubudiyet ve ihlas toprağına atılır, İslâmiyet’le sulanır, iman ziyası” altında büyürlerse her biri cennete lââyık bir kıymet alır.

Bediüzzaman, bir risalesinde “Kur’an tezgahında dokunan takva”dan söz eder.

Demek ki Kur’an da bir tezgâhtır. Bu tezgâha girenler ve ruh dünyaları onunla şekillenenler kâmil mü’min olurlar.

Dünün müşriklerinin, o tezgâhtan çıktıklarında saha-be olmaları, hiçbir velinin yetişemeyeceği bir büyüklüğe erişmeleri bunun en çarpıcı örneğidir.

“Dünyada havas ve hissiyat-ı insaniye, küçük fidanlar olduğu halde, Cennet'te en mükemmel bir surette inkişaf ve dünyada tohumcuklar hükmünde olan istidadları, enva'-ı lezaiz ve kemalât ile sünbüllenecek surette ona verileceği, rahmetin ve hikmetin muktezası olduğu gibi, hadîsin nususuyla ve Kur'anın işaretıyla sabittir.” — Sözler, (32.Söz)

Dördüncü kâr:

Bu kâr Yirmi Üçüncü Söz'de geçen şu cümleye bakıyor: “İman tevhidi, tevhid teslimi, teslim tevekkülü, tevekkül saadet-i dareyni iktiza eder.”

Nefis ve mallarını Allah'a satan kimse, bunun peşin mükâfatını bu dünyada da görür. Bela ve sıkıntılara karşı dayanma gücü kazanır. Tevekkülün hakikatine erer, sebeplere tam uyduktan sonra neticeler için Rabbinin rahmet ve hikmetine itimat eder. Dünyada huzura erdiği gibi, ahirette de ebedî saadete kavuşur.

“Ey insan! Sen kendine mâlik değilsin. Sen, kudreti nihayetsiz bir Kadîr, rahmeti hadsiz bir Rahîm-i Zât-ı Zülcelal'in memluküsün. Öyle ise sen, kendi hayatını kendine yükleyip zahmet çekme; çünkü hayatı veren odur, idare eden de odur.Hem sana düşmanlık vaziyetini alan mikroptan tâ taun ve tufan ve kaht ve zelzeleye kadar bütün eşyanın diz-

ginleri, o Rahîm-i Hakîm'in elindedirler. O Hakîm'dir, abes iş yapmaz. Rahîm'dir, rahîmiyeti çoktur. Yaptığı her işinde bir nevi lütuf var." — Sözler, (32.Söz)

Beşinci kâr:

İnsanın her bir azası kendisine verilen görevi yerine getirmekle bir ibadet halindedir. Müminin, mahşerde, hesap gününde bütün bu ibadetlerden de fayda göreceğini Allah'ın seçkin kulları zevk ve müşahedelerine dayanarak müjde veriyorlar.

"... Bütün cihazat-ı insaniyenin ve kalb ve akıl ve ruh gibi büyük ve mühim letaifin böyle ayrı ayrı vazifeleri, lezzetleri ve elemeleri vardır.

İşte Cenab-ı Hak ve Hakîm-i Mutlak, bu insanda istihdam ettiği bu cihazatın elbette her bireylerine lâyük ücretlerini verecektir." — Sözler, (32.Söz)

Beş mertebe zararı da yine ana hatlarıyla şöyle değerlendiriliriz:

Birinci zarar:

Mal, evlat, gençlik insan için birer sermaye iken, ölümlü tadan kişi bütün bunlardan ayrılacaktır. Bu sermayeleri nefis yolunda ve boş yere harcayanlar, sadece bu ay-

rılık elemiini çekmekle kalmayacaklar, onları yanlış yolda kullanmanın günahını da yüklenerek bu dünyadan göçüp gidecekler.

İkinci zarar:

Lehü'l-mülk yani "Mülk umumen O'nundur." Bu kâinat ağacı Allah'ın mülkü olduğu gibi o ağacın en mükemmel meyvesi olan insan da yine O'nun mülküdür. O halde, bizdeki her türlü maddî ve manevî cihazlar ancak birer emanettirler. Bir ömür boyu o emanetleri "yerinde kullanıp kullanmama" imtihanı geçiriyoruz. Emanete hıyanet edenler bunun cezasını görecekleri gibi, nefislerine de en büyük bir zulüm yapmış olacaktırlar.

Bu konuda daha geniş bilgi için aşağıdaki "okuma parçasına" bakılabilir.

Üçüncü zarar:

Hayvanın o cüzi sermayesiyle bu dünya hayatını mükemmel yaşaması gösteriyor ki, insana verilen bu cihazlar başka bir âlem içindir. Onları sadece bu kısa dünya hayatına gayr-ı meşru bir şekilde sarf etmek insanın yaratılış hikmetine zıttır ve o hikmete bir nevi iftiradır.

"Ey nefsim ve ey arkadaşım! Aklınızı başınıza toplayınız.

Sermaye-i ömür ve istidad-ı hayatınızı hayvan gibi, belki hayvandan çok aşağı bir derecede şu hayat-ı fâniye ve lezzet-i maddiyeye sarfetmeyiniz. Yoksa sermayece en a'lâ hayvandan elli derece yüksek olduğunuz halde, en ednasından elli derece aşağı düşersiniz.” — Sözler (11.Söz)

Dördüncü zarar:

Sonsuz aciz ve fakir olarak yaratılan insan, bu dünya hayatı için gerekli ihtiyaçlarını temin etme ve kendini her türlü zararlardan koruma konusunda yetersiz kalacağı gibi, varlığının ve ona takılı olan maddi ve manevî her türlü sermayesinin de adım adım yokluğa doğru gitmesi o insanı elemlere gark eder ve ona vaveyla ettirir.

Beşinci zarar:

İnsanın sermayesi çok büyük olduğundan bunlar yerinde kullanıldığında büyük kârlar sağlayacağı gibi, yanlış kullanılmaları halinde de büyük zararlara yol açar. Üçüncü kâr açıklanırken, insana verilen sayısız sermayeden, örnek olarak, üçünün yani “aklın, görme ve işitme duygularının” İlâhî tezgâhta işlenmeleri halinde cennete lâayık bir kıymet alacakları ifade edilmişti. Aksi bir uygulama ile bütün bu cihazların cehennem kapılarını açacak birer anahtar olmaları kaçınılmazdır.

NEFSE EDİLEN ZULÜM

*“En kıymettar âletleri en kıymetsiz şeylerde sarf edip,
nefsine zulmettin.” — Sözlər*

BU GÜZEL SÖZ, “Muhakkak, Allah mü’minlerden nefislerini ve mallarını cennet mukabilinde satın aldı” âyet-i kerimesinin tefsiri sadedinde ifade buyurulmuş.

Nefis; akıl ve kalbimizden elimize ayağımıza kadar bütün cihazatımızı ve duygularımızı, mal ise bunların dışında kalan maddî varlığımızı ifade eder. İşte, Allah’ın emir çizgisinde sarf edilmeleri hâlinde mükâfatı cennet olacak bu iki sermayeyi, yanlış sahalarda kullanan insan, nefsine zulmetmiştir ve bu zulmünün cezasını ebed yurdunda bütün acısıyla tadacaktır.

Nefse zulmetme denilince hemen hatırimıza, emanetle ilgili âyet-i kerime gelir:

“Biz emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik. Onlar onu yüklenmeğe yanaşmadılar, ondan korktular da insan onu yükledi. O cidden çok zâlim, çok câhil bulunuyor.”

— Ahzab Süresi, 72

Bediüzzaman Hazretleri, âyette geçen “emanet”in bir

vechinin, bir mânâsının da “ene” olduğunu ifade eder ve “âlemin miftahı insanın elindedir ve nefsine takılmıştır” buyurur. Yâni, insan kendi nefsine takılan o “çok kıymet-tar âletleri” yerinde kullandığı takdirde nefsini bildiği gibi, Rabbini de bilecek ve hem nefsinde hem de şu muhteşem kâinatta tecelli eden İlâhî isimleri ve sıfatları tefekkür ile mârifet ve muhabbet vadisinde mesafeler kat edecektir. İşte bu kabiliyet ve bu sermaye insana emanettir.

İnsan bu kutsî emanete ihanet ederek “o kıymetli ciha-zatı en kıymetsiz yerlerde sarfederse” ebedî bir saadeti ve kemalâtı kaybetmekle nefsine zulmetmiş olacaktır.

...

Hadis-i şerifde, “Dünya âhiretin tarlasıdır” buyrulur. Buna göre insan bu tarlada kendi nefsini usulüne uygun olarak ekerse, yâni “kendisine verilen kıymettar âletleri” cenneti netice verecek hayırlı sahalarda istimâl ederse, karşılığında ebedî ve ulvî bir nefis kazanacaktır. Zira, ceza amel cinsindendir.

Cenneti, “ne gözler görmüş, ne kulaklar işitmiş, ne de beşerin kalbine, hatırına gelmiştir” diye tasvir buyuran Allah Resûlü’nün (a.s.m.) bu hayret uyandıran ifadelerinde, cennetteki insanın da büyük payı vardır. Biz bu hadisi okuduğumuzda aklımıza, genellikle, cennetin ırmakları ve köşkleri gelir. Halbuki şu muhteşem kâinat insan için

olduğu gibi, o tariflere sığmaz cennet de insan içindir. Ve cennet ehli, cennetin çok fevkindedir. İşte müminin cennette erişeceği o mânevî kemâlâtı, bu dünyada anlamak mümkün değildir. Bu yüksek makama lâîk olmamızın yolu, nefis ve malımızı istikamet çizgisinde ve rıza daire-sinde sarf etmemizden geçiyor. Bu ulvî ticaretin neticesi, ebedî saadettir.

Ticaret denilince çoğumuzun aklına dünyevî alışverişler gelir, kâr denilince de sermayemizin üzerine eklediğimiz miktarı anlarız. Halbuki, dünyaya ticaret için gönderilen insanın, ticaret ve kâr kelimelerinden hemen alması gereken mesaj, ölüm ötesine taşıyabileceği müsbet neticeler; kabirde, mahşerde ve cennette ona arkadaşlık edebilecek daimî kazançlardır.

Kazanç, sermayeye ilâve edilen ek gelir olduğuna göre, öncelikle sermayemizin ne olduğuna bakmamız gerek. Saçımızdan tırnağımıza kadar bütün bedenimiz, görmemizden koku almamıza kadar bütün duygularımız, kalbimizden aklımıza, hâfızamıza kadar bütün ruh dünyamız ve bu dünyadaki sevgi, korku endişe, merak gibi sayısız denilebilecek kadar çok his âlemimiz...

Bütün bunlar “en kıymettar âletler” şeklinde ifade buyurulmuş. Bunların her biri muhteşem bir holdingin birer ticaret birimini hatırlatıyor, her birimin kârı ayrı, zararı

ayrıdır. Toplam kâr, bu münferit birimlerden elde edilecek kazançların yekûnudur.

Kur'an'a bakan, kâinatı ibretle temaşa eden, meşru kazanç elde etmeye yardımcı olan bir göz, insan için ayrı bir ticaret birimidir.

Doğru söyleyen ve hakkı tebliğ eden dil, bir başka birim olduğu gibi, sevgi, korku, endişe, şefkat de ayrı birer kazanç vesilesidir. Meselâ, bu dünyadan imanla göçüp göçemeyeceği endişesini taşıyan, ahlâksızlığa sürüklenen gençliğin geleceğinden endişe eden, atılan birtakım yanlış adımların bu milletin istikbalini tehlikeye düşüreceğinden korkan bir insan “endişe birimi”ni verimli çalıştırıyor demektir.

...

Bütün bu cihazlar, lâayık oldukları müspet sahalarda istimâl edildiklerinde hem ruhu yüceltirler, hem de kendileri mânen terakki ederler.

SORU: Nefis ve malını Allah’a satan insan “âli bir padişahın has, serbest bir yaveri, aske-ri olur” ifadesindeki serbestiyet ve askerliği nasıl anlamalıyız?

“HELÂL DAİRESİ geniş, keyfe kâfi gelir. Harama

girmeye hiç lüzum yoktur” cümlesinde açıkça ders verildiği gibi, insan meşru dairede her çeşit faaliyet gösterebilir, her türlü zevki tadabilir. Bu noktada insana bir serbestlik tanınmıştır.

Helal olan şeylerden dilediğini tercih etmekte hür ve serbesttir. Bunda bizim hem dünya, hem de ahiret menfaa-
timiz söz konusu olduğundan, haramlardan yasaklanma-
mız bir esaret gibi anlaşılmamalıdır.

Şu var ki, imtihan sırrınca insan hem haram hem de helal sahalarda dilediği gibi dolaşabiliyor. Ancak bu serbestliği doğru değerlendirerek bütün işlerimizi helal da-
iresinde yaptığımız taktirde padişahın sevgili bir askeri, makbul bir yaveri oluruz. Yani, Cenab-ı Hakk’ın razı olduğu bir kul olmakla, bu dünya hayatından terhis edildiğimizde “gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, beşer kalbine gelmesi mümkün olmayan” çok büyük ve sonsuz nimetlere mazhar oluruz.

Padişaha asker olan kişi onun mülkünde serbest olarak gezer. Kimseden korkusu olmaz.

“Serbest” kelimesini nefsin esaretinden kurtulup gerçek hürriyete kavuşma şeklinde de anlayabiliriz. “Bazı sefih ve laubaliler hür yaşamak istemediklerinden nefsi emmarenin esaret-i rezilesi altına girmek istiyorlar.” cümlesi bize bu dersi vermektedir.

SORU: Padişahın fermanını dinleyen ve aklı başında olan nefer ticareti kabul ediyor. Aca-ba sadece akıl, bu ticareti kabul etmekte ve fermanı dinlemekte kifayet eder mi? Çünkü aklı başında olan nice insanlar bu ticaretten mahrumdurlar.

BİR BAŞKA bir risalede “Aklını başına al!” ifadesi geçer. Demek ki akıl her zaman başta olmuyor. İnsan, aklını yerinde kullandığı takdirde, aklı başında demektir. Böyle bir insan imanı bulur. Akılsız kimselere teklif de yoktur. Akıllı zannettiğimiz birçok insan, dünya işlerinde başarılı olsalar bile, aklın gerçek yaratılış hikmetine zıt hareket ettikleri için onların akılları kâmil manada akıl değildir. Ve onların akılları başlarında değil, işlerinde, makamlarında, servetlerinde, zevk ve sefalarındadır. *Mesnevi-i Nuriye*’de geçen “Aklı başında olan insan ne dünya işlerinden kazandığına mesrur, ne de kaybettiği şeye mahzun olmaz” cümlesinde bu mana açıkça ders verilmektedir.

SORU: Emaneti sahib-i hakikisine satmakta, “fani mal beka bulur. Çünkü zat-ı zülcelale verilen ve onun yolunda sarf edilen ömr-ü zâil, bakiye inkılâp eder.” Bu dünyada insan

bütün ömrünü Allah yolunda sarf edemiyor. Ömrümüzün çok az bir kısmı ibadetle geçiyor. Böyle bir ömrün bekaya inkılâbı nasıl olacaktır?

DÖRDÜNCÜ SÖZ'DE geçen şu cümle bu soruya en güzel cevaptır:

“Namaz kılanın diğer mübah dünyevî amelleri güzel bir niyetle ibadet hükmünü alır.”

Öte yandan, yaptığımız bir işin meşru ve sünnete uygun olmasını arzu ettiğimizde bu niyet başlı başına bir ibadet olduğu gibi, bu niyetle yaptığımız işlerde de “bir nevi huzur” buluruz. Yani, Allah'ın huzurunda olmanın hazzını duyar, yaptığımız her işten hesaba çekileceğimizi düşünür ona göre hareket ederiz. “Fanide bakiye yol bulmak” böylece gerçekleşir.

“İşte bu istidada binaen hayat-ı kalbî ve ruhîye medar olan marifet-i İlahiye ve muhabbet-i Rabbaniye ve ubudiyet-i Sübhaniye ve marziyat-ı Rahmaniye cihetiyle bu dünyadaki fâni ömür, bâki bir ömrü tazammun eder ve ebedî ve bâki bir ömrü intac eder ve bâki ve lâyemut bir ömür hükmüne geçer.”— Lem'alar. (3.Lem'a)

SORU: Aklın Allah hesabına çalıştırılması halinde “sahibini ebedi saadete müheyya eden bir mürşid-i Rabbanî derecesine çıkmasını” nasıl anlamalıyız? İslâmî literatürde mürşitler, insanlara hak ve hakikatin yolunu gösteren büyük âlimler ve velilerdir. Burada ise sanki akıl ön plana çıkarılmış gibi oluyor.

MÜRŞİD, “irşad eden, doğru yolu gösteren” demektir. Burada mürşit kelimesi mecazî manada kullanılmıştır. Göz, eşyanın görülmesinde, kulak seslerin işitilmesinde insana yol gösteren birer mürşit gibidirler. Aynı şekilde, akıl da hakikatlerin anlaşılmasında insana kılavuzluk eden bir mürşittir.

Fen ve tekniğin ilerlemesi sonunda, eşyanın nice sırlarının keşfedilmesiyle bu asırda akıl biraz daha ön plana çıkmıştır. “Medenilere galebe çalmak ikna iledir.” hükmünce insanların irşat edilmesinde mantıkî deliller getirerek akli tatmin etmek artık bir zaruret haline gelmiştir.

Teslimin kırıldığı, “Neden?” ve “Niçin?”lerin ön plana çıktığı bu asırda, ancak hem akla hem de kalbe birlikte hitap eden bir irşat şekli başarıya ulaşabilir. Nur Risalelerinin bu kadar düşman cereyanlara rağmen kabul görmesinde ve müntesiplerinin her geçen gün çoğalmasında,

onda takip edilen tarzın asra uygunluğunun büyük hissesi vardır.

“ Biz Kur'an şâkirdleri olan müslümanlar, bürhana tâbi oluyoruz. Akıl ve fikir ve kalbimizle hakaik-ı imaniyeye giriyoruz. Başka dinlerin bazı efratları gibi, ruhbanları taklid için bürhanı bırakmıyoruz. Onun için akıl ve ilim ve fennin hükmettiği istikbâlde, elbette bürhan-ı akliye istinad eden ve bütün hükümlerini akla tesbit ettiren Kur'an hükmedecek!.”

— Hutbe-i Şamiye

SORU: Gözün ruh için bir pencere olmasını biraz açar mısınız?

“CESED, ruhun hanesi ve yuvasıdır, libası değil.” (Sözler) Ruh o hanede misafirdir. Bu hanede gözlere “pencere olma” görevi düşmüştür. Gören pencere değil, ondan bakan ruhtur.

“Göz bir hasse'dir ki ruh bu âlemi o pencere ile seyreder.” ifadesinde bir kayıt vardır; “bu âlem” kaydı. Yani ruh, başka âlemleri göz olmadan da seyredebilir. Bunun en açık örneği “rüya” hadisesidir. Uykuda bu dünyaya bakan pencerelerin kapanmasıyla ruh için başka aleme pen-

cereler açılır. Uyanık halinde karşısındaki duvarın arkasını göremeyen insan, uykuya geçtiğinde geçmiş asırlardaki dostlarıyla görüşür, binlerce kilometre ötedeki mekânları rahatlıkla seyreder.

Bediüzzaman, ölüm için “ıtlak-ı ruh” (ruhun kayıtlardan kurtulması) tabirini kullanır. İnsan, ölümün küçük kardeşi olan uykuya geçtiğinde, beden kaydından bir derece kurtulur; rüya âleminde gözsüz de görür, kulaksız da işitir, ayaksız da yürür.

“Ruhu cesedine galip olan evliyanın işleri sür’atı ruh mizanıyla oluyor.” ifadesinden de anlaşılacağı gibi Allah’ın seçkin kullarının işleri beden kaydını aşmış, ruh süratine ulaşmıştır.

SORU: Gözün “şu kâinat kitabının bir müta-laacısı, sanat-ı Rabbaniyenin seyircisi ve rahmet çiçeklerinin mübarek bir arısı olması”; ne demektir?

“BİR SÖZ mutlak zikredildiğinde kemaline masruftur.” yani, o söze konu olan en mükemmel fert anlaşılır. Bu kaideye göre bu ve benzeri ifadelerde “kemal” mana kast edilmektedir. Aklın görevi anlatılırken, “akıl şöyle yapar, böyle yapar” denilmekle gerçek akıl, yerinde kullanılan akıl kastedilir. Aklını kullanmayanların yahut yanlış kul-

lananların bu manadan bir nasipleri olmaz.

Göz için de durum aynıdır. Bir arı çiçekleri dolaşıp onlardan bal yaptığı gibi, kalbi imanla nurlanmış bir insanın gözü de seyrettiği İlâhî sanatlardan ilim, marifet ve muhabbet balı yapar.

Bu sözde, akıl için “kâinat anahtarı”, göz için “mütefennin nazır”, dil için “hazine-i rahmet nazırı” denilmesini bu manada değerlendirmek gerekir.

Şu var ki, göze “pencere” denilmesi gösteriyor ki, balı yapan aslında göz değil, o pencereden bakan ruhtur. Burada ruhun yaptığı iş, mecazî olarak, onun penceresi olan göze verilmiştir; “Kalem doğruyu yazmak zorundadır.” ifadesinde olduğu gibi.

“Gözün nuru, nur-u imanla ışıklanırsa ve kavîleşirse, bütün kâinat gül ve reyhanlar ile müzeyyen bir Cennet şeklinde görünür. Gözün gözbebeği de, bal arısı gibi, bütün kâinat safhalarında menkuş gül ve çiçek gibi delillerinden, bürhanlarından alacağı ibret, fikret, ünsiyet gibi üsare ve şiralarından vicdanda o tatlı, iman balları yapar.” — İşaratü'l-İ'caz

SORU: Tat alma duygusu için kullanılan “maharetli nazır ve şakir müfettiş” ifadelerinden ne kastedilmektedir?

İNSAN, yemeklerin tadına diliyle bakar ve hangisinin tatlı, hangisinin tuzlu, hangisinin diğerinden daha lezzetli olduğunu onunla teftiş eder. Sonunda, bir müfettişin rapor sunması gibi, yemeklerin tat durumu hakkında bilgi sunar. Ruh da bu teftiş raporuna göre hareket eder. Onlardan en uygun gördüğünü tercih eder, yahut hiçbirini beğenmeyerek yeme işlemini durdurur.

Nazır (yani nazar eden, bakan) ifadesiyle, iman hakikatlerini gözleriyle görmediklerinden inkâr eden kimse-
lere şöyle bir cevap da verilmektedir:

Siz yemeğin tadını da gözünüzle göremiyorsunuz. Onu görmenin aleti dildir. Siz aklın ve kalbin görevini göze yüklemekle kendinizi büyük bir tehlikeye atıyorsunuz. Anlamak ve inanmak aklın ve kalbin görevleridir. Görme, sadece bir yardımcıdır, bir alettir.

“Hadsiz zihayattan bir insanın yüz cihazatından bir tek cihazı olan lisanı; bir et parçası iken, iki büyük vazifesiyle yüzer hikmetlere, neticelere, meyvelere, faidelere âlet oluyor. Taamların zevkindeki vazifesi, ayrı ayrı bütün tatları bilerek cesede, mideye haber vermek ve rahmet-i İlahiyenin matbahlarına dikkatli bir müfettiş olmak ve kelimeler vazifesinde kalbe ve ruha ve dimağa tam bir tercüman ve santral olmak ...” Şuâlar. 15.Şuâ

SORU: Azaların Allah namına çalıştırılmaması “emanete hıyanet” olarak nazara veriliyor. Halbuki, birçok keşşafkar ve bilim adamları Allah’ı bilmedikleri halde insanlığa faydalı çalışmalar yapıyorlar. Bunlara ihanet gözüyle bakabilir miyiz?

Ayrıca, Allah’ın vermiş olduğu istidat ile fennî keşifler yapmayan müslümanlar da bu kabiliyetlerine hıyanet etmiş olmuyorlar mı?

EMANET, ancak emaneti verenin rızası istikametinde ve onun tayin ettiği yerlerde kullanılabilir. “Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım” ayetinin kesin hükmüyle, insanın yaratılış gayesi “ibadet ve marifet” olunca, insan kendisine emanet verilen bütün organlarını ve duygularını bu sahada kullanmakla mükellef demektir. İbadet insanın aslî görevidir, dünyaya gönderiliş hikmetidir, ahirette ebedî saadete ermesinin vesilesidir. Rabbine karşı bu aslî görevini yerine getiren bir kimsenin diğer insanlara faydalı işler yapması da onun için bir sadaka hükmüne geçer. Yoldan, insanlara eziyet verecek bir taşın kaldırılmasını sadaka sayan dinimize göre, elbette ki bütün insanlık âlemine faydalar sağlayan teknik buluşların, fennî keşiflerin önemli mükafatları olacaktır. Bu

sevaba nail olmanın birinci şartı iman ve onu takip eden salih amellerdir.

Rabbine iman etmeyen ve O'nun tayin ettiği vazifeleri yerine getirmeyen bir kimseyi insanlara yaptığı hizmet ve yardımlar cehennem azabından kurtarmaz. Çünkü cennete girmenin şartı imandır. Bu nurdan mahrum olan kişilerin o saadet yurduna girmeleri mümkün değildir. Ancak, zalim bir kâfirle, insanlara faydalı olmuş bir kâfirin cehennemdeki azap derecelerinin de aynı olmayacağı muhakkaktır. “Her kim zerre miskal hayır işlerse onu görür. Ve her kim zerre miskal şer işlese onu görür” ayetinde, müslüman-kâfir ayırımı yapılmadan “her kim” buyrulması, bu noktada çok manidardır. Ayette geçen “görür” ifadesi, “mahşerde herkesin kendi amel defterindeki bütün hayır ve şerleri görmesi” manasına gelmekle birlikte, hesap ötesine de bakan yönü de olsa gerektir.

Müslümanların İlâhî hikmet ve rahmetle bu kâinata konulan nimetlerinden faydalanmakta tembellik göstermelerinin zararı bu dünyada sefalet ve mahrumiyet olarak çekilir. Bu tembellik şer'i yönden günah ve haram değildir ki, “emanete hıyanet” tarifine girebilsin.

Burada muhalefet Kur'an'a değil, tekvinî şeriatadır. Bu muhalefetin ceza yeri ise bu dünyadır. Bu konu *Lemaat*'ta “El-hakka ya'lu” bahsinde çok güzel izah edilmiştir.

SORU: “Cihazat-ı insaniyeyi hayvanlıktan aşağı düşürüp, hikmet-i İlâhîyeye iftira ve zulm etmek”ten söz ediliyor. Diğer taraftan Bediüzzaman uçak için, “nevim namına iftihar ediyorum” diyor; medeniyet harikalarını tebrik ve takdir ediyor. Bu meseleyi nasıl anlamalıyız?

ORGANLARIMIZDAN, örnek olarak, “elimizi” şöyle bir düşünelim: Elin yaratılış hikmeti, her türlü işimizin görülmesine yardımcı olması, bilgilerimizin kaleme alınmasında önemli bir görev üstlenmesi, gerektiğinde de bizi saldırılardan korumasıdır. Bu kıymetli organı, sadece, insanları dövmekte, yaralamakta, öldürmekte kullanan insan, elin yaratılış hikmetine zulmetmiş olur.

Bütün organlarımızı ve ruhumuza takılan her türlü hissiyatı, duyguyu da elimize kıyas edebiliriz. Bunları sadece dünya için, menfaat için, şehvet için kullanan insan, İlâhî hikmete zıt hareket etmiş olur ve “hayvan gibi, belki daha aşağı” bir derekeye düşebilir. Bu gibi kimselerin fen sahasında gösterdikleri başarılar sonucu değiştirmez.

Bu konuya, “İman hem nurdur, hem kuvvettir.”, “İman insanı insan eder.” “Her hasenat gibi cesaretin de menbaı imandır.” gibi derslerin ışığında yaklaştığımızda, fen-

nî keşiflerin ve medeniyet harikalarının küfür karanlığını örtecek kadar önemli bir ışık olmadığını yakinen anlarız. O fenlere talip olmak, o sahada gösterilen başarıları tebrik etmek ve onlara müşteri olmak ayrı bir meseledir. Peygamber Efendimiz (asm.), “ilmin, Çin’de de olsa aranıp bulunmasını” emretmekle bizlere o sahanın da müşterisi olmamızı tavsiye etmiştir.

“Terakkiyat-ı beşeriyenin kısm-ı a’zamı ve keşfiyatları, bir nevi dua neticesidir. Havarik-ı medeniyet dedikleri şeyler ve keşfiyatlarına medar-ı iftihar zannettikleri emirler, manevî bir dua neticesidir. Hâlis bir lisan-ı istidad ile istenilmiş, onlara verilmiştir.” — Mektûbat

SORU: Üstad’ımız, helâl dairesinin keyfe kâfi geldiğini, harama girmeye lüzum olmadığını ifade ediyor. Bu zamanda ise harama bulaşmayan insanlar nadirdir. Bu konuda ne dersiniz?

“HELAL DAİRESİNİN keyfe kâfi geldiği, harama girmeye lüzum olmadığı” genel bir hükümdür. Her asır için geçerlidir. Yeme, eğlenme, müzik dinleme ve diğer bütün keyif verici hallerin hepsinin meşru yolla tatmin edilme-

leri mümkündür.

Şu var ki, bu zamanda haram olup olmadığı şüpheli olan birçok muameleler, yiyecek ve içecekler her tarafı istila etmiştir. Böyle bir ortamda, helal olduğunu kesinlikle bilmediğimiz konularda çok dikkatli olmamız, ruhsatla değil azimetle amel etmemiz tavsiye edilmiştir.

Bir tereddüdümüz yoksa, “Ancak ölmeyecek kadar yemekle haramlardan salim kalabiliriz.” şeklinde bir genellemeye girmek de zararlı sonuçlar doğurabilir. Çiftçimizi bile kendi emeğinin mahsulü olan ve şüpheden uzak gıdalardan istifadeden men etme yoluna gitmeyelim. Üstad’ın koyduğu yol, Sünnet yoludur. “Yerken, iktisat üzere olmak, akarsu kenarında bile olsa abdest alırken suyu israf etmemek, sofradan yemeye iştihamız olduğu bir halde kalkmak, şüphelilerden sakınmak” gibi sünnetlere tam riayet ettikten sonra helâl dairesindeki yeme, içme ve sair harcamalara fazla kayıt koymak İslâmî yaşantıya olan isteği kırabilir.

Üstad’ın, “Bu zamanda hükm-ü şer’i tereffühte bizi muhtar bırakmaz.” sözü de bu manada değerlendirilmelidir. Kimsenin sefaletine aldırmandan refah içinde yaşamak, komşusu aç iken tok olmayı yasaklayan bir peygamberin ümmetine yakışmaz. Ancak, böyle bir durum söz konusu değilse, dünya nimetlerinden Müslümanları menetme

yoluna gitmek de ters sonuçlar doğurabilir.

Bediüzzaman'ın, "Çok sıkı tutmayınız. Herkes bir kararda olmaz." sözünü de gözden ırak tutmamak gerekiyor.

SORU: Feraiz-i İlâhîyenin az ve hafif olması, ne anlama geliyor. Zira bu asrın insanlarına dinî mükellefiyetler sıralandığında ürküyorlar ve korkuyorlar?

BU HÜKÜM bütün asırlar için geçerlidir, değişmez:

Farz namaz için, günün yirmi dört saatinden bir saat istenmiştir. Bir, yirmi dörde göre çok azdır.

Oruç, on iki aydan bir ay farzdır, burada da "bir", on ikiye göre azdır.

Aynı şekilde, zekâtta malın kırkta biri istenmiştir, "bir", kırka göre azdır.

Nafile olarak tutulan oruçlar, namazın sünnetleri ve diğer nafile namazlar, zekât dışında verilen sadakalar farz değildirler. Bunları işleyen kul manen terakki eder, ama işlemeyen için bir sorumluluk söz konusu değildir.

Az olanın hafif de olması mahiyetinin gereğidir.

Dinde lakayt, dünyaya aşırı derecede meftun olmuş, sefahate girmiş kimselere dinî hükümlerin ağır gelmesi, yükün ağırlığından değil, taşıyıcının zafiyetindendir.

Yedinci Söz

SORU: “Kâinatın Tılsım-ı Muğlâkı” ne demektir ?

“BU KÂİNAT niçin yaratılmıştır? Bu varlıklar ne görev yapmaktadırlar? “Bu sonsuz faaliyetler, bu farklı terbiye fiilleri insan için, insanın ihtiyaçlarının en güzel şekilde karşılanması içindir.” deniliyor. O halde insan niçin yaratılmıştır. Ölümle hiçliğe mi gitmektedir?” gibi sorular insan aklını her zaman meşgul etmiş ve bunlara çok farklı cevaplar verilmiştir. Bu cevapların farklılığı konuyu “muğlak”, yani karışık ve içinden çıkılması güç bir hale sokmuştur. Bu soruların gerçek cevabı bu âlemi yaratan Allah’ın bildirdiği gibidir. Ve bu âlem ancak bir başka âlem hesabına çalışmasıyla ve insanın da o âleme aday olmasıyla hem âlemin hem de insanın yaratılış hikmetleri izah edilebilir.

Kâinatın hilkatindeki makasıd-ı İlâhiyeyi bilecek, bildirecek ve tahavvülâtındaki Rabbani hikmetlerini talim edecek ve vazifedarane harekâtındaki neticeleri ders verecek ve mahiyetindeki kıymetini ve içindeki mevcudatın kemalâtını ilân edecek ve "Nereden geliyorlar? Ve nereye gidecekler? Ve ne için buraya geliyorlar? Ve çok durmuyorlar, gidiyorlar?" diye dehşetli suallere cevap verecek ve o kitab-ı kebirin manala-

rını ve âyât-ı tekviniyesinin hikmetlerini tefsir edecek bir yüksek dellâl, bir doğru keşşaf, bir muhakkik üstad, bir sadık muallim istediği ve iktiza ettiği ve herhalde bulunmasına delalet ettiği cihetle; elbette bu vazifeleri herkesten ziyade yapan Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın hakkaniyetine ve bu kâinat hâlıkının en yüksek ve sadık bir memuru olduğuna kuvvetli ve küllî şehadet edip "Eşhedü enne Muhammederre-sulullah" der. — On Beşinci Şua

SORU: “Amentü billâhi ve bi'l-yevmi'l-âhir” iki rükn-ü imanidir. Bu iki rükne niçin tılsım-ı müşkülküşa deniyor? Sadece bu iki rükün mü saadet kapısını açıyor? Diğer iman esasları niçin nazara verilmiyor?

“BİR HARF KÂTİPSİZ, bir hane ustasız olmayacağına” göre, şu muhteşem âlemi kim yaratmıştır? Bu âlemi insanın hizmetine kim vermiştir?

Daha önemlisi, henüz insan yatılmamışken bu kâinatı insana göre kim planlamış, her şeyi insan merkezli özelliklerle kim donatmıştır?

İşte Allah'a iman bu ve benzeri bütün soruların cevaplarını verir ve kâinatın tılsımını, muammasını çözer, halleder.

Ancak iş bununla kalmaz. Böyle bir âlemin her şeyiyle imdadına koştığı, her ihtiyacına cevap verdiği insan, niçin ölmekte, öldükten sonra hiçliğe mi gömülmektedir? O zaman bu âlemdeki harika nizam, muhteşem icraatlar sonsuz rahmet tecellileri hiçlikle mi son bulmaktadır? Bu önemli soruyu da ahirete iman halleder.

Bunlar her aklın sorduğu ve cevabını aradığı sorulardır. Peygamberler bu soruların cevabını öğretmek üzere gönderildiği gibi, kitaplar da bunun için indirilmiştir.

İnsan aklı, bu iki sorusunun cevabını bulmadıkça meleklerle de kaderle de fazla ilgilenmez. Hiçlikle son bulan bir sistemde meleklerin var olup olmadığı, yahut her şeyin planlı ve programlı yürütüldüğü o kişiyi fazla ilgilendirmez. Demek oluyor ki, bu iki iman rüknü insanın sorularına cevap verdikten sonra kişinin diğer iman rükünlerine iman etmesi beklenir.

SORU: Hikayede Üstad kendisinin de öyle bir dессasa aldandığını ifade ediyor. Bu ne demektir?

BU KONUDA ne Risalelerde ne de Üstad'ın hizmetinde ve yakınında bulunan nur talebelerinin hatıratında kesin bir açıklama yok. Üstad'ın açıklamadığı bir konuda tah-

minler yürütmenin doğru olmayacağı kanaatindeyim.

Şeytanla Münazara bahsinde geçen şu ifadeler belki bir ipucu verebilir:

"Bu risalenin te'lifinden on bir sene evvel Ramazan-ı Şerifte İstanbul'da Bayezid Câmi-i Şerifinde hâfızları dinliyordum. Birden şahsını görmedim, fakat manevî bir ses işittim gibi bana geldi. Zihnimi kendine çevirdi. Hayalen dinledim, baktım ki bana der:

"Sen Kur'anı pek âli, çok parlak görüyorsun. Bitarafane muhakeme et, öyle bak. Yani bir beşer kelâmı farzet bak. Aca-ba o meziyetleri, o zînetleri görecek misin?"

Hakikaten ben de ona aldandım. Beşer kelâmı farzedip, öyle baktım. Gördüm ki: Nasıl Bayezid'in elektrik düğmesi çevrilip söndürülünce ortalık karanlığa düşer. Öyle de o farz ile Kur'anın parlak ışıkları gizlenmeğe başladı. O vakit anladım ki, benim ile konuşan şeytandır. Beni vartaya yuvarlandırıyor. Kur'andan istimdad ettim."

— Mektubat (26.Mektub)

SORU: "İki yaradan biri acz-i beşeri, diğeri fakr-ı insanîdir." Bu iki yarayı biraz açar mısınız? Bu iki yaraya tılsım olarak Cenâb-ı Hakk'a iman ve ahirete iman devasını tavsiye

ediyor. Aralarındaki Münasebet nedir açıklar mısınız? Diğer ilaçlar ise; şükür ve kanaat ile talep ve dua ile Rezzâk-ı Rahim'in rahmetine itimaddır" diye ifade ediliyor. Bunu izah edebilir misiniz?

DAHA ÖNCE GEÇEN bir soru münasebetiyle açıkladığımız gibi, insan sonsuz muhtaçtır, fakirdir. Göze de muhtaçtır, güneşe de. Ve insan sonsuz acizdir, göz de yapamaz güneş de. Örnekleri artırabiliriz. İnsanın bu yaratılışı onun Allah'ın kudret ve rahmetine itimat etmesi, ancak O'na ibadet edip ve yine yalnız O'ndan yardım dilemesi içindir. Allah'a ve ahirete iman eden kişi, bu dünyadaki bütün ihtiyaçlarının görülmesinde kendisine düşen görevi yaptıktan sonra Rabbine teslim olur ve O'na tevekkül ederek rahat bulur. Rızık istiyorsa tarlasına tohumları eker, gerekli hizmeti verir ve sonucu sabırla, tevekkülle bekler. Şifa talep ediyorsa doktorun tavsiyelerine aynen uyar, verdiği ilaçları kullanır ve iyileşmeyi yine sabır ve tevekkül ile bekler.

Öte yandan insanın ihtiyaçları bu dünya ile sınırlı değildir. Onun en büyük meselesi ölümün tılsımının çözülmesi, varlığını ölümle ebediyen kaybetmemesidir. Bu

noktada da insan sonsuz aciz ve fakirdir. İşte ahirete iman da bu ikinci yaraya merhem olur.

“Hattâ hadsiz aczinde ve nihayetsiz za'fında, hadsiz a'dasına karşı bir nokta-i istinad aramakla, vicdan daima Vâcib-ül Vücud'a bakar. Hem nihayetsiz fakrında, nihayetsiz hacatı içinde, nihayetsiz maksadlara karşı bir nokta-i istimdad aramağa mecbur olduğundan, vicdan daima o noktadan bir Ganiyy-i Rahîm'in dergâhına dayanır, dua ile el açar. Demek her vicdanda şu nokta-i istinad ve nokta-i istimdad cihetinde iki küçük pencere, Kadîr-i Rahîm'in barigâh-ı rahmetine açılır, her vakit onunla bakabilir.”

— Sözlere (31.Pencere)

Sorunun diğer şikkına gelince:

Mümin çok iyi bilir ki, rızık semavat ve arzın malikinin elindedir. Bunların bir araya gelmesi ve bitkilerin yahut hayvanların imdadına koşmasıyla bizim muhtaç olduğumuz rızıklar ortaya çıkar. Bir ağaç yahut bir bahçe tek başına rızıkı yetiştirecek kabiliyete ve kudrete malik değildirler. Güneş denizleri buharlaştıracak, bulut o buharları taşıyacak ve muhtaç bölgelere ulaştıracak, bahar mevsiminin gelmesi için yeryüzü o muhteşem ve mucize

olur. Bütün bunları yapmaktan insanoğlu acizdir. Aciz bir kişinin kendi gücünü aşan bir konuda sultana müracaat etmesi gibi, insan da bütün bu işler için Rabbine sığınır, O'na iltica eder, O'na dua eder ve O'ndan yardım diler.

Üstad'ımız yaratılışı iki farklı şekliyle ele alıyor: İbda ve inşa.

İbda bir şeyin zamansız olarak hemen meydana gelmesidir. Meleklerin ve ruhların yaratılmaları gibi.

İnşa ise, bu hikmet dünyasının bir gereği olarak, şu âlem bir anda değil de altı devrede yaratıldığı gibi, bir çok mahlukların da yine bir anda değil safhalar halinde, tedricen yaratılmalarıdır. Çekirdeğin ağaç, yumurtanın kuş, nutfenin insan olması zaman içerisinde ve birçok devrelerden geçerek tahakkuk eder.

İnşa tarzındaki yaratılıştaki da “kün” yani “ol” emri söz konusudur. Şu farkla ki, inşaada bu emir, sanki yaratılışın her safhası için verilmektedir. Çünkü bu safhaların her biri ayrı ve mükemmel bir hadisedir.

Bu konuda daha geniş bilgi için aşağıda takdim ettiğimiz okuma parçasına bakılabilir.

Sorunun bir diğer yönüne de kısaca temas edelim:

Farklı olaylara, değişik varlıklara, birbirine zıt mahiyetlere bu emir birlikte mi verilmektedir?

Konuya şöyle yaklaşabiliriz: Sözü edilen bu farklı işler

seyahatini sürdürecektir ve daha nice şartların bir araya gelmesinden sonra ağaçlar meyve verecekler, zeminden sebzeler çıkacaktır. Bunun şuurunda olan bir mümin, kendine düşen görevleri yaptıktan sonra rızkını ancak Allah'tan ister ve O'nun rahmetine itimat eder.

Burada şu önemli noktaya da ayrıca dikkat çekiliyor:

Mümin olan insan öncelikle kendisine ihsan edilen nimetlere şükür ve kanaat eder. Yeni şeyler isterken de bunu hırs ile değil kanaat ile talep eder.

SORU: “Emr-i kün feyekün’e malik bir sultana acz tezkeresi ile istinad etme”yi nasıl anlamalıyız?

KÜN! yani “Ol!” emrini müfessirlerimiz, “İlahi iradenin süratle tahakkuku” olarak açıklıyorlar. Cenab-ı Hak bir şeyi yaratmayı dilediğinde o şey çok kolay ve çabuk olarak meydana gelir. Bu hakikat, “Ol der o da hemen oluverir” şeklinde bize ders verilmiştir.

İnsan bir meyve fidanını diker, onun ağaç olması ol emriyle gerçekleşir. O ağacın başındaki meyveler de yine “ol” emriyle olurlar. Yani Allah'ın dilemesi ve kudreti ile varlık sahasına çıkarlar. İnsan o meyveyi yediğinde o meyve yine ol emriyle kan olur, et olur, saç olur, tırnak

şu âlemde birlikte görülüyorlar mı? Evet. Yani bu işlerin sıra ile değil de birlikte meydana geldiklerini hepimiz görüyoruz ve bunda kimsenin şüphesi yok.

Bunlardan bir tek olayı ele alalım. Bu olay kendi kendine mi oluyor, yoksa Allah'ın yaratmasıyla mı? Elbette Allah'ın yaratmasıyla.

O halde İlahî kudret bütün bu farklı olayları sırayla değil de birlikte yarattığına göre, o kudreti icraatı sevk eden İlahî irade de bu varlıklara sırayla değil, birlikte taalluk etmektedir. Aksi halde birlikte meydana gelme hadisesi gerçekleşmezdi.

Bu sorunun kaynağında, insanın kendi cüz'i iradesini ölçü alarak Allah'ın küllî ve mutlak iradesini anlamaya kalkışması yatıyor.

Bilindiği gibi insanda iki farklı fiil icra edilmektedir. Bunlardan birisi ihtiyari fiillerdir. Bu işleri insan irade eder, Cenab-ı Hak da yaratır; konuşmamız, yürümemiz, oturup kalkmamız gibi. İnsanın iradesi bir anda ancak bir işe taalluk edebildiği, yani insan bir anda iki ayrı şeyi irade edemediği için bu ihtiyari işler de sıra ile oluyor. Önce bir kelimeyi söylüyoruz, sonra diğerini; iki kelimeyi birlikte telaffuz edemiyoruz. Önce bir yöne bakıyoruz, sonra başka bir yöne; iki yöne birlikte bakamıyoruz.

İnsanda görülen ikinci tip fiil ise ızdırarî fiillerdir, yani

insanın iradesi dışında meydana gelen işlerdir. Bunların tümünü irade eden de yaratan da Allah'tır. Bu işler sıra ile değil birlikte meydana gelirler. Bir yanda saçımız uzarken, öte yandan gözümüz bir yöne bakar, kulağımız bir şey dinler, midemiz hazım faaliyetini sürdürür, kalbimiz çalışır, bütün hücrelerimizde trilyonlarca iş birlikte görülür. Bu farklı işler birlikte görüldüğüne göre bunlar Allah'ın külli iradesiyle ve kudretiyle meydana gelmektedir.

İnsan küçük âlem, âlem büyük insandır. O halde insan-da küçük mikyasta gördüğümüz bu gerçeği bütün kâinata da teşmil edebiliriz. Bu muhteşem âlemde de sonsuz faaliyetler birlikte görülürler. O halde sonsuz denecek kadar kün emri birlikte verilmektedir.

OL EMRİ

TEKVİN; “Var etmek. Yaratmak. Meydana getirmek. İcad etmek.” manasına geliyor. Tekvin; “Cenâb-ı Hakk'ın yoktan var etme sıfatıdır.” Emr-i Künfeyekü ise; “Allah'ın yaratmayı dilediği şeye, “ kün!” yani “ol!” diye emretmesi ve böylece onun varlık sahasına çıkması” demektir.

Eskiden bir kısım insanlar maddeden yapılan putlara taparlardı. Şimdi ise putların maddesine tapıyorlar. Ma-

teryalizm, maddenin putlaştırılmasından başka bir şey mi?

O günün putperestleri kendilerinden emin bir halde, mü'minlerle alay ediyor, akıllarını uyutuyor, vicdanlarını perdeliyorlardı. Şimdi aynı görevi ateistler ve materyalistler yapıyor. İşte bunlardan bir grup, dillerine “kün” emrini dolamışlar; hâlâ diyorlar, bu yirminci asırda bile eşyanın var oluşunu “kün” emriyle açıklayanlar var.

Önce şu “hâlâ” kelimesi üzerinde biraz duralım. Bu asırda değişen ne? Güneş batıdan mı doğuyor? Karpuz ağaçta, elma bostanda mı bitiyor? İnsan hâlâ nutfeden yaratılmıyor mu? Ana rahmindeki bekleme süresi altı aya mı indi? Işığın sürati mi arttı? Sesin frekansı mı yükseldi? İnsan yine bütün bir kâinata muhtaç değil mi?

Fen ve teknik ne kadar ilerlerse ilerlesin, bu asrın insanı yumurtanın civciv olması için hâlâ yirmi bir gün beklemeye mahkûm değil mi?

Yardımcı hizmetlerde bazı gelişmeler olabilir. Gideceğimiz yere daha süratle varabiliriz. Kıt'alar ötesiyle bir anda görüşebiliriz. Ama tabağımızda duran peynir için hâlâ ineğe muhtaç değil miyiz? Balımızı yine arılar yapmıyorlar mı?

Dün bizi, önceki gün Âdem babamızı, ondan önce hayvanlar ve bitkiler âlemini ve onların bir safha önünde

topyekün kâinatı yaratan kudret hâlâ iş başında. Yine insan yaratıyor, yine çiçek yaratıyor, yine gece, yine gündüz yaratıyor. Yine öldürüyor ve diriltiyor. İnansın inanmasın hiçbir kul, bu kudretin icraatına en ufak bir müdahalede bulunamıyor.

İnsan bu kâinatta yeni bir şey yapıyor değil. Değişik bir varlık koyamıyor ortaya. O, kendi evini yükseltiyor ama, yavrusu yine Allah'ın kudretiyle boy atıyor. O, işyerinde tamiratlar yapadursun, hücrelerini yine Allah değiştiriyor, tazelandiriyor.

İnsan yine aynı âciz insan. Ve Allah yine bu âcizin bütün ihtiyaçlarını gören tek Kadîr, tek Hakîm, tek Hâlık...

Bugün “ol” emrini inkâra kalkışanlar, bir asır önce bu dünya yüzünde yoktular. Şimdi ise varlık sahasında boy gösteriyorlar. Bu var oluş ya kendi iradeleriyle oldu, bu takdirde, “ol” emrini almak yerine, kendi kendilerine “olayım” dediler. Yahut iradeleri dışında var edildiler. Yâni “ol” emrine muhatap oldular. Bu emir onların anladığı mânâda heceli, sesli, mahreçli bir emir değildi. Zaten bu emrin canlısıyla cansızıyla her şeye verilmesi böyle bir anlayışa mâni.

Öyle ise bu emri nasıl anlayacağız. Bence meselenin en önemli yanı, buraya kadar olan kısmı. Yâni, şu mevcut eşya kendi iradeleriyle, kendi kudretleriyle mi yokluk-

tan kurtulup varlık âlemine geldiler; yoksa bir emirle, bir kudretle mi? Hiç kimse birinci şıkka “evet” diyemeyeceğine göre, ikinci şık sabit oluyor.

Bu emrin mahiyetine gelince:

Tefsir-i Kebir sahibi Fahreddin-i Râzi Hazretleri “ol” emri hakkındaki değişik te’villeri sıralar ve en kuvvetli te’vil olarak şunu kaydeder:

“Cenâb-ı Hakk’ın “ol” demesinden maksat, eşyanın yaratılmasında İlâhî kudretin sür’atle nüfuz ettiğini göstermektir. Bir de bu, Hak Teâlânın eşyayı düşünmeksizin, denemeksizin yarattığını gösterir.”

Risale-i Nur müellifi Üstad Bediüzzaman Hazretleri:

“Eşya fena ve zevale (fâni olmaya ve yok olmaya) gitmiyor, daire-i kudretten daire-i ilme geçiyorlar” buyuyor. Gözümüzden kaybolan eşyanın yokluğa gitmeyip Allah’ın ilminde bâki kaldığını bize ders veren bu güzel ifadeleri konumuz yönünden tahlil ettiğimizde şu hakikata varırız: Yaratılmadan önce her şey Allah’ın ilim dairesinde mevcut. Bu şeylerden hangisinin yaratılmasını irade buyurursa, onu ilim dairesinden kudret dairesine geçiriyor; yâni var ediyor. İşte “ol” emri ilim dairesinde mevcut olan bu eşyaya veriliyor. Yâni, Allah’ın onları yaratmayı irade etmesi ve onların da böylece varlık sahasına çıkışları sanki bir emirle oluyor.

O halde, “kün” emri bir temsildir. “İlim dairesinden kudret dairesine geç” mânâsını ifade eder.

“Kün” emriyle ilgili âyet-i kerimelerden iki misal:

“Göklerin ve yerin mübdii dir(onları önceden hiçbir örneği bulunmaksızın yaratandır) Bir şeyin olmasını isteyince ona sadece ol der, o da olurur. ” — Bakara Sûresi,117

Burada “ol” emri, kudretin hemen faaliyete geçmesi mânâsına geliyor. Bu emrin tevilini İslâm âlimlerimiz ay-nen böyle yapmışlar. Tıpkı, “her şeyin melekûtu O’nun elindedir” âyetindeki “el” tabirini, kudret olarak tefsir ettikleri gibi, bu “ol” emrini de yine kudret ve irade olarak tefsir etmişler. Ve bundan murat, “Allah’ın dilediği şeyin hiçbir engel olmaksızın hemen meydana gelmesidir” demişler.

Diğer bir âyet-i kerime:

“Doğrusu Allah indinde İsa’nın meseli, Âdem meseli gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ol dedi, o da olururdi.”

— Âl-i İmran Sûresi, 59

Bu âyet-i kerimede geçen “ol” emrinin mânâsına bir derece yanaşmak için eşya hakkındaki şu sınıflandırmayı

dikkate almak gerek. Bilindiği gibi eşya iki âleme ayrılıyor. Birisi “halk âlemi”, diğeri ise “emir âlemi.” Beden halk âleminden, ruh ise emir âleminden. Halk âlemi bu hikmet dünyasında safha safha meydana gelmekte. Tedricen, yâni kademeli olarak yaratılmakta. Emir âlemi için ise bu tarz bir yaratılış söz konusu değil. O âlemde her şey bir anda vücut buluyor. Ruh, değişik safhalardan geçip de sonunda o hâli almış değil. Doğrudan ruh olarak yaratılmış. İnsan bedeninde vazifeye başlaması da yine bir anda.

Önce topraktan yaratılan Âdem babamıza daha sonra “ol” emrinin verilmesini Muhyiddin-i Arabî Hazretleri bu emir kanunuyla izah eder:

“Ol denince oluverir kavl-i şerifi, ruhun üflenişine işarettir. Ve bunun, emir âleminden olduğuna işarettir. Önceden bedenın yaratılışı gibi bir madde ve müddete ihtiyaç kalmadığını ifade eder...”

Bahsimize konu olan bu âyet-i kerime akla engin bir ufuk açıyor. Önce topraktan Hz.Âdem (a.s.) yaratılıyor ve sonra ona “ol” emri veriliyor. Bu emirle Hz.Âdem’in (a.s.) topraktan inşa edilen cesedi ruha, hayata kavuşuyor. Nitekim bu “ol” emrini büyük müfessir Elmalılı Hamdi Efendi, “canlı bir mahlûk kesil” şeklinde tefsir etmekte.

Zira, zaten var olan bir nesneye yeniden “ol” emri verilmesi onun yeni bir şekle girmesi demek olmalı, aksi halde bu emre bir mânâ vermek mümkün olmaz.

Buna göre “insan bir anda yaratılıyor”, diyebiliriz. Ama, elbisesi dokuz ayda inşa ediliyor. Diğer varlıklar da öyle. Çekirdeklerdeki İlâhî şifrenin teşekkülü, yarıcanlılık gibi özellikler de ruh gibi bir anda, daha doğrusu zamansız yaratılır, ama çekirdeğin ağaç olması yıllar sürer.

Şimdi bu âyetin penceresinden etrafımızdaki sonsuz faaliyetlere bir göz atalım ve “ol” emrini onlarda görelim, okuyalım.

Hidrojen ve oksijen bir “ol” emriyle su oluvermişlerdir. İki zıt kutup bir emirle birleşmiş ve bambaşka bir şey olmuşlardır.

Yenilen gıda bir süre sonra insan tohumu olur, yine “ol” emriyle. Bu emir olmasa, yâni İlâhî kudret yaratmasa gıdayı insan yapmak mümkün mü?

Ve rahimde nutfeye yeni bir emir gelir: Alaka ol. Bu emir ve benzerleri aralıksız tekrarlanır. İlâhî kudret ve irade o tohumu halden hâle evirip çevirir ve sonunda insan vücut bulur. Demek ki nutfeye “insan ol” denmemiş, sadece “alaka ol” denmiştir. Eğer “insan ol” emri verilseydi rahimde o an bebek teşekkül ederdi. Dünya hikmet âlemi olduğu için, yaratılış sebepler tahtında ve kademeli

olarak icra edilmekte. Ve bu safha safha yaratılışla nice sanatlar sergilenmekte.

Bir anda insan yapmak Allah’a mahsus bir sanat. Aynı şekilde nutfe yaratmak, onu halden hâle çevirmek ve sonunda insan hâline sokmak da ayrı birer İlâhî sanat. Bu hikmet dünyasında bu İlâhî sanatların teşhir edilmesi için ol emri, “son şeklini al” şeklinde değil de, “bir sonraki tavrına gir” tarzında verilmiş oluyor.

Emdiğimiz havaya gırtlakta, ağız boşluğunda ve dudakta ayrı emirler veriliyor ve böylece değişik harfler dökülüyor ağızımızdan. Demek ki havaya emir var, “ses ol” diye. Hem de değişik şekillerde. Allah, ağız fabrikasında havadan ses yaratıyor; yine “ol” emriyle.

O ses, mübarek bir kelime ise, Rahmanî bir hakikat terennüm ediyorsa yeni bir emir alıyor: Melek ol. Okunan tesbihlerden, tekbirlerden, hamdlerden, yâni bütün mukaddes kelimelerden melek yaratılıyor. Havaya “ses ol” diyen, sese de “melek ol” diyebilir. Bu emre, bu iradeye karşı çıkacak kimdir?

Güneşte her an nice emirler... Nâra emir veriliyor, “nur ol”, “enerji ol”...

Göz fabrikasına giren ışık da benzer bir emir alıyor: “Göz nuru ol.”

Güzel bir cümle işitiyoruz. O söz aklımızda bilgi olu-

yor, yine “kün” emriyle. Kalb o sözden hoşlandı mı yeni bir emir geliyor: “Feyz ol”, “huşû ol”, “sevgi ol” diye...

Kısacası kâinat “kün” emrinin tecellileriyle dolu. Toprağa “çiçek ol” deniliyor; buluta “yağmur”... Çekirdeğe “ağaç ol” emri geliyor, yumurtaya “civciv”...

Yediğimiz gıda, bedenimizde nice emirler almakta: Et ol, ilik ol, kan ol, kemik ol, sinir ol, saç ol, tırnak ol gibi...

Bir zamanlar maddeleri bir olan güneş sistemi de benzer emirler almıştı... Dünya ol, Merkür ol, Ay ol gibi...

“Kün” emrine akıl erdiremeyenlerin hayatları bu emrin cilveleriyle kaynaşmada.

Bu kadar tecellinin içinde, “ol” emrinden gafil olarak yaşayanlar, ömürlerinin sonunda “öl” emrini alırlar. Bu emirle birlikte dünyada akıl erdiremedikleri nice hakikatları anlar hâle gelirler; ama artık iş işten geçmiş olur.

SORU: “Arif-i billahın aczden ve mehafetullahtan lezzet almasını biraz açar mısınız? Verilen misalde annesinin sinesine korkuyla sarılan çocuktaki halet, bir refleks ve sevk-i fitrinin bir tezahürü değil midir?

BEDİÜZZAMAN, bir risalesinde sevgi ve korku için

harika bir ölçü getirir: “Cemaline muhabbet etmek, celalinden havf etmek.”

Allah'ın kudreti, azameti, izzeti, Kahhar ve Cebbar gibi celal ifade eden isimleri düşünüldüğünde kalpte bir korku hasıl olur. Bu korku kalbin bir vazifesi, dolayısıyla bir ibadetidir. Aynı şekilde, insan Allah'ın rahmetini, keremini, affını, Rahman, Rahim, Kerîm, Ğaffar, Rezzak gibi cemalî isimlerini düşündüğünde kalbinde bir muhabbet duygusu hasıl olur. Bu cemalleri sevmek de kalbin bir görevi ve bir ibadetidir. Allah'ı sevmek de O'ndan korkmak da mahlukata beslenen sevgi yahut korkuya benzemez. Bunların birer ölçüsü vardır.

Muhabbetin ölçüsü ayet-i kerimede de açıkça beyan edildiği gibi Habibullah'a ittiba etmektir.

“De ki, ‘Eğer siz Allah'ı seviyorsanız bana ittiba edin (uyun). Ta ki, Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok Ğafur ve Rahimdir’” — Âl-i İmran, 31

Demek oluyor ki, sevgini ölçüsü salih ameldir, Allah Resulüne uymaktır. Aynı şekilde, korkunun ölçüsü de takvadır, haramlardan sakınmak, şirkten korkmak, kalbini mahlukata kaptırmamaktır. İşte arif insanlar salih ameli de severler, takvayı da. İbadeti severek yaptıkları gibi

haramlardan da yine kendi istekleriyle ve severek kaçınırlar.

Bediüzzaman, bir çocuğun, “annesinin şefkatli tokadından kaçıp yine annesinin sinesine iltica etmesi” örneğiyle, Allah’ın gazabından korkan müminlerin yine Allah’ın rahmetine sığınmaları gerektiğini ders veriyor. Bir müminin haramdan kaçınca helale kavuşması, takva dairesinde yaşamakla amel-i salihe ulaşması da aynı örnekle ortaya konulmuş oluyor. Takva, insanın cehennemden kaçması, salih amel ise cennete koşması olarak düşünülürse, her ikisi de kulu Rabbine ulaştırır ve O’nun rızasına kavuşturur.

“....Şu âyet diyor ki: Allah'a (celle celalühü) imanınız varsa, elbette Allah'ı seveceksiniz. Madem Allah'ı seversiniz, Allah'ın sevdiği tarzı yapacaksınız. Ve o sevdiği tarz ise, Allah'ın sevdiği zâta benzemelisiniz. Ona benzemek ise, ona ittiba etmektir. Ne vakit ona ittiba etseniz, Allah da sizi sevecek. Zâten siz Allah'ı seversiniz, tâ ki Allah da sizi sevsin.”— Lem’alar (11.Lem’a)

SORU: Beşerin uzun yolculuğunda beş para etmeyen fen, felsefe, sanat ve hikmetten maksat nedir?

FEN VE FELSEFE ve hikmeti kısaca “aklî ilimler” şeklinde ifade edebiliriz. Kâinata bir kitab-ı kebir nazarıyla bakan ve baktıran Üstad’ın, bu kitabın açıklamaları, tefsirleri hükmünde olan fenlere karşı olması düşünülemez. Ancak, On İkinci Sözdeki Kur’an örneğinde olduğu gibi, bu kitabın sadece nakışlarıyla uğraşıp manasına bakmayan, kâinatı Allah’ın bir eseri bilip O’nun namına okumayan, bütün hamdini O’na vermeyen, O’na şükretmeyen bir kişinin fen sahasındaki bilgileri kabir kapısında söner, beş para etmez.

Kendini Allah’ın kulu, bütün varlık âlemini de O’nun eseri bilen bir kişinin fen sahasındaki çalışmaları hem onun ruhunu kemale erdirir, hayretini artırır hem de ortaya koyduğu buluşlardan insanlık âleminin fayda görmesi cihetiyle bu gayretler onun için bir nevi sadaka hükmüne geçer.

SORU: “Kâinatın , mescid-i kebir” olması ne demektir?

MESCİD secde edilen yer demektir. Kâinattaki her varlık, kendisine verilen görevi en güzel bir şekilde yerine getirmekle bir ibadet halinde olduğu gibi, ayrıca bu âlemi dolduran ve vazifeleri ibadet olan melekler âlemi de yine

Allah’a itaat etmek, emirlerini yerine getirmek, varlıkların ibadetlerini temsil etmek gibi birçok vazife ifa etmektedirler. Bu kâinatı, bu nazarla bakıldığında onu büyük bir mescid olarak görebilir ve değerlendirebiliriz.

“... *Ve öyle muhteşem ve içi hadsiz âyâtla ve manidar nakışlarla tezyin edilmiş bir mescid-i Rahmanîdir ki; her-bir köşesinde bir taife, bir nev' ibadet-i fitriye ile iştigal eder bir şekilde halkeden bir Allah, bir Mabud-u Bilhak, o kitab-ı kebirin manalarını ders verecek üstadları ve o Kur'an-ı Samedani'nin âyetlerini tefsir edecek müfessirleri elçi olarak göndermesin.. ve o mescid-i ekberde hadsiz tarzlarda ibadet edenlere imamları tayin etmesin.. ... Hâşâ, yüzbin hâşâ!*”

— Meyve Risalesi (9. Mesele)

Sath-ı Arz bir mescid, Mekke bir mihrab, Medine bir minber.. O bürhan-ı bahir olan Peygamberimiz Aleyhissalâ-tü Vesselâm bütün ehl-i imana imam, bütün insanlara hatib, bütün enbiyaya reis, bütün evliyaya seyyid, bütün enbiya ve evliyadan mürekkebi bir halka-i zikrin serzâkiri..

— Sözler (19. Söz)

SORU: “Hidayetiyle amel etmek” ne demektir?

ALLAH'IN BİR İSMİ Hadi'dir Yani hidayet veren, doğru yolu gösteren.

Kur'anın hidayetiyle amel etmek denilince onun gösterdiği yolda yürümek, ondaki emirlere aynen uymak, yasaklarından sakınmak akla gelir.

Olayları Kur'an eksenli olarak yorumlamak da onun hidayetiyle amel etmenin bir başka boyutudur.

Sekizinci Söz

SORU: Sekizinci Söz'ün ilk cümlesinde, dünya, insan ruhu ve dinin mahiyetiyle ilgili sıralama yapılıyor ve münasebet kuruluyor. Bunu biraz açar mısınız?

BU SIRALAMA On birinci sözün başındaki sıralamayı hatırlatıyor. O sözün konuları dersin başında şöyle sıralanmıştır:

Hilkat-ı âlemin tılsımı, hilkat-i insanın muamması, hakikat-ı salatın rumuzu.

Yani, bu âlem niçin yaratılmıştır ve ne mana ifade ediyor?

İnsan niçin yaratıldı, yaratılmasa olmaz mıydı?

Namazın manası ve esrarı nedir? İnsanlar namazla ve daha geniş manasıyla ibadetle niçin mükellef kılınmışlardır? Bu sözde de aynı sıra takip edilerek “kâinat, insan ve din” konu alınıyor.

SORU: Âlemin tılsımını açan ve beşer ruhunu zulûmattan kurtaran Kelime-i Tevhid olduğu ifade ediliyor. Ancak diğer iman hakikatleri ve özellikle Efendimizle (a.s.m) ilgili itikad boyutu zikredilmiyor. Bunu nasıl anlamalıyız?

BİR ÖNCEKİ Söz'de kâinatın tılsım-ı muğlakını Allah'a ve ahirete imanın açtığı kaydedilmişti. Esas olan Allah'a imandır. "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim de mahlûkatı var ettim." hadis-i kutsîsi bunu en güzel şekilde ortaya koymaktadır. Ondan sonra ahirete iman geliyor. Hadiste geçen "bilinme" manası en kâmil manasıyla insana bakıyor. Bu insan Allah'ı bildikten sonra ebediyen yokluğa mı atılacaktır? Ahirete iman bu sorunun cevabını veriyor ve bu müşkülünü hallediyor.

Peygamberler Allah'ın elçileridir. Allah'a nasıl iman edileceğini ve O'nun razı olduğu bir hayatın nasıl sürtüleceğini talim ederler. Ve insanlara ebedi saadetin yolunu gösterirler.

"Bütün ervah ve kulûbün dalaletten neş'et eden ızdırabat ve keşmekeş ve ızdırabattan neş'et eden manevî elemelerden kurtulmaları), bir tek Hâlık'ı tanımakla olur. Bütün mevcudatı, bir tek Sâni'a vermekle necat buluyorlar, bir tek Allah'ın zikriyle mutmain olurlar." —Sözler (33. Söz, 11. Pencere)

SORU: "Sağ yolda külfet içinde emniyet vardır. Sol yolda ise serbestiyet ve hürriyet içinde tehlike ve şekavet vardır." ifadesini açar mısınız?

BU DÜNYAYA imtihan olmak ve cennete layık bir kıymet almak üzere gönderilen insana bir cüz'i irade verilmiş ve hayır olsun şer olsun her işi yapmasına imkân tanınmıştır. Serbestiyet kelimesi bu manayı ifade eder. Ancak, insanoğluna bu iradesini nasıl kullanması gerektiği peygamberler ve kitaplarla bildirilmiştir.

İnsana göz verilmiş ve bu gözün kullanılma sahaları da İlahi hikmetle belirlenmiştir; şunlara bakmak helal, bunlara bakmak haramdır gibi. İradede böyledir. İrade insana en büyük bir nimettir. İradesini dilediği gibi kullanabilme yetkisine sahip olmak insan için ayrı bir üstünlüktür. Meleklerin de iradeleri vardır ama onlar iradelerini ancak emirleri dinleme ve uygulamakta kullanabilirler. Aksini yapmaya fitratları izin vermez, onların günah işleme özellikleri yoktur.

Şunu ifade etmeye çalışıyoruz: Günah işlemek kötüdür, ama isterse günah da işleyebilecek bir iradeye sahip olmak ayrı bir üstünlüktür. Bu serbestliğe, bu tercih yetkisine rağmen iradesini hayırda kullanmak ise meleklerin hayır işlemelerinden çok daha ileri, çok daha kıymetlidir.

İşte sağ yolun yolcusu, nefsinin isteklerine, şeytanın vesveselerine rağmen ibadet ve itaat yolunda gitmekle görünüşte biraz zorluk çeker gibi olur. Külfet kelimesi bunu ifade eder. Ancak, bu külfette bir emniyet vardır. Kendi-

sini de bu muhteşem alemi de Allah'ın mahluku, O'nun eseri ve mülkü bilmek, ayrıca yapılan işin de Allah'ın razı olduğu ve sonu saadet olan bir amel olduğunu düşünmek insana bir emniyet verir.

Sol yolda durum bunun aksidir.

“Hem Sultan-ı Ezel ve Ebed olan Zât-ı Zülcelal'i tanıttirmekle, insanı ona bir memur abd ve bir vazifedar misafir vaziyetini verir. Hem dünya misafirhanesinde, hem berzahî ve uhrevî menzillerde kemal-i rahatla seyahatini temin eder. Nasılki bir padişahın müstakim bir memuru, onun daire-i memleketinde, hem her vilayetin hududlarından sühuletle ve tayyare, gemi, şimendifer gibi sür'atli vasıta-i seyahatle gezer, geçer. Öyle de: Sultan-ı Ezelî'ye iman ile intisab eden ve amel-i sâlih ile itaat eden bir insan, şu misafirhane-i dünya menzillerinden ve âlem-i berzah ve âlem-i mahşer dairelerinden ve hâkeza kabirden sonraki bütün âlemlerin geniş hududlarından berk ve burak sür'atinde geçer. Tâ saadet-i ebediyeyi bulur. Ve şu hakikatı kat'î isbat eder ve asfiya ve evliyaya gösterir.” — Sözlere (32.Söz)

SORU: Güzel huylu kardeşin sağ yola, ahlâksız ve serseri olanın sol yola gitmesinin, huyla

ve fitratla bir alakası var mıdır? Var ise yolu seçme ve tercih etmeyi nasıl anlamalıyız?

“HER DOĞAN ÇOCUK İslam fitratı üzere doğar.” hadis-i şerifi temel hükümdür. Soruda yer alan ifadeyi bu esasa göre yorumlamak durumundayız. Güzel huylu yahut ahlâksız olma, yapılan işlerle kendini gösteren ve onlara dayanan hükümlerdir. Yani güzel işler yapanın güzel huylu, edep dışı işler görenin de ahlâksız olduğunu söyleriz. Yoksa, insan önce ahlaksız olmuş da sonra ahlaksızlık yapmış değildir. Böyle bir yorum sözünü ettiğimiz temel hükme ters düşer.

Bir öğrencinin çalışkan olduğunu söylememiz onun çalışmadaki gayretine ve yoğunluğuna dayanır. Yani çocuk çalışkan olduğu için biz ona çalışkan demişizdir. Yoksa önce çalışkan olmuş da sonra çalışmış değildir. Tembelliği de aynı şekilde düşünürüz.

“İnsan ahsen-i takvimde yaratıldığı ve ona gayet câmi' bir istidad verildiği için; esfel-i safilînden tâ a'lâ-yı illiyyîne, ferşten tâ arşa, zerreden tâ şemse kadar dizilmiş olan makamata, meratibe, derecata, derekata girebilir ve düşebilir bir meydan-ı imtihana atılmış, nihayetsiz sukut ve suuda giden

iki yol onun önünde açılmış bir mu'cize-i kudret ve netice-i hilkat ve acube-i san'at olarak şu dünyaya gönderilmiştir.”

—Sözler (23. Söz)

SORU: Temsildeki kaçan insanın kendisini kuyuya atması kendi iradesiyle midir? Ayrıca; kuyunun yarısına kadar düşmesini, yarısında asılı kalmasını nasıl anlamalıyız?

BİR RİSALEDE insanın bir yolcu olduğu, bu yolculuğun ruhlar âleminde başladığı, ana rahminden, dünyadan, kabirden geçip ebede kadar devam ettiği anlatılır. İnsan, bu yolculuğa kendi iradesiyle çıkmış değildir.

“Yarısına kadar düşme” ifadesi bir temsildir. Temsiller ise teville açıktırlar. Kesin maksat şudur diyemeyiz. Bununla birlikte şöyle bir tevil de yapabiliriz. Düşme insanın iradesi dışında gerçekleşmiştir, tutunma ile irade devreye girer. Bu ise insanın teklif çağına girmesini temsil edebilir. O tutunmadan sonra imtihan safhasına girilir. Olayların yanlış yahut doğru değerlendirilmesiyle insanlar terakki yahut tedenni ederler.

SORU: “Ejderhanın başını otuz arşın yukarı kaldırması” cümlesinde otuz arşının hikmeti nedir?

KUYUYA ALTMİŞ ARŞIN derinlik biçilmişti. Adam yarısına kadar düştüğünde bir ağaca yapıştığına göre, ejderha ile adamın ayağı arasındaki mesafe otuz arşın olur. Önceki sorunun cevabında da ifade ettiğimiz gibi, otuz arşından yukarısı teklif çağına girilmeyen dönem olarak değerlendirilebilir.

SORU: Hadis-i Kudside: “Kulum beni nasıl tanırsa, onunla öyle muamele ederim” buyruluyor. Fakat insanların çoğu Allah’ı bilmiyor ve tanımıyorlar. Bu hadis-i kudsi sadece inananları mı ilgilendiriyor.? Tüm insanları ilgilendiriyorsa bu kutsi hadisi nasıl anlarız?

BU HADİS-İ KUDSİ’DE mümine en ileri seviyede bir teslim ve tevekkül dersi verilmektedir.

Bir hadis-i şerifte, “Allah’a karşı hüsn-ü zan ibadettir.”, bir hadis-i kutside de “Rahmetim gazabımı geçti.” buyruluyor. Buna göre insan, başına gelen sıkıntıların musibetlerin altında kendisi için bilemeyeceği nice rahmetler bulunabileceğini düşünmeli ve Rabbine hüsn-ü zan ederek o olayı hayra yormalıdır. Böyle bir kuluna da Allah rah-

metiyle mukabele eder, o musibeti onun hakkında büyük hayırlara vesile yapar; kulun derecelerini artırır. Bu gibi hadiselerde kadere itiraz eden, Allah'ın rahmetini hiç düşünmeyen kimse İlâhi rahmetten hissesini alamaz. Rabbinin o olaylarda saklı rahmetini düşünmediği için bu anlayışına göre muamele görür. Bediüzzaman'ın, "Rahmete itiraz eden rahmetten mahrum kalır." diye haber verdiği zümreye dahil olur.

Nur Külliyyatın'dan aşağıda takdim ettiğimiz iki parça bu soruya güzel bir cevaptır:

"Hem insanın hodgâm hevesatı ve süfli ve akibeti görmeyen hissiyatı, kâinatta cereyan eden rahmaniyet ve hakîmiyet ve rububiyet kanunlarına mikyas ve mehenk ve mizan olamaz. Kendi âyinesinin rengine göre görür. Merhametsiz siyah bir kalb; kâinatı ağlar, çirkin, zulüm ve zulümat suretinde görür. Fakat iman gözüyle baksa; yetmiş güzel hulleleri giymiş bir cennet hurisi gibi, rahmetler ve hayırlar ve hikmetlerden dikilmiş yetmiş binler güzel libasları birbiri üstüne giymiş, daima güler, rahmetle tebessüm eder bir insan-ı ekber ve ondaki insan nev'ini bir kâinat-ı suğra ve her bir insanı bir âlem-i asgar müşahede eder." — Şualar (15.Şua)

"Evet küfrün tazammun ettiği cehennem-i maneviyeye

bak! ["Kulum beni nasıl tanırsa, onunla öyle muamele ederim."] Hadîs-i Kudîsî sırrınca, Cenab-ı Hak kâfirin zan ve itikadını daimî bir azab-ı elîme kalb eder. Sonra, iman ve yakîn ile, Cenab-ı Hakk'ın likasından sonra, rızasından sonra, rü'yetinden sonra mü'minler için hasıl olan lezzetlerin derecelerine bak!" — Mesnevî-i Nuriye

SORU: Her şeyin iyisine bakmak, murdar şeylerle hiç ilgilenmemek tavsiye ediliyor. Burada murdar şeylerden maksat nedir?

BU İMTİHAN dünyasında hayırlarla şerler, güzelliklerle çirkinlikler birlikte bulunuyorlar. Bu cümlede bizlere daima iyiye ve güzele talip olmamız, kötülerden çirkinlerden uzak durmamız tavsiye ediliyor.

Öte yandan, bu dünyada sıhhat yanında hastalık, sevinç yanında keder de bulunur. Bedüzzaman, güzelliği ikiye ayırır: "Bizzat güzel," ve "neticeleri itibariye güzel". Sıhhat bizzat güzeldir, hastalık ise neticesi itibariyle güzeldir. Zira hastalık, insana aczini en ileri derecede hissettirir ve onu Rabbine sığınmaya götürür. Yine hastalıklar günahlara kefarete olur ve sabretmek şartıyla kula büyük sevaplar kazandırır. Hastalık ve müşibetleri bu manada

değerlendirebilen kişi onların da iyi yüzlerine bakmış, zahiren çirkin görünen yüzleriyle vakit geçirmemiş olur.

SORU: “Meyveleri ve nimetleri tatmaya izin var. Hayvan gibi yutmaya izin yoktur” ifadesinden haramlar ve israflar mı anlaşılır, yoksa helal nimetleri de sadece tatmak mı tavsiye ediliyor?

“BURADA bize tattırdığın nimetleri orada yedir.” cümlesinden anlaşılacağı gibi bu dünya tadım dünyasıdır. Bu nimetler cennet nimetleri yanında gölge gibi kalırlar. Nimetleri tefekkür ederek yemek ve ebedi cennetteki asıllarına talip olmak “tatma” şeklinde ifade edilmiştir. Hayvan ise bunları hiç düşünmeden önünde bulunan nimeti büyük bir hırsla ve aceleyle yer, yutar. İnsanın nimetlerden faydalanması böyle olmamalıdır.

Bediüzzaman, iktisadın “nimetlerdeki rahmet-i İlâhiyeye karşı bir hürmet” olduğunu ifade etmekle nimetlerden faydalanırken israftan sakınmamız gerektiğini ders verir. Abdulkadir Geylani hazretleri, “Haramın azabı varsa, helalin de hesabı vardır.” buyurur. Helalin aزیyla yetinmek, şahsî tüketimi değil başkalarına yardımı artırmak, sadece zekât vermeği yeterli görmeyip sadakayı artırmak

büyük zatların ortak özelliğidir. Nitekim , Tekâsür Sûresinin sonunda hepimize bu ders açıkça verilir:

“Sonra yine andolsun ki, o gün nimetlerden muhakkak sorulacaksınız.” — Tekâsür Suresi,8

SORU: “O iki kardeşten biri ruh-u mü'min ve kalb-i salihdir, diğeri ise ruh-u kâfir ve kalb-i fasıktır” cümlelerinde iman ve küfrü ruhla, salahat ve fıska kalble münasebetlendiriyor. Biraz açar mısınız?

İNSANDA esas olan ruhtur. Kalb için, “latife-i Rabbani” tabiri kullanılıyor. İnsan, aklıyla anlar, kalbiyle iman eder. Yine insanın sevmesi, korkması, merhamet etmesi gibi nice manevi fiilleri de kalb ile ilgilidir. Müminin ruhu iman ile nurlanır. Yine salih bir kulun kalbi güzel ahlâkın bütün şubelerine sahip olur. Böylece manen terakki eder. Sahibini ebedi saadete hazırlar. Kâfirin ruhu ise bunun aksidir. Küfür karanlığına gömülen o kalpte insanı fıska ve sefahate götüren kötü huylar yerleşir.

“İmanın yeri kalbdır; dimağ ise oluyor ma'kes-i nur-u iman.” — Sözler (Lemaat)

SORU: Kudret-i Samedaniyenin sikkeyle, Rububiyet-i İlahiyenin hatem ile, Saltanat-ı Uluhiyetin turra ile ilgisini nasıl anlamalıyız?

ŞECERE-İ HİLKAT, yahut şecere-i kâinat denilen şu gördüğümüz âlemin kendisi bir şeyden her şey yapan akıl almaz, esrarengiz mucizelerle kaynaşan harika bir ağaçtır. Bu kâinat, kemal manasıyla insanı meyve vermekle birlikte, her bir canlı türü için de bu âlem sanki o türü meyve veren bir ağaç olarak değerlendirilebilir. Yani, dünya bir yönüyle insan ağacı, bir yönüyle koyun ağacı, bir başka yönüyle çam ağacıdır. Böylece milyonları aşan türlerin her biri için bu âlem bir ağaç olarak değerlendirildiğinde şu sonuç ortaya çıkar Bir şey olan bu âlemden her şey yaratılmaktadır.

Bu kâinatta Allah'ın hem sonsuz kudreti, hem her şeyi terbiye etmesi cihetiyle umumî rububiyeti hem de her şeyin O'na itaat ve ibadet etmesi, Onun emri altında vazife görmesiyle de her şeye hükmeden uluhiyeti açıkça okunmaktadır.

Daha önce, bir sorunun cevabında da açıklandığı gibi, sikke, parada o paranın basıldığı matbaanın isminin yazılı olduğu kısımdır. Turra (tuğra) ise padişahın isminin yazıldığı kısım oluyor.

Hatem, bir mektubun sonuna (yani hitama erdiğinde) atılan imza, yahut vurulan mühürdür.

Buna göre, her canlı varlık kâinat matbaasında basılmış bir altın gibidir ve bütün kâinata muhtaç olmasıyla da Samediyete ayna olmaktadır.

Bu muhteşem kâinatı onun imdadına göndermek ise ancak İlâhi kudrete mahsustur. Kudret-i Samedaniyenin sikkesi ifadesi bize bu dersi verir.

Yine, mesela, bir canlının her organı Allah'ın terbiyesinden geçmiş ve kendisine yüklenen görevi yapabilecek bir kabiliyete sahip kılınmıştır.

Bu varlığın bu son halini alıncaya kadar geçirdiği safhalar bir mektuba benzetilirse son hal o mektubun sonuna vurulan hatemdir.

Bir ağacın her meyvesi bir hatem olduğu gibi, her insan da kâinat mektubunun bir hatemidir.

Saltanat-ı Uluhiyetin turra ile ilgisine gelince, uluhiyet mabudiyet manasına gelir. Yeni her varlık Allah'ın kendisine verdiği görevi eksiksiz olarak yerine getirmekle ibadet görevini yapmaktadır. Bütün mahlukata bu görev taksimatını yapan ancak bütün mülkün sahibi olan ve saltanatı bütün âlemlere hükmeden Allah'tır.

Buna göre bütün âlemlerde geçerli olan bu ibadet ve itaatte İlâhi saltanatın turrası okunur.

SORU: “Sırr-ı imanla açılan, sırr-ı hikmet-i hilkat” tılsımını biraz izah eder misiniz? “Bunların miftahı ise Kelime-i Tevhid ile Allah’ın Hayy ve Kayyum olduğudur” deniyor. Aralarındaki münasebet nasıldır?

SIRRI-I HİKMET-İ HİLKAT, bu kâinatın yaratılış hikmetidir. Bu tılsım ancak iman ile açılır. Allah’ın bu âlemi yaratmasındaki hikmeti, insan aklının mahsulü olan felsefî akımlarla değil, bizzat Allah’ın bildirmesiyle bilmek en sağlam yoldur. “Ya Allah, La ilahe illallah, Allahu la ilahe illa hu el-Hayyü’l-Kayyum” bu gerçek marifetin kaynağını göstermektedir. Şu var ki, yaratılıp tılsımını açan sadece Allah, Hayy ve Kayyum isimleri değildir. Kur’an’ın ders verdiği bütün hakikatler, bütün ilahi isimler ve sıfatlar bu tılsımın ayrı ayrı yönlerini açığa çıkaran birer ilahi irşattırlar. Kanaatimizce, bu üç isim, ism-i azam olma ihtimallerinin yüksek olmaları cihetiyle birer örnek olarak verilmişlerdir.

SORU: Ehl-i dalalet ve tuğyan için kabrin, vahşet ve nisyan içinde zindan gibi sıkıntılı kapı olması ifadesinde; “nisyan içinde zindan” ifadesi ne manaya geliyor?

DOKUZUNCU SÖZ'DE namaz vakitlerinin hikmeti anlatılırken yatsı namazı hakkında şöyle bir ifade geçer: “Vefat etmiş insanın bakiye-i asarı dahi vefat edip nisyan perdesi altına girmesi”

Namaz kılan kişiyi ölümünden sonra evlatları ve torunları unutsalar bile onun Rahman ve Rahim olan Rabbi kabri onun hakkında cennet bahçelerinden bir bahçe haline getirecek ve dünyada bıraktığı dostlarına bedel peygamberlerle, evliya ve asfiya ile, vefat emiş dedeleriyle görüşmesine imkân verecektir.

İslâmın çizdiği istikamet yolundan sapan ehl-i dalalet ve ömrünü isyan ile geçiren kimseler bu şereften mahrum kalacaklardır. Onlar kabir kapısının ötesini bir zindan, yokluğa gömülme ve unutulma olarak telakki ederler ve bunun ızdırabını bu dünyada da çekerler.

SORU: “Zindan-ı dünyadan, bostan-ı cinana bir davettir.” ifadesinin, toprağın karanlığındaki tohumların ve çekirdeklerin inkişaf ve açılımla bir ilgisi var mıdır? Yoksa; ahiretle dünyanın sadece derece farklılığı mı nazara veriliyor?

BEDİÜZZAMAN bu teşbihi başka risalelerde de yap-

maktadır. Çekirdeğe verilen “manevi cihazattan” söz eder ve o cihazlarını toprak altında bazı pis maddelerle uğraşarak zayi etmediği taktirde hava âleminde bir ağaç olacağını nazara verir. İnsanın istidadı çekirdekle kıyas edilemeyecek kadar zengindir. Bu istidat, “ubudiyet toprağı altında, islamiyet ziyasıyla, imanla intibaha geldiği” taktirde cennette “gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve beşerin hatırına, hayaline gelmez” saadetleri netice verecektir. O zaman dünyanın “bin sene mes’udane hayatının cennetin bir saatine mukabil gelmediği” yakinen anlaşılabacaktır.

İşte o saadete göre bu dünya hayatı bir zindan kadar geri kalır.

“Evet insan bir çekirdeğe benzer. ... Eğer o istidad çekirdeğini İslâmiyet suyu ile, imanın ziyasıyla ubudiyet toprağı altında terbiye ederek, evamir-i Kur'aniyeyi imtisal edip cihazat-ı maneviyesini hakikî gayelerine tevcih etse, elbette âlem-i misal ve berzahta dal ve budak verecek ve âlem-i âhîret ve Cennet'te hadsiz kemalât ve nimetlere medar olacak bir şecere-i bâkiyenin ve bir hakikat-ı daimenin cihazatına câmi' kıymettar bir çekirdek ve revnakdar bir makine ve bu şecere-i kâinatın mübarek ve münevver bir meyvesi olacaktır.” — Sözlər (23.Söz)

SORU: “Ubudiyet ve imtihanın, talim ve talimatından bir paydostur” cümlesinden ahirette ubudiyetin ve ibadetin olmadığı anlaşılır mı?

CENNETTE NAMAZ, oruç, hac gibi ibadetler yoktur. Ancak bu ibadetlerin ruha kazandırdığı ulviyet ile cennetten ebediyen lezzet alınacaktır.

“Bir saat tefekkürün yetmiş sene nafîle ibadetten hayırlı olduğu” haberi cennette kemaliyle tahakkuk edecektir. Dünya bahçeleri cennet bahçelerinden ne kadar geri ise, buradaki tefekkürümüz de cennet bahçelerini tefekkürden o kadar geri kalacaktır. Kaldı ki, orada her şeyin aslı vardır, burada ise gölgeleri. İnsan da öbür âlemde gölge-den asla geçmek gibi bir terakki kaydedecek, öyle yüksek bir mahiyet kazanacaktır.

O dünyada bütün ehl-i cennetin ruhları cesetlerine galip olacaktır. O ruhların aldığı lezzetler sadece tefekkürle kayıtlı değildir. Şükür, hamd, peygamberlerle, velilerle ve sair müminlerle sohbet cennetin maddi lezzetlerini çok gerilerde bırakacak kadar ileridir. Zaten “rüyetullah” lezzeti, Bediüzzaman’ın ifadesiyle bir saati cennetin bin sene lezzetini geri bırakacak kadar ulvidir.

Cennet ehli, o mukaddes âlemde namaz, oruç yerine

bu ulvi zevkleri tadacaklardır. Bütün bunlar imanın ve ibadetin meyveleridir. Üstadın beyan ettiği gibi, burası “hizmet, meşakkat” yeri, orası ise “ücret alma” yeridir. Orada hem cismin hem de ruh ve kalbin dünyadaki itaat ve ibadetlerinin mükafatları verilecektir.

Üstadımız, Yirmi Dördüncü Söz'deki muhabbet bahsinde, “Rahmân-ür-Rahîm ismiyle, hurilerle müzeyyen Cennet gibi senin bütün arzularına cami' bir meskeni senin cismanî hevesatına ihzar eden ve sair esmâsiyle senin ruhun, kalbin, aklın ve sair letâifin arzularını tatmin edecek ebedî ihsanatını o cennette sana müheyya eden....” buyurmakla bu manayı da ders vermiş oluyor.

Başka bir risalesinde de bu manayı şöyle dile getirir:

“Saadet-i ebediye iki kısımdır:

Birinci ve en birinci kısmı: Allah'ın rızasına, lütfuna, te-cellisine, kurbiyetine mazhar olmaktır.

İkinci kısmı ise, saadet-i cismaniyedir. Bunun esasları; mesken, ekl, nikâh olmak üzere üçtür. Ve bu üç esasın derecelerine göre saadet-i cismaniye tebeddül eder.”

— İşarâtü'l-İ'caz

Dokuzuncu Söz

SORU: Namazın beş vakte hikmet-i tahsisi konusunda bazı ilahiyatçılar beş vakitle ilgili şüpheli ifadelerde bulunuyorlar. Üstadımız bu hususa; Rum Suresinin 17 ve 18. ayetlerini delil olarak gösteriyor. Bu tespitler bizim için kâfidir. Ancak başkalarının daha tatmin olması açısından beş vakit ile ilgili nakli deliller hususunda bizleri aydınlatır mısınız?

SORUNUN CEVABINA geçmeden önce şu temel hüküm üzerinde biraz durmak gerekiyor:

Edile-i şer'iyye dörttür: Ayet, sünnet, icma ve kıyas.

Bir konuda naklî delillerde yani ayetlerde ve hadislerde kesin hüküm yoksa, o konuda kendi aklımızca hükümler çıkarmak yerine icma ve kıyasa müracaat ederiz. Biz doğrudan ayetle amel etme salahiyetinde değiliz. Ayetlerin nüzul sebeplerini, nüzul sıralarını, birbirini nesh edip etmediklerini, bu ayetlerin açıklaması mahiyetinde olan hadis-i şerifleri tamamıyla bilemeyiz. Bilsek dahi, bunlardan hüküm çıkarma yani içtihat yapma yetkisini kendimizde göremeyiz. Aksi halde, farklı anlayışlar kadar değişik fetvalar ortaya çıkar. Biz içtihat yapma değil, yapılmış içtihatlarla amel etme durumundayız.

Namazın vakitleri hakkında ayet-i kerimelerde sara-hate yakın birtakım işaretler olmakla birlikte, bu konuda kesin hüküm “Kur’anın birinci tefsiri” olan hadislerde mevcuttur.

Ve bizzat Allah Resulünün ömrü boyunca sergilediği uygulama ile sabittir.

Asr-ı saadetten ta günümüze kadar ehl-i sünnet alimlerinin tamamı namazın şu bildiğimiz beş vakitte kılınmasının farz olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu bir icma-i ümmettir. Biz buna göre amel etmekle mükellefiz.

Seferde bazı vakitlerin birleştirilmesiyle namazın üç vakitte kılınmasına bazı hak mezhepler fetva vermişlerdir. Burada gözden kaçmaması gereken önemli bir nokta var: Bu fetvalarda namaz üç vakte indirilmiyor, beş vakit namaz, sefer ruhsatından faydalanılarak üç vakte sıkıştırılıyor. Yani namaz yine beş vakit kılınıyor, ama vakitler birleştiriliyor.

Peygamber Efendimiz (asm.) her vesileyle nafile namazlar kılarak, o mübarek ömründen namaza daha büyük bir pay ayırmak için adeta vesileler ararken, namazları azaltmaya çalışmak en azından Peygamberimizin bu ibadet ruhuna ve aşkına muhalefettir.

Bu kısa açıklamadan sonra sorunun cevabına geçelim: Cenab-ı Hak, Nisa suresinde şöyle buyuruyor:

“Muhakkak ki, namaz, müminler üzerine vakitleri belirli bir farz olarak yazılıdır.” — Nisa Suresi,103

Ayette, namazın “vakitleri belirli bir farz” olduğu haber veriliyor. Bu belirli vakitler Peygamberimizin uyguladığı ve ehl-i sünnet cemaatinin bin dört yüz senedir kıldığı şekildedir. Namazı azaltmaya yönelik ve tamamen nefse dayanan tahminlere gerek yoktur.

İsra Suresinin 78. ayeti de şu meal dedir:

“(Habibim) Sen günün zevalinden gecenin karanlığına kadar namazın ikamesine ve bilhassa sabah namazını sabahın beyazlığına kadar kıraate devam et....”

Hud Suresinde de şöyle buyrulur:

“Hem de gündüzün taraflarından ikisinde, gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Çünkü, güzel işler, kötülükleri giderir. Bu, idraki olanlara bir öğüttür.”

— Hûd Suresi, 114

Bu ayetin tefsirinde “gündüzün taraflarından ikisinde” ifadesinin öğle ve ikindi namazlarını, “gecenin gündüze yakın saatlerinde” ifadesinin de akşam, yatsı ve sabah na-

mazlarını gösterdiği kaydedilir. Elmalılı Hamdi Efendi, bu ayetin tefsirinde “gündüze yakın saatleri” ifade eden “zülefen” kelimesinin “zülfe”nin çoğulu olduğuna, Arap lisanında da cem’in ekallinin (çoğulun en azının) üç olduğuna dikkat çeker. Böylece namazın beş vakit olduğunun açıkça ifade edilmiş olduğunu kaydeder. (Cilt 4; sayfa 2830)

Rum Suresinde de, mealen, şöyle buyrulur:

“Haydi siz, akşama ulaştığınızda, sabaha kavuştuğunuzda, gündüzün sonunda ve öğle vaktine eriştiğinizde göklerde ve yerde hamd kendisine mahsus olan Allah’ı tesbih edin.”

— Rum Suresi, 17-18

Bu ayet-i kerimede dört ayrı vakit açıkça zikredildiğinden, namaz vakitlerini üçe indirmek ayetin hükmüne tamamen muhalefettir.

Tefsirlerde, “akşama ulaştığınızda şeklinde tercüme edilen kısım için “akşam ve yatsı namazlarının” kastedildiği, “sabaha kavuştuğunuzda” ile sabah namazının, “gündüzün sonu” ile ikindi namazının kastedildiği ifade edilir. Öğle vakti zaten ayette açıkça zikredilmiştir. Buna göre söz konusu iki ayet namazın beş vaktini de beyan etmiş oluyor.

Beş vakit namazla ilgili pek çok hadis-i şerif de bulunmaktadır. Bunlardan örnek olarak ikisini takdim edelim:

Mecid ahalisinden birisi Peygamber Efendimize “İslam’ın ne olduğunu” sorar.

Peygamberimiz (asm.):

“Bir gün içinde beş vakit namazdır.” diye cevap verir.

Adam, “Üzerimde bu namazlardan başkası olacak mı? dediğinde, Allah Resulü (asm.):

“Hayır. Meğer ki tadavvü edesin (Yani kendiliğinden nafil namaz kılasın.) şeklinde cevap verir.

— (Müslim, Babü'l-Mesacid, 31; Ahkâmü'l-Kur'an (İmam Tahavi) Cilt 1, Sayfa 171)

Ebu Katade'den rivayet edildiğine göre, Peygamber Efendimiz (asm.) şöyle buyurdu:

“Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyurdu:

Muhakkak ben senin ümmetin üzerine beş vakit namazı farz kıldım. Vakitlerinde bunları kılmaya devam eden kimseyi cennete koyacağımı ahd ettim. Namazlarına devam etmeyen kimseye ise hiçbir ahdim yoktur.”

— (Sünen-i Ebi Davut, Kitabü's-salat, Cilt 1, Sayfa 117)

SORU: Namazın beş vakte hikmet-i tahsisinin çok hikmetlerinden bir tanesine işaret ediliyor. Acaba başka hikmetler hususunda bir fikir ve kanaatiniz var mıdır?

BU USLÛP, Üstadın sıkça başvurduğu bir anlatım metodudur. Ele aldığı meselenin azametini zihinlere iyice nakşetmek için, kendi anlattıklarının “denizden bir katre, dağdan bir zerre, güneşten bir lem’a” olduğunu nazara verir.

Namaz vakitleri konusunda da Üstat çok önemli hikmetleri nazara vermiş, ancak “Hikmetler bunlarla sınırlı değildir, ben bunlardan sadece birini nakletmiş oldum.” demek istemiştir.

Konu şöyle de düşünülebilir:

Bediüzzaman bu söze başlarken “bu vakitlerde Cenab-ı Hakk’ın daha ziyade tespih, tekbir ve hamd edilmesi gerektiğini nazara verir. Nitekim Peygamber Efendimiz (asm.) farzlar dışında çok nafil namazlar kılmıştır. Keharet vakitleri dışında hemen her zaman, bir vesileyle, Rabbinin huzuruna çıkmanın manevî hazzını tatmıştır; kuşluk namazı, evvabin namazı, şükür namazı, sefer namazı, mübarek gecelerde kılınan namazlar gibi...

Üstad’ın *İşarâtü’l İ‘caz*’daki ibadet tarifine bu nazarla

baktığımızda ibadetin hikmetlerine dair olan bütün bu beyanların, farz olarak kıldığımız bu beş vakit namazda kendini daha çok gösterdiğini söyleyebiliriz.

Belki bir hikmeti de sizin birinci sorunuza cevap vermek olabilir. Üstad bu muhteşem risalesiyle namazın beş vakte tahsisin hikmetlerini anlatırken aynı zamanda namazın beş vakit olup, üç vakit olmadığına da önemli bir vurgu yapmış oluyor.

SORU: Her bir namazın vakti: 1- Mühim bir inkılap başı 2- Azim bir tasarruf-u İlâhînin ayinesi 3- İhsanat-ı külliye-i İlâhiyenin birer makesi: ifadelerini misallerle ile açabilir misiniz?

DÖRDÜNCÜ NÜKTE'DE bu konunun misalleri verilmektedir. Sadece birisi üzerinde duralım:

Sabah namazının başlangıcı mühim bir inkılabın ilk adımıdır. Gecenin karanlığı gidiyor ve yerini gündüzün aydınlığına bırakıyor. Bu büyük bir değişimdir.

Bu değişimin olması için “azim bir İlâhi tasarruf” icra edilmektedir. Koca dünya döndürülmekte, yatsıdan itibaren saatlerce süren bu dönüşle aydınlığın sahiline ulaşıl-

miş olmaktadır. Zelzelede bir şehrin bütün binalarıyla, bütün insanlarıyla sallanmasını hayretle gören ve düşünen insanların, koca dünyanın dönmesi gibi azim bir tasarrufu görmezlikten gelmemeleri gerekir. İşte gafletle çoğu zaman geçirtilen ve ülfetle göz ardı edilen bu büyük tasarrufu seyretmemiz ve düşünmemiz için o inkılap vaktini uyku ile geçirmeyip namaz kılmamız emredilmiştir.

Birçok azim tasarruflar, icraatlar olabilir ki sonunda hiçbir payda çıkmaz. Faraza, Cenab-ı Hak Merkür gezegeninin tamamını bir anda buğday tarlasına çevirseydi, bu azim bir tasarruf olurdu, ama biz o tasarruftan bir fayda göremeyeceğimiz için bu tasarruf bize bir ihsan olmazdı. Dünyanın dönüşü ise öyle değildir. Bu tasarruftan külli ihsanlar çıkıyor, gündüz geliyor, insanlar maişet için çalışmaya başlıyorlar.

Bu nüktede sabah namazının vaktinin baharın evveline, insanın ana rahmine düşmesine, kainatın altı günlük yaratılış programının birinci gününe benzediği nazara veriliyor. Bunların her biri büyük bir inkılap, azim bir tasarruftur ve büyük bir ihsandır.

Konunun devamında diğer namaz vakitlerindeki inkılaplar nazara verilmektedir. Bunların tümü (a) Mühim bir inkılap başı, (b) Azim bir tasarruf-u İlâhînin ayinesi, (c) İhsanat-ı külliye-i İlâhiyenin birer makesidirler.

SORU: “Nimetlerin iki vakit ortasında toplanmış yekûnu” ifadesini nasıl anlamalıyız?

NİMET ŞÜKRÜ GEREKTİRİR. Bir namaz vaktinden diğerine kadar, “dünya üzerinde saatlerce yaptığımız seyahatten, nefes alıp vermemize, hücrelerimizin değişmesinden kanımızın temizlenmesine kadar sonsuz nimetlere mazhar oluyoruz. Cenâb-ı Hak, rahmetiyle bu iki vakit arasında toplanmış bütün bu nimetlere şükür olarak o kıldığımız farz namazı kabul ediyor.

SORU: Allah’ın, celaline karşı kavlen ve fiilen sübhanallah demek, kemaline karşı lafzan ve amelen Allahüekber demek ve cemaline karşı da kalben ve lisanen hamd etmek ne anlama geliyor?

ÖNCE ŞUNU ifade edelim. Celal denilince Allah’ın bütün celalî isimleri kast edilmektedir; Celil, Kahhar, Azim, Aziz, Cebbar, Mümit, Müzill gibi.

Cemal denilince de bütün cemali isimler hatırlanır; Rahman, Rahim, Muhyi, Rezzak, Cemil, Mücemmil, Müzeyyin, Ğaffar, Settâr, Şafî gibi.

Aynı şekilde kemal kelimesiyle de bütün kemalî isim-

lere işaret edilir; Ehad, Samed, Hayy, Kayyum, Kadim, Baki, Ferd gibi.

Bediüzzaman, esma tecellilerini anlatırken bunların bir biri içinde seyredilebileceğine özellikle dikkat çeker. Cemalin gözünde celal, celalin gözünde cemal olduğunu nazara verir. Meselâ semada celâl, zeminde cemâl hakim ise de semanın da ayrı bir güzelliği, zeminin de yine ayrı bir haşmeti, azameti vardır.

Çiçekte cemal daha net görülmekle birlikte onun yaratılması ancak Allah'a mahsus bir kemaldır de. Bunları kesin hatlarla ayırmak doğru olmaz. Ancak bazı mahluklarda yahut olaylarda cemal daha hakim olarak görünür, bazılarında celal, bazılarında da kemal. Bu tecellileri böyle değerlendirmek gerekir.

Bu kısa açıklamadan sonra sorunun cevabına geçelim:

Bu sözde namaz tesbihatıyla insanın mahiyeti arasında çok harika bir ilgi kurulmuştur. Nur Risalelerinde sıkça işlendiği gibi insanın mahiyeti acz, fakr ve nakstan (kutsurdan) yoğrulmuştur. Yani insan sonsuz fakirdir, gözden güneşe, havadan ciğere, mideden gıdaya uzanan sonsuz bir ihtiyaç içindedir. Bunların hiçbirini kendi gücüyle yapamaması yönüyle de insan sonsuz fakirdir. Naks ve kusura gelince bu iki kelime kemalin zıddı olarak kullanılırlar. Burada geçen kusur bazen günahla karıştırılıyor. Her gü-

nah onu işleyen insan için bir kusurdur, bir noksanlıktır; ama her kusur günah değildir.

Şöyle ki:

Her insan, yorulması, acıkması, uyuması, unutması, ömrünün kısalığı, iradesini cüzi oluşu gibi nice yönleriyle sonsuz derece nakıstır, kusurludur.

Namaz boyunca insan Rabbinin celalini hatırlayarak Onu tespih eder, cemalini hatırlayarak O'na hamd eder ve sonsuz kemalini hatırlayarak O'nu tekbir eder. Onun ruhu bu ulvi zikirleri yaparken sanki bedeni de onu destekler, onu tasdik eder.

Namaza başlarken Allahu Ekber der. O bu tekbiri yaparken iki elini birlikte kulaklarına doğru kaldırmakla da sanki selama durur ve bu tekbiri destekler.

Tekbirden hemen sonra “sübhaneke llühamme ve bi hamdik” (Allah'ım seni noksan sıfatlardan tenzih eder ve sana hamd ederim) der. Allah'ı önce tespih eder ve aka-binde ona hamd eder.

Tespihin manasıyla namazın hareketleri arasındaki ilgi çok daha net olarak okunur.

Sübhanallah diyen insan Allah'ı bütün noksan sıfatlardan tenzih etmiş olur. İşte bir mümin namaz esnasında rükua gittiğinde “sübhane rabbiyel azîm” der, Azim olan Rabbinin tespih eder. O'nu noksan sıfatlardan kavlen (söz

ile) tenzih ederken kendi noksanlığını da rüku ile, yani huzurunda bel bükme suretiyle fiilen de ilan etmiş olur. Aynı şekilde, secdeye kapandığında “sübhan rabbîyel a’la, diyerek Allah’ı kavlen tespih ederken, fiilen de yüzünü yere sürmekle kendi noksaniyetini ilan etmiş olur.

Hamd ile namazın hareketleri arasındaki ilgi biraz perdeli gibidir. Tespihteki kadar net görülemez, ama vardır.

Anatomi ve biyokimya dalındaki bilim adamları, insanın bir elini kaldırıp indirmesinin yüzlerce kimyevî reaksiyonla gerçekleştiğini söylüyorlar. Buna göre namazdaki her hareket yüzlerce, binlerce kimyevî reaksiyon sonunda meydana geliyor. Ve bu hareketlerin her birisi hamdi gerektiren büyük bir mucize ve yine insan için büyük bir nimet oluyor.

Öte yandan konuya şöyle de yaklaşsak her halde yanlış yapmış olmayız:

Namaz kılan mümin, rükudan kalkarken Allah’a hamd eder; Semi’ Allahü limen hamideh der.

Böylece sanki bütün terakkilerin, bütün inkişafların Allah’ın ihsanıyla olduğunu ilan etmiş olur. Bükülmüş belini doğrultan Allah olduğu gibi, mahlukatın her türlü sıkıntılarını gideren, onlara her çeşit terakki imkanlarını veren de yine Allah’tır. Aynı mana secde sonunda kıyama geçtiğinde Fatiha suresini okunurken de kendini göste-

rır; bütün hamdin Allah'a, Rabbü'l-âlemîne ait olduğunu ilan eder.

Toprağa atılmış çekirdekler sanki secde halindedirler, Allah'ın ihsanıyla yeryüzüne çıkar ve boy gösterirler. Bu ise onların kıyamı gibidir.

Namazdan sonra dua ederken ellerimizi açmamızda da acz, fark ve naks yönlerimiz birlikte kendilerini gösterirler.

SORU: Tesbih, tekbir ve hamdin namazın çekirdekleri hükmünde olması ne demektir? Namaz bu çekirdekleri geliştirip büyümesiyle mi meyve verme konumuna geliyor?

BEDİÜZZAMAN, “imanın manevi bir tuba-i cennet çekirdeği taşıdığını” söylüyor. İman manevî bir hadisedir, kalbin Rabbine inanması, O'nu tanıması, O'na muhabbet beslemesidir. Bu manevî çekirdek ahirette cennet olarak, cennetteki tuba ağacı olarak kendini gösterecektir.

İşte namazın çekirdekleri de “Cenab-ı Hakk'ı tesbih ve tazim ve şükürdür.”

Kalpde bu ulvi görevlerin yapılmasına yönelmekle başlayan gelişme süreci namazın kılınmasıyla tamamlanır. Artık bu manalar madde âleminde de kendini gösterir

hale gelmişlerdir. Bu ise bir çekirdeğin gelişip ağaç olmasına benzetilmiştir.

İlim tahsil eden bir öğrenci öğrenimini tamamlayıp ilmini icra edebileceği bir makama oturtulduğunda, o kürsü, o mevki söz konusu öğrencinin ilmi çalışmalarının bir neticesi, bir meyvesi olarak değerlendirilebilir.

SORU: Namazın sonunda da bu üç tespihin söylenmesi namazın manasını nasıl te'kid ve takviye ediyor?

NAMAZIN hemen başında bu üç zikir vardır. Tekbirle başlanır, sübhaneke okunmaya başlanır ve “bihamdik” denilerek hamd edilir.

Rükua giderken tekbir getirilir, rükuda “Sübhane Rabbiyel-Azîm” denilerek tespih yapılır, kalkarken “Semi' Allahü limen hamideh” denilerek hamd edilir.

Secdeye giderken de aynı şekilde tekbir getirilir, secde de “Sübhane Rabbiyel- A'la” denilerek tespih görevi yapılır. Tekbir getirilerek kıyama durulur, “Fatihada” Rabbül âlemine hamd edilerek bu görev de yerine getirilir.

Demek oluyor ki, mümin namaz boyunca Allah'ı tesbih, tekbir ve hamde eder. Namazın sonunda da sanki yaptığı bu zikirleri toplu olarak tekrarlamak, o manaları

desteklemek, kuvvetlendirmek manasına aynı zikirleri, bu defa peş peşe, otuz üçer defa tekrarlar.

SORU: İkinci nüktede sübhanallah diğen bir kulun, “Rabbinin kâinatın bütün kusuratından mukaddes ve muarra olduğunu” ilan ettiği söyleniyor.

Ancak başka yerlerde kâinatta kusursuz bir faaliyet ve sanat icra edildiği ifade edilmektedir. O zaman bu noksanlık ve kusur kelimesi nasıl anlaşılmalıdır?

BU NÜKTEDE sübhanallahın üç ayrı manasına dikkat çekiliyor:

Birisi Allah’ın mukaddes zatının her türlü noksandan münezze olmas. Diğer batıl dinlerin Allah hakkında ileri sürdükleri bütün yanlış fikirlerden de münezze olması.

Üçüncüsü de “kâinatın bütün kusuratından mukaddes ve muarra” olması. Kusur, bir yönüyle kasır olma, noksan tarafı bulunma demektir. Güneşin hayat sahibi olmaması onun için bir noksanlık olduğu gibi, bitkilerin görüp işitmemeleri, hayvanların fikir yürütememeleri, insanların unutmaları, her konuda bilgi sahibi olmamaları, yo-

rulmaları, uyumaları da birer kusurdur. Mahlukatan bir kararda kalmayıp sürekli olarak değişime uğramaları da bir kusurdur. İşte Cenab-ı Hak, mahlukat alemindeki bu tür bütün noksanlıklardan münezzehtir.

Kâinattaki faaliyetlerin kusursuz olarak icra edilmeleri ayrı bir konudur; İmam Gazalının “daire-i imkânda daha ahsen yoktur,” “yani her şey kendi mahiyetine göre en güzel, en mükemmel şekilde yaratılmıştır,” hükmünü her şeyin tasdik ettiğini ifade etmektedir. Taşın cansız olması güzeldir.

Ağacın yarı canlı olması, hayvanın da canlı olması... Taşlar da ağaçlar gibi büyüselerdi o güzellik, o mükemmellik kalmazdı.

“Tegayyür ve tebeddül; hudûstan ve tekemmül etmek için tazelenmekten ve ihtiyaçtan ve maddilikten ve imkândan ileri geliyor. Zât-ı Akdes ise hem kadîm, hem her cihetçe kemal-i mutlakta, hem istiğna-yı mutlakta, hem maddeden mücerred, hem Vâcib-ül Vücud olduğundan; elbette tegayyür ve tebeddül muhaldir, mümkün değildir.” — Lem’lar (30.Lem’a)

SORU: ‘İnsan şu âlem-i Kebirin bir misal-i musağgarıdır.’ cümlesini açar mısınız? Her insan bu hakikati taşıyor mu?

MİSAL-İ MUSAĞĞAR, küçültülmüş misal demektir. Kâinat büyük âlem, insan ise onun küçültülmüş bir numunesi olan küçük âlemdir. Bu benzetme nur risalelerinde çokça geçer. Bir risalede, “insanın bu kâinat ağacının en son ve en cemiyetli meyvesi olduğu” ifade edilir. Meyve ise ağacın küçültülmüş hali gibidir. Oadaki çekirdek, ağacın bütün özelliklerini netice verecek bir programa sahiptir. Bu mana daha başka bir şekliyle, kâinat ve insan arasında da geçerlidir. Kâinattaki levh-i mahfuzun küçük bir misali insanın hafızasıdır. Âlem-i misalin bir numunesi insanın hayalidir. Taşların misali kemikler, toprağın misali ise etlerdir. Melekler âleminin bir küçük misali de insanın ruh dünyasında kaynaşan hissiyattır.

Ruhlar âlemi insanın ruhuyla temsil edilirken, bu varlık âleminin “şehadet ve gayb” (görünen ve görünmeyen âlemler) olarak iki kısma ayrılmasının da bir küçük misali insanın “bedeni ve ruhudur.”

Arş bütün âlemlerin bir idare merkezi olduğu gibi “Kalb de bir arştır.”, o da beden âleminin emir ve komuta merkezidir.

Daha böyle yüzlerce yönden insanla kâinat arasında ilgi vardır; ağaçla meyve arasındaki ilgi gibi.

“Her insan bu hakikati taşıyor mu?” sorusuna gelince; insanla kâinat arasındaki bu ilgi sadece belli insanlar için

değil bütün bir insan nevi için geçerlidir.

Dünyaya gelen her çocuk bu özellikleri taşıyarak doğar. Bu harika yaratılışının gereğini yerine getirip getirmeme konusunda ise insanlar arasında Üstad'ın ifadesiyle “arştan ferşe, seradan süreyyaya, zerreden şemse” kadar farklılık vardır. Bu ayrı bir konudur.

SORU: Fatihanın Kur'an'ı Azimüşşanın timsal-i münevveri olmasını nasıl anlamalıyız?

İNSAN kâinatın küçük bir misali olduğu gibi, Fatiha suresi de Kur'an'ın nurlu bir timsalidir.

İşarat'ül-İcaz'da, Kur'an-ı Kerim'in maksatları dörde ayrılarak incelenir: Tevhid, Nübüvvet, Haşir, “adalet ve ibadet”.

Bu dört maksat Fatiha suresinde de mevcuttur.

Bu sure, bütün hamdin Allah'a has olduğunu beyan ile başlar. Bu ise tevhidi ifade eder. Daha sonra, Allah'ın bütün âlemlerin yegane rabbi olduğuna “Rabbül âlemin” ismiyle vurgu yapılır. Bu da yine tevhidin, tevhid-i rububiyetin ilanıdır.

Malikiyevmiddin, haşir ayetlerinin; iyya ke na'büdü ise ibadet ayetlerinin birer temsilcisi gibidirler.

Sırat-ı müstakim üzere bulunan ve kendisine İlâhî

in'amların, ihsanların edildiği (enamte aleyhim) zümre ise başta peygamberler olmak üzere "sıdıklar, şehitler ve salihler'dir.

Öte yandan, Kur'an-ı Kerimde ne kadar İlâhi isim geçmişse bunları temsil etmek üzere Allah, Rahmân ve Rahîm isimleri zikredilmiştir. Malikiyevmiddin de bir İlâhi isim olmakla birlikte, yukarıda geçtiği üzere bu isim haşir ayetlerinin tümünü temsil eder.

Bütün dua ayetleri "iyya ke nestein"de özetlenmiştir.

Allah'ın gazabına uğramış ve O'nun nurlu yolundan sapmış bulunun bütün insanlar ise "mağdup" ve dâllîn" kelimelerinde özet olarak mevcutturlar.

**SORU: Namazın da bütün ibadetlerin enva-
ına fihriste olması ne demektir?**

NAMAZDA yeme içme olmadığı için bir nevi oruç tutulmaktadır. Kâbeye yönelmek de haccı temsil etmektedir. Namazda geçen vakit ömrün zekâtı olarak düşünülebileceği gibi, elbisemizde meydana gelen yıpranma da yine bir nevi sadaka (sadaka-i maliye) olarak kabul edilebilir.

Öte yandan, namaz bütün mahlukatın esnaf-ı ibadetlerini de temsil etmektedir. Ağaçlar kıyam halindedirler. Hayvanlarda rüku daha net olarak görülür. Yerde sürünen

canlılar, yahut ağızlarıyla otları koparmaya çalışan hayvanlar da bir nevi secde halindedirler.

Melekler âleminin de ibadetleri namazda temsil edilir. Sürekli kıyamda olan melekler bulunduğu gibi, daima rükuda veya secdede olan melekler de vardır. Bu üç nevi ibadet de namazda mevcuttur.

Namazda okunan surelerin manalarını düşünmek de insanı, sürekli olarak tefekkür halinde bulunan ve mahlukatın ibadetlerini temsil eden meleklerle benzetir.

SORU: Üçüncü Nüktede nazara verilen “Namaz – Kâinat – İnsan ve Kur’an” ilişkisini nasıl anlamalıyız?

NAMAZDA Fatiha suresini okuyan insan şöyle ulvî bir tablo sergilemektedir:

Kâinatın küçük bir misali olan insan, bütün ibadetlerin fihristesi olan namazda, Kur’anın hülasası olan Fatiha suresini okumaktadır.

Burada üç özetin birlikteliğine dikkat çekilmektedir.

SORU: Dördüncü Nükte’deki tabakat-ı ömr-ü insan ve edvar-ı ömr-ü âlem tabirlerini nasıl anlamalıyız?

BEDİÜZZAMAN, “insan ve kâinatı” ağaçla meyveye benzetir. Ve ağaçta olan birçok kanunun meyvede de kendini gösterdiğine dikkat çeker.

Kâinat, Kur'anı Kerimde “altı gün” ile ifade edilen “altı devrede” yaratılmıştır. İnsan da ana rahminde ana hatlarıyla altı devre geçirir: Nutfe, alaka, mudğa, azm, lahm, halk-ı cedit.

İnsan, dünyaya geldikten sonra da bu tedric kanunu, bu hikmetli yaratılış tecellisine devam eder ve insan ömrü “bebeklik, çocukluk, gençlik, ihtiyarlık devrelerinden geçer. “Tabakat-ı ömr-ü insan” ifadesi bu devreleri ifade etmektedir.

SORU: Dokuzuncu Söz’de beş vaktin hikmeti anlatılırken buna bir de gece namazı olan teheccüd namazı ilave ediliyor. Bunun hikmeti ne olabilir?

BEŞ VAKİT NAMAZ FARZDIR. Bunun için bu sözde beş vaktin hikmetleri anlatılmıştır. Bu beş vakit farz namaz dışında birçok nafîle (yani farz ve vacip dışında kılınan) namazlar da vardır. “Kulum bana en fazla farzlarla yaklaşır, sonra nafîlelerle....” mealindeki hadis-i kutsî gereği, Allah Resulü (asm.) kuşluk namazından, sefer namazına

kadar çok farklı nafile namazlar kılmiştir. Bizim için nafile olan bu namazlardan birisi de teheccüt namazıdır. Bu namaz Peygamber Efendimize vaciptir. Nafileler içinde sadece bu namazın peygamberimize vacip kılınması bu namazın çok büyük bir önem taşıdığının en güzel ifadesidir. Ve Üstadımız, beş vakte ilave olarak bu namaza da bu bahiste yer vermiştir.

SORU: Yatsı namazında ve onun vaktindeki hikmette geçen, ‘insanın bakiye-i asarının da kaybolduğu ve nisyana uğradığı’ ifadesini açar mısınız?

BAKİYE-İ ASAR denilince insanın geride bıraktığı her şey anlaşılır. Bunlar ana hatlarıyla, evlat, mal ve makamdır. İnsanın kabre konulmasından kısa bir süre sonra malı taksim edilir; artık o mal başkalarının olmuştur. Makama zaten en kısa zamanda bir vekil atanır ve prosedür süratle tamamlanarak vekil asil yapılır. Artık o makamda da o kimsenin namı şanı kalmamış, unutulmaya terk edilmiştir.

İnsanın geride bıraktığı çocukları ve diğer yakınları ise onu bir süre anarlar. Fatihalarında onun ismini zikreder, durumları müsait ise kurban bayramında bir hisse ona ayır-

rır, sevabını ona bağışlarlar. Bütün bu yapılanlar akşam ile yatsı arasında geçen zamana benzetilmiştir. Yani gündüz kaybolmuş, ancak gece bütün siyahlığıyla henüz çökmemiş, kısmî bir aydınlık kalmıştır. Yatsı vaktinde karanlık yeryüzünü bütünüyle bürürken, insanın geride bıraktığı yakınları da ölümü tadar ve bu dünyadan göçüp giderler. Artık ona ne bir Fatiha okuyacak kimse kalmıştır, ne de onun namına hayır yapacak birisi. İşte bu hal insanın yatsı vaktidir.

Bu vakti ibretler düşünmeli ve ölümü tatmadan kendi elimizle kendi sevap hanemize daha çok sevap yazmaya çalışmalı, geride bıraktıklarımıza bel bağlamamalıyız.

PIŞMAN RUH

BİR CENAZENİN kabre konulmasından sonra, böcekler bedene ilişinceye kadar, hısım akraba da taziyelerini hemen hemen bitirmiş oluyorlar. Daha sonra mirasçılar mal bölme görüşmelerine, hayvancıklar da bedeni parçalamaya koyulurlar. Her iki faaliyet de, bir bakıma, birlikte yürütülüyor. Beden tüketiliyor, servet dağıtılıyor.

Bu hali hayretle seyreden ruh, gafletle geçen günlerine şimdi pişman olarak elini dizine vurmak istiyor; ama ortada artık ne el kalmıştır, ne de diz.

SORU: Beşinci nüktede insanın fitraten gayet zayıf ve aciz olduğu anlatılıyor. Başka yerlerde ise eşref-i mahlukat, halife-i ruy-i zemin ve mükerrem bir mahluk olduğu ifade ediliyor. Bu iki farklı değerlendirmeyi nasıl yorumlarsınız?

YİRMİÜÇÜNCÜ SÖZ'DE insanın sonsuz aciz ve fakir yaratılışının hikmeti şöyle nazara verilir:

"Fâtır-ı Hakîm, insanın mahiyet-i maneviyesinde nihayetsiz azîm bir acz ve hadsiz cesîm bir fakr dercetmiştir. Tâ ki, kudreti nihayetsiz bir Kadîr-i Rahîm ve gınası nihayetsiz bir Ganiyy-i Kerim bir zâtın hadsiz tecelliyatına câmi' geniş bir âyine olsun."

Yine aynı sözde insanın fiil ve infial cihetleri ayrı ayrı değerlendirilir. İnsan fiil cihetiyle çok aciz ve fakirdir, ama infial yani fiili kabul etme, İlâhi isimlerin tecellileri-ne ayna olma yönüyle insan bütün mahlukattan çok daha ileri bir makam sahibidir.

"Evet ey insan! Sende iki cihet var: Birisi, icad ve vücud ve hayır ve müsbet ve fiil cihetidir. Diğeri; tahrib, adem, şer,

nefy, infial cihetidir. Birinci cihet itibariyle; arıdan, serçeden aşağı.. sinekten, örümcekten daha zaıfsın. İkinci cihet itibariyle; dağ, yer, göklerden geçersin. Onların çekindiği ve izhar-ı acz ettikleri bir yükü kaldırırsın. Onlardan daha geniş, daha büyük bir daire alırsın.”

Fiil “iş yapma”, infial ise “fili kabul etme, yani kendisinde bir iş yapılma” cihetidir. Yazı yazmak bir fiildir, bir iştir. Kâğıt bu fiili kabul eder, yani onda yazı yazılır, havada ve suda (bu konuda) infial ciheti yoktur; onlara yazı yazamazsınız.

İnfial ciheti için Nurlarda çok güzel bir örnek geçer; ayna örneği.

Bir ayna fiil cihetiyle ı ışık sahibi değildir, o yönüyle son derece fakir ve acizdir. Ama bu ayna kendini güneşe karşı tuttuğunda, infial cihetiyle, yani tecelliyi kabul etme, güneşe ayna olma yönüyle yedi renge ve ısıya sahip olduğu gibi güneşi mesafesiyle de içine alır. Güneş o aynada yüz kırk dokuz milyon kilometre ötede tecelli eder. O birkaç bilimlik cam parçası bu kadar bir derinlik kazanır.

İşte iman ile Allah’a intisap etmek, aklını O’nun eserlerini tefekkürde kullanmak, his dünyasının yönünü ebediyete çevirmek de insanı böyle yükseltir, büyütür ve derinleştirir.

Diğer canlılar bu konuda insanla mukayese kabul etmeyecek kadar geridirler. Ve insan bu yönüyle arzın hali-fesidir. Arz ve semanın Hâlik'ının muhatabıdır. Ve O'nun ebedi saadet diyarına girmeye adaydır.

SORU: Bütün mahlukatın tahiyat-ı mübarekelerini ve salavat-ı tayyibelerini kendi hesabına Allah'a taktim etme ifadesinde;

a- Bütün mahlukatın tahiyat ve salavatı ifade etmesi nasıl oluyor?

b- Bunların tamamını herkes Allah'a bihak-
kın takdim edebilir mi? Kendi hesabına tak-
dimi nasıl anlamalıyız?

HER MAHLÛKUN Allah'ı tespih ettiği ayetle sabittir. Bu tespih çok yönlüdür. Bunlardan birisi Allah'ın kendisine ihsan ettiği hediyeleri ilan etmesidir. Tahiyye hediye manasını, salavat ise rahmet manasını ifade eder. "Hediye-i rahmet ifadesinde her iki mana birlikte bulunur.

Bediüzzaman mahlukata yapılan rahmetleri Yirmi Dördüncü Söz'de sıralarken ilk nimet olarak "ademde kalmayıp vücuda gelmeyi", yani yokluktan kurtulup var olmayı zikreder.

Daha sonra vücudun “pek çok eşkal ve vaziyetlerinden Müslim sıfatıyla insan suretine gelmeyi” en ileri bir rahmet olarak nazara verir.

İşte bu en büyük rahmete mazhar olmuş bulunan mümin insan, namazda bütün mahlukatın manevi tahiyyelerini de nazara alarak kendi namına Allah’a takdim eder; “iyya ke na’büdü” (biz ancak sana ibadet ederiz) derken, Allah’ın emri dairesinde hareket eden, O’nun kendisine yüklediği görevi eksiksiz yapmakla Rabbine ibadet etmiş olan bütün mahlukatı arkasına alıp onların bütün ibadetlerini Allah’a takdim etmesi gibi.

Kendi hesabına takdim konusunda Üstadın çok güzel bir misali vardır. Aynen aktarmak istiyorum:

“Eğer desen: ‘Şu küllî hadsiz nimetlere karşı nasıl şu mahdud ve cüz’î şükrümle mukabele edebilirim?’

Elcevab: Küllî bir niyetle, hadsiz bir itikad ile... Meselâ: Nasılki bir adam beş kuruş kıymetinde bir hediye ile, bir pa-dışahın huzuruna girer ve görür ki, her biri milyonlara değer hediyeler, makbul adamlardan gelmiş, orada dizilmiş. Onun kalbine gelir: ‘Benim hediyem hiçtir, ne yapayım?’ Birden der: ‘Ey seyyidim! Bütün şu kıymetdar hediyeleri kendi namıma sana takdim ediyorum. Çünkü sen onlara lâyıksın. Eğer benim iktidarım olsaydı, bunların bir mislini sana hediye eder-

dim.” İşte hiç ihtiyacı olmayan ve raiyetinin derece-i sadakat ve hürmetlerine alâmet olarak hediyelerini kabul eden o padişah, o biçarenin o büyük ve küllî niyetini ve arzusunu ve o güzel ve yüksek itikad liyakatını, en büyük bir hediye gibi kabul eder. Aynen öyle de: Âciz bir abd, namazında “Ettahiyatü lillah” der. Yani: Bütün mahlukatın hayatlarıyla sana takdim ettikleri hediye-i ubudiyetlerini, ben kendi hesabıma, umumunu sana takdim ediyorum. Eğer elimden gelseydi, onlar kadar tahiyyeler sana takdim edecektim. Hem sen onlara, hem daha fazlasına lâyıksın. İşte şu niyet ve itikad, pek geniş bir şükr-ü küllîdir. Nebatatın tohumları ve çekirdekleri, onların niyetleridir.” — Sözler (24.Söz)

Her tahiyyatta bu mana çekirdek olarak mevcuttur. Ama ağaç olması, meyve vermesi kişiler arasında çok farklılık gösterir.

SORU: Akşam namazı, nasıl Resul-i Kibriyanın Risaletine şehadet etmek manasına geliyor?

DÖRDÜNCÜ NÜKTE'DE asr (ikindi) zamanı “ahir-zaman Peygamberinin (asm.)” asr-ı saadetine benze-

tilmişti. Peygamberimizin asr-ı saadetle başlayan irşat görevi kıyamete kadar sürecektir. Bu dönemde başka bir peygamber gelmeyecek, ancak “Ümmetimin âlimleri ben-i İsrailin peygamberleri gibidirler.” hadis-i şerifinin de haber verdiği gibi İslâm’ın bütün bir insanlık âleminin hidayetine vesile olma gayretleri kıyamete kadar devam edecektir. Akşam namazı ile dünya sekerata başlayacak ve ahirzaman peygamberinin hidayet ve irşat faaliyetleri de böylece son bulmuş olacaktır. Ahiretin tarlası olan dünya, kıyamete kadar o âlem hesabına mahsulat verecek ve kıyamet öncesi iman şerefine eren Müslümanlar da bu mahsulatın “son saadet demeti” olarak kıyametten önce ölümü tadacaklar ve cennetin bekleme salonu olan kabre göçeceklerdir.

SORU: Akşam namazının, ‘bu fani misafirhanede bakiyane bir sohbet olduğunu’ izah edebilir misiniz?

HER NAMAZ, “bu fani âlemde bakiyane bir sohbettir”. Bütün namazlarda müminler Baki-i Zülcelal ve zülkemal olan Allah’ın huzuruna çıkar onunla bakiyane bir sohbet ederler. Ancak bu mana akşam namazında daha bariz olarak kendini gösterir. Çünkü akşam namazına duran bir

mümin, gündüzü geride bırakıp yüzünü kabre ve onun devamı olan haşre ve ebede dönmüştür.

SORU: Bu âlemin Malik-i hakikisinin, gece ve gündüzü, kış ve yazı, dünya ve ahireti, bir kitabın sahifeleri gibi suhuletle çevirmesini bir iki misalle izah eder misiniz?

AHİRETİN VARLIĞI Onuncu Söz'ün tamamında ve Yirmi dokuzuncu Söz'ün önemli bir kısmında izah ve ispat edilmiştir. Bu sorunun gerçek cevabı bu iki sözdür.

Önce haşirle ilgili bir ayet meali takdim edecek, daha sonra bu iki Söz'den sadece birer cümle nakledeceğim.

Haşirle ilgili bir ayet-i kerime:

“Ölüden diriye, diriden de ölüyü O çıkarıyor. Yeryüzünü ölümünün ardından O canlandırıyor. İşte siz de (kabirlerinizden) böyle çıkarılacaksınız.” — Rum Suresi, 19

“Hem bu bahar haşrine benzeyen, dünyanın her devrinde, her asrında, hattâ gece gündüzün tebdilinde hattâ cevû-i havada bulutların icad u ifnasında haşre nümune ve misal ve emare olacak ne kadar nakışlar yaptığını gözünle görüyorsun.” —Sözler (Onuncu Söz, 9.Hakikat)

“Bir şahsın müddet-i ömründe başına gelmiş birçok kıyamet çeşitleri vardır. Her gece bir nevi ölmekle, her sabah bir nevi dirilmekle emarat-ı haşriye gördüğü gibi, beş-altı senede bil-ittifak bütün zerratını değiştirerek, hattâ bir senede iki defa tedricî bir kıyamet ve haşir taklidini görmüş. Hem hayvan ve nebat nevilerinde üçyüzbinden ziyade haşir ve neşir ve kıyamet-i nev’iyeyi her baharda müşahede ediyor. İşte bu kadar emarat ve işaret-ı haşriye ve bu kadar alâmat ve rumuzat-ı neşriye elbette kıyamet-i kübranın tereşşuhatı hükmünde, o haşre işaret ediyorlar.” — Sözlür (29.Söz)

Haşrin ispatında sözü bu iki harika söze bırakarak “Bu âlemin Malik-i hakikisinin, gece ve gündüzü, kış ve yazı, dünya ve ahireti, bir kitabın sahifeleri gibi suhuletle çevirmesi” meselesinde sadece bir noktaya dikkat çekmekle yetinmek istiyorum. “Dünya sayfasını kapayıp ahiret sayfasını açmak”, sonsuz kudret ve mutlak irade sahibi olan Allah için son derece kolaydır. Bu hakikatin rahatlıkla anlaşılması ve kabul edilmesi için Üstadımız burada iki önemli hadiseye dikkat çekmektedir: Gecenin gidip yerine gündüzün gelmesi ve kışın gidip yazın gelmesi.

Beşer takatinin çok ötelерinde olan bu iki hadisenin ve bu iki inkılabın ne kadar kolaylıkla icra edildiğini herkes görmektedir. İşte bu muazzam ve muhteşem değişimleri

bu kadar kolayca yapan kudrete dünyayı götürüp ahireti getirmenin hiç ağır gelmeyeceğini her akl-ı selim rahatlıkla kabul eder.

SORU: İşa vaktinde İbrahimvari ‘Lâ-uhıbbü’l-âfilîn’ demeyi nasıl yorumlarsınız? Burada Hz. İbrahim (a.s) ile ilgili hangi hadise nazara veriliyor?

HZ. İBRAHİM’İN (as.) babası ve kavmi putlara ve yıldızlara tapıyorlardı.

En’am Suresinde Hz. İbrahim’in bu yanlış inanca karşı çıktığı ve babasını şöylece ikaz ettiği haber veriliyor:

“Bir zaman İbrahim, babası Âzer’e: Putları ilah mı ediniyorsunuz? Doğrusu ben seni ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde görüyorum, demişti.” —En’am Suresi, 74

Hız. İbrahim’in yıldızı görünce “İşte benim rabbim budur” deyip, yıldız kaybolunca da “Ben kaybolup gidenleri sevmem” demesini tefsir alimlerimizin büyük çoğunluğu şöyle yorumlamışlardır:

Bu ifade, gök cisimlerine tapanları kınamak ve onların yanlış yolda olduklarını bildirmek için kullanılmıştır. Yani,

bu mu benim rabbim? manasınadır ve yıldız kaybolunca, bu batmaya mahkum olan şey ilah olamaz demesi gerçek inancını başkalarına da ders vermek içindir. Az da olsa bazı tefsir alimleri İbrahim peygamberin bu sözü gerçek manada söylediğini, daha sonra yıldızın batması üzerine fikrinden vazgeçtiğini söylerler. Bu tefsire göre, İbrahim aleyhiselamın yıldızı, Ay'ı ve Güneşi ilk defa görmesi ve onların batmalarına yeni şahit olması gerekir. Halbuki, bu sözü sarf ettiği zaman hakkı bulmuş ve babasını ikaz edecek bir yaşa varmıştı.

Surenin 75. ayeti bu konuda bizi aydınlatmaktadır:

“Yakinen iman edenlerden olsun diye İbrahim’e göklerin ve yerin muhteşem mülkünü öylece gösteriyorduk.”

Demek oluyor ki, Hz. İbrahim gökleri ve yeri yeni görüyor değildi. Ancak, tefsirlerde beyan edildiği üzere, daha erginlik çağına gelmeden ve henüz kendisine peygamberlik görevi verilmeden fikrî bir olgunluğa erdirilmiş, o da Allah'ın ilhamı ve irşadiyle gökleri ve yeri hikmetle değerlendirmiş ve gök cisimlerine değil onları yaratana ibadet edilmesi gerektiğini istidlal yoluyla kavramıştı.

Gökleri ve yeri teması sırasında söylediği “İşte benim Rabbim budur.” sözü, insanlara yanlışlarını ikaz için söy-

lediği bir giriş cümlesi niteliğindedir. Nitekim, Ay batıp kaybolunca, “Eğer Rabbim beni doğru yola sevk etmeseydi, yemin olsun ki sapık kavimden olurdum.” demiş, keza güneşin kaybolması üzerine de:

“Ey kavmim! Ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden uzağım.” buyurmuştur.

Bu tefekkür yolculuğunun sonunda ise şöyle demiştir:

“Şüphesiz ki ben, hanîf olarak (Allah’ın birliğine inanarak) yüzümü gökleri ve yeri yaratmış olana çevirdim. Ve ben, müşriklerden (Allah’a ortak koşanlardan) değilim.”

— En’am Suresi, 79

Cenâb-ı Hakk, bu kıssayı Peygamberimize vahy etmiş, O da bunu Mekke halkına anlatarak onları putperestlikten men etmeye çalışmıştır.

Kıssanın yatsı namazıyla ilgisini şöyle kurabiliriz:

Dördüncü Nüktede yatsı namazının vakti girince “gündüzün tamamen kaybolduğu, kışın beyaz kefeniyle ölmüş yerin yüzünü örttüğü ve ölen kişinin geride bıraktığı bakiye-i asarının da ölüp nisyan perdesi altına girdikleri” nazara veriliyor. Bunların hepsi “afilin” yani “uful eden, batan, kaybolanlar” zümresine giriyorlar. “La-uhibbül afilin” sözüyle insan kalbinin bunların hiçbirisiyle tat-

min olamayacağına ve bunları sevmek için yaratılmadığına dikkat çekilmiş olunuyor.

Ayetten bu dersi alan bir mümin, ancak Mahbub-u Bakinin muhabbetiyle tatmin olabilen kalbini, batıp kaybolan kişilere, makamlara ve servetlere bağlamaz.

“Bir matlub ki, gurubda gaybubet etmeye mahkûmdur; kalbin alâkasına, fikrin merakına değmiyor. Â mâle merci olamıyor. Arkasında gam ve kederle teessüf etmeye lâayık değildir. Nerede kaldı ki kalb ona perestîş etsin ve ona bağlansın kalsın.

Bir maksud ki, fenada mahvoluyor; o maksudu istemem. Çünkü fâniyim, fâni olanı istemem; neyleyeyim?..

Bir mabud ki, zevalde defnoluyor; onu çağırmam, ona iltica etmem. Çünkü nihayetsiz muhtacım ve âcizim. Âciz olan, benim pek büyük derdlerime deva bulamaz. Ebedî yaralarım merhem süremez. Zevalden kendini kurtaramayan nasıl mabud olur?” — Sözler (17. Söz)

SORU: Bir dakikacık ömr-ü baki içinde bir parçacık bir sohbet-i bakiyenin, dünyaya nur serpmesi, istikbali ışıktandırması, mevcudatın firak ve zevalinden neşet eden yaralara merhem olmasının izahı nasıldır?

“İNSAN EBED İÇİN yaratılmıştır ve ebede gidecektir.”

Her şeyin zevale doğru gittiğini ve kendisinin bu kaideden hariç olmadığını düşünen insan, ebedi hayatını düşündükçe ve o hayata hizmet eden, başta ibadetler olmak üzere, hayırlı ameller işledikçe ruhu o ebediyete teveccüh eder, istikbali ışıqlanır, mahlukatın ölümlerinden duyduğu acılar diner.

Bu mananın en ileri derecesi namazda kendini gösterir. Zira namazda sadece yapılan amel yönüyle bekaya müteveccih olmakla kalınmıyor, Baki-i Zülcemal olan Allah'ın huzuruna çıkmanın, ona yine onun kelamıyla hitap etmenin, ondan yardım dilemenin ve namaz sonunda yine O'na dua edip yalvarmanın da manevi zevki tadılıyor.

Bu baki sohbetler ruh için büyük bir ferah ve sürur kaynağı oluyor.

Bediüzzaman Hazretleri'nin şu cümleleri bu noktada çok önemlidir:

“Ey insanlar! Fâni, kısa, faidesiz ömrünüzü bâki, uzun, faideli, meyvedar yapmak ister misiniz? Madem istemek insâniyetin iktizasıdır; Bâkî-i Hakikînin yoluna sarfediniz. Çünkü, Bâkiye müteveccih olan şey, bekanın cilvesine mazhar olur.”

—Lem'alar (3.Lem'a)

SORU: ‘İyyake na’büdü’ hitabına nasıl terakki edilir ve bu ifade nasıl terakkinin vesilesi oluyor?

BU MANA namazda, Fatiha suresini okurken her mümin için farklı derecelerde de olsa gerçekleşir. Üstadımız, “iyyake nabüdü”ye kadar gaibane bir hitap yapıldığını, iyyake nabüde ile gaibaneden hazıraneye terakki edildiğini nazara verir.

Şöyle ki,

Elhamdü lillah diyen bir mümin bütün medih ve senanın ancak Allah’a ait oluşunu ifade etmiş olur. Zira, “sebeb-i medih ve sena olan cemal ve kemal, ve medar-ı hamd olan her şey O’nundur ve O’na aittir.”

Rabbülâlemin, derken Allah’ın bütün âlemlerde geçerli olan terbiye fiilini düşünür. Terbiye, bir şeyin kademeli olarak terakki ettirilip son haline getirilmesi demektir. Bu varlık alemi, ilk mahluk olan nur-u Muhammedîden safha safha terakki ettirilerek bu hale gelmiş, o nurdan semalar, melekler, arş, kürsi -kısacası- dünya ve ahiret ve onlarda olan her şey yaratılmıştır. Aynı terbiye fiiliyle insan önceleri bir damla su iken şu hazır halini almış, çekirdekler ağaç, yumurtalar kuş olmuşlar.

Bütün bu terbiyeleri yapan ancak Rabbülâlemîn’dir

Zira en küçük bir şeyin, meselâ bir çiçeğin, terbiyesi bütün âlemlerin, göklerin, yerin, baharın, havanın, suyun terbiyelerine bağlıdır.

Bunu düşünen bir mümin, bütün hamd ve senanın ancak Allah'a ait olacağı inancını daha da pekiştirmiş olur. Yani bu ayet, bir önceki ayetin delili olmuş olur.

Allah, Rahmân ve Rahîm olduğu gibi Maliyevmiddin'dir de. Din gününün, ahiretin yegane hakimi ve sahibi ancak O'dur.

Bu gaybî düşüncelerini tamamlayan insan hitap makamına erer. "İyyake na'büdü ve iyyake nestein" der, "ancak sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz."

Mümin bu hitaba başlarken sanki şöyle demiş olur:

Madem ki bütün medih ve sena sana aittir, madem ki sen bütün âlemlerin Rabbisin, Rahman ve Rahîmsin, ahiretin sahibisin o halde ben senden başka kime ibadet edebilir ve kimden medet dileyebilirim?!..

Bu sıfatları taşıyan senden başka kim olabilir?!..

Öyle ise her varlık sana itaat ve ibadet ettiği gibi biz de yalnız sana ibadet ederiz. Yine, her varlığın bütün ihtiyaçlarını ancak sen gördüğün gibi biz de yalnız senden yardım dileriz.

İnsan namazını tek başına da kılrsa "ancak sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz." der. "Biz"

hitabını, manen arkasına aldığı üç ayrı cemaat namına söyler. Bu da ayrı bir terakkidir. Üstad'ımız bu cemaatleri şöyle nazara verir:

"...Birincisi: İnsanın vücudundaki bütün a'za ve zerrata raci'dir ki, bu itibarla şükr-ü örfiyyi eda etmiş olur. İkincisi: Bütün ehl-i tevhidin cemaatlerine aittir. Bu cihetle şeriata itaat etmiş olur. Üçüncüsü: Kâinatın ihtiva ettiği mevcudata işarettir. Bu itibarla, şariat-ı fitriye-i kübraya tâbi' olarak hayret ve muhabbetle kudret ve azamet'in arşı altında sâcid ve âbid olmuş olur." — İşarâtü'l-İ'caz

Demek oluyor ki, insanın bütün organları, hücreleri, atomları kendilerine verilen görevi eksiksiz olarak yerine getirmekle bir ibadet halindedirler. Nitekim Nur Külliyyatında, "İnsanın bir ferdinde bir cemaat-i mükellefîn" bulunur denilerek bu cemaate dikkat çekilmektedir. İkinci cemaat bütün müminler, üçüncüsü ise bütün varlık âlemidir.

Bediüzzaman Hazretleri, şu iki dersini de konuyla yakın ilgisi dolayısıyla nakletmek isterim:

"Ey nefis-i emmarem! Sana tabi değilim. Sen istediğin şeye ibadet et ve istediğin şeyin peşine düş; ben ancak ve ancak

beni yaratıp, şems ve kamer ve arzı bana müsahhar eden Fâtır-ı Hakîm-i Zülcelal'e abd olurum.” —Mesnevî-i Nuriye

“Allah birdir. Başka şeylere müracaat edip yorulma, onlara tezellül edip minnet çekme, onlara temelluk edip boyun eğme, onların arkasına düşüp zahmet çekme, onlardan korkup titreme. Çünkü Sultan-ı Kâinat birdir, her şey'in anahtarı onun yanında, her şeyin dizgini onun elindedir; her şey onun emriyle halledilir. Onu bulsan, her matlubunu buldun; hadsiz minnetlerden, korkulardan kurtuldun.” — Mektûbât

SORU: ‘İyyakena’büdü ve iyyakenestain’ demekle bütün mahlukat namına, tüm ibadatı ve istianatı Allah’a herkes takdim edebilir mi? Bizler için bu hakikat nasıl anlaşılmalıdır?

İNSAN kâinat ağacının meyvesi olduğundan bu ağacın bütün ibadetlerini Allah’a takdim edebilecek bir yaratılışa sahiptir. Bunun kemaliyle icra edilmesi insan-ı kâmillere mahsus olmakla birlikte, bizler de niyet ve tasavvur ile de olsa aynı manayı düşünebiliriz.

Şöyle ki:

Bütün mahlukatın “ma’budiyetten uzaklık notasında müsavi” olduğu gerçeğini düşündüğümüzde her varlığın

ancak Allah'a ibadet ettiğini ve etmesi gerektiğini rahatlıkla idrak ederiz. Bütün istekler de ancak ibadet edilen zata arz edilebileceğinden bütün istianatın yani bütün yardım dilemelerin de ancak Allah'ın dergâhına arz edilebileceğini hem aklen, hem vicdanen biliriz.

Böylece, bütün varlık âleminin de bizim namazda söylediğimiz gibi “iyya ke na'büdü ve iyya ke nestein” (ancak sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz.) dediklerine kanaat getiririz. Ancak, bizim aklen düşündüğümüz ve kanaat getirdiğimiz bu hakikatleri büyük zatlar müşahade etmekte, hissetmekte, zevk etmektedirler.

SORU: “Sırat-ı müstakime hidayeti istemek” ifadesini biraz açıkla mısınız?

İSTİKAMET her türlü aşırılıktan uzak olan rıza yolu, cennet yoludur. Bu sözde “sırat-ı müstakim”, “saadet-i ebediyeye giden nuranî yol” olarak ifade ediliyor. Bu yol Kur'an-ı Kerim' de “Peygamberlerin, sıddıkların, şüheda ve salihlerin yolu” olarak tarif edilir.

Üstad'ımız bu konuyu işlerden özellikle insandaki üç temel kuvve üzerinde durur: Kuvve-i şehviye, kuvve-i akliye, kuvve-i gadabiye..

Bunların ifrat, tefrit ve istikametleri hakkında şunları nazara verir:

Üstadımız *Lem'alar* adlı eserinde, kuvve-i akliyenin ifrat ve tefritini “gabavet ve cerbeze” istikametini “hikmet” olarak açıklar. (Gabavet kavrayış ve anlayış noksanlığı, cerbeze ise yanlış doğru gösterecek kadar aldatıcı bir zekâyâ sahip olmaktır.)

Kuvve-i gadabiyenin ifrat ve tefritini “korkaklık ve tehevvür”, istikametini “şecaat” olarak ifade eder. (Tehevvür öfkelenme, köpürme, aşırı derecede kızma demektir.)

Kuvve-i şehviyenin ifrat ve tefritini “humud ve fücür”, istikametini ise “iffet” olarak nazara verir. (Humud, helaline de istek duymamak, fücür ise ahlaksızlık etmek, haramları çekinmeden işlemektir.)

Buna göre “sırat-ı müstakime hidayeti istemek” bu üç kuvvenin ifrat ve tefritten uzak olmalarını, “hikmet, şecaat, iffet” çizgisinde bulunmalarını talep etmektir.

Öte yandan Üstad Hazretleri ef'al-i ibad (kulların fiilleri) konusunda şöyle bir açıklamada bulunur:

“Halk-ı ef'al mes'elesinde Cebr Mezhebi ifrattır ki, bütün bütün insanı mahrum eder. İtizal Mezhebi de tefrittir ki, tesiri insana verir. Ehl-i Sünnet Mezhebi vasattır. Çünkü bu mezheb beyne-beynedir ki; o fiillerin bidayetini irade-i cüz'iyeye, nihayetini irade-i külliyeye veriyor.”

—İşarâtü'l-İ'caz

Yani, kul hiçbir fiili kendisi yapmaz, o Allah'ın külli ifadesi arasında rüzgârın önündeki yaprak gibidir diyen *Cebriye* mezhebi ifrattadır.

Allah'ı aklın zahirine göre çirkin görünen işlerden tenzih etmek fikriyle, “Kul kendi fiilini kendi yaratır.” diyen Mutezile ise tefrittendir.

İstikamet Ehl-i Sünnetin yoludur. Buna göre, ihtiyari fiileri kul talep eder, Allah yaratır. Hayır olsun, şerr olsun bütün fiillerin yaratıcısı ancak Allah'tır.

O hale biz, ef'al-i ibad (kulların fiilleri) konusunda “sırat-ı müstakime hidayeti” isterken, cebriyeci ve mutezile olmaktan korunup ehl-i sünnet üzere düşünmeyi istemiş oluyoruz.

Bu konunun devamında şöyle bir tespite de yer verilir:

“Ve keza itikadda da ta'til ifrattır, teşbih tefrittir, tevhid vasattır.” — İşarâtü'l-İ'caz

Ta'til, bugünkü deyimiyle ateizm, yani hiçbir yaratıcıya inanmamaktır. Teşbih yani benzetme her neviyle putperestlik ve diğer batıl inançlardır. Tevhid ise Allah'ın birliği esasına dayanan İslam inancıdır. Birincisi ifrat, ikincisi tefrittir. İstikamet ise tevhid yolundadır.

Ve biz “sırat-ı müstakime hidayeti” isterken Rabbimizden bu yolda yürümemizi, ta’ile ve teşbihe sapmamamızı niyaz etmiş oluyoruz.

Bu örneklerden hareketle şunu söyleyebiliriz:

Her işin, her düşüncenin, her hissin aşırı yönleri ve istikamet çizgisi vardır. “Sırat-ı müstakime hidayet” talebinde bulunmak, bütün bunlarda ifrat ve tefrite düşmeyip doğru yolda bulunmayı istemektir.

SORU: Muhabbet, mahviyet ve tezellül içinde “Allahü Ekber” deyip sücuda gitmek, yani bir nevi miraca çıkmak demek olan “İşa namazını” kılmak ifadelerinin izahını yapabilir misiniz? Normalde her namaz müminin mi’racı değil midir?

“NAMAZ müminin mi’racıdır.” ve “Kulun Allah’a en yakın olduğu an secde anıdır” hadis-i şerifleri bütün namazlar için geçerlidir. Bu sözde özellikle “ışa (yatsı) namazı için “bir nevi mi’racı çıkmak” tabirinin kullanılması, mi’rac mucizesinin gece vuku bulduğunu hatırlatmak ve geceleri en verimli şekilde değerlendirmeye teşvik için olsa gerektir.

“Her türlü noksanlıktan beri olan Allah, kulunu bir gece, kendisine bazı ayetlerimizi göstermek için Mescid-i Haram’dan (Kâbe’den) çevresini mübarek kıldığımız o Mescid-i Aksâ’ya götürdü. Muhakkak ki O her şeyi işiten ve her şeyi görendir” — İsrâ Sûresi, 1

SORU: Borç ve zimmet olarak beş vakit farz namaz nazara veriliyor. Borç ve zimmet kelimelerinden hangi manalar kast edilmiş olabilir?

A'RAF SURESİ'NDE haber verildiği üzere, Cenab-ı Hakk ruhlara “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” dediğinde onlar “Evet sen bizim Rabbimizsin.” diye cevap verdiler. Bu söz, iman ve ibadet için bir akit mahiyetindedir.

Üstad'ımız bir risalesinde “teklif-i İlahiyi zimmetine alır” ifadesini kullanır. Bu ifade bize “emanetin semalara, yere, dağlara teklif edildiğini, onların bu görevi üslenmekten çekindiklerini ve insanın yüklendiğini” haber veren ayet-i kerimeyi hatırlatır. İnsan, emaneti yüklenmekle onun bir neticesi olan ibadeti de yüklenmiş, zimmetine almış oluyor.

Bakara Suresinin 21. ayetinde de “Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz. Tâ

ki takva mertebesine eresiniz.” buyrulmaktadır. Her iki ayette de Rab isminin geçtiğini görüyoruz. Bu ayetleri birlikte düşündüğümüzde, şu hakikat karşımıza çıkıyor:

“Rabbe ibadet etmek bir borçtur. İnsan kendisini terbiye eden Zat’a şükür borçludur.”

Demek oluyor ki insanın yaratılışı ve en güzel bir şekilde terbiye görmesi onu ibadet konusunda borçlu kılmıştır.

Bir başka risalede şu tespite yer verilir:

“Fıtrat-ı beşeriyede cemale karşı bir muhabbet ve kemale karşı perestiş etmek ve ihsana karşı sevmek vardır.”

—Lem’alar

İşte insanın böyle bir fıtrata sahip olmuş olması şükür ve ibadeti zimmetine almış ve Bediüzzaman’ın nazara verdiği üç önemli görevi yapmakla onu borçlu kılmıştır.

İşte bu mana: “...teklif-i İlahiyeyi zimmetine alır” ifadesiyle izah edilir...